
Миодраг Бјелић
САБИРНИ УСТАШКИ ЛОГОР У СЛАВОНСКОЈ ПОЖЕГИ 1941. ГОДИНЕ

Миодраг Бјелић
САБИРНИ УСТАШКИ ЛОГОР У СЛАВОНСКОЈ ПОЖЕГИ 1941. ГОДИНЕ

Издавач
Музеј жртава геноцида

Рецензенти
Проф. др Светозар Ливада
Др Милан Кољанин

Редактор
Др Милан Кољанин

Уредник
Јован Мирковић

Насловна страна:
Гвозден Кнежевић, Желимир Жагар:
*Споменик жртвама усташког терора
побијених у логору у Славонској Пожеги
26. августа 1941. године*

ISBN 978-86-906329-6-1

Copyright © 2008, by Музеј жртава геноцида

Публиковано уз финансијску помоћ
Министарства културе Републике Србије

Миодраг Бјелић

**САБИРНИ УСТАШКИ ЛОГОР
У СЛАВОНСКОЈ ПОЖЕГИ
1941. ГОДИНЕ**

Београд ❖ 2008

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	7
СТРАТЕГИЈА НДХ – УНИШТЕЊЕ СРБА	13
ОСНИВАЊЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ЛОГОРА У СЛАВОНСКОЈ ПОЖЕГИ	25
ПОСТУПАК ПРЕМА ПРОГНАНИЦИМА	49
ПЛАНИРАНИ ПОКОЉ	53
УСЛОВИ ЖИВОТА У ЛОГОРУ	65
НОВИ ТАЛАС ПОКОЉА	71
ЗАКЉУЧАК	75
ПРИЛОЗИ	77
Прилог I	
Списак убијених Срба у Сабирном логору у Славонској Пожеги 26/27. 08. 1941. године	77
Прилог II	
Списак убијених Срба на подручју Пожешке котлине од 16. априла до 12. августа 1941. године	89
Прилог III–XVI	
Документа	94
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	123
БИОГРАФИЈА	125

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Логор у Славонској Пожеги је 1941. године носио службени назив „Сабирни исељенички и усељенички логор Славонска Пожега“. Њега су формирале власти новоуспостављене усташке Независне Државе Хрватске у склопу остваривања своје геноцидне политике према српском народу. Логор је био намјењен привременом смештају Словенаца које су власти Трећег Рајха прогнале са свог окупационог подручја у Словенији. Такође је било предвиђено да у њему привремено буду смјештени Срби које су усташке власти похапсиле ради присилног исељења на њемачко окупационо подручје у Србији. Међутим, поступцима усташке команде према заточеним Србима, логор је у великој мјери претворен у логор смрти. Стога се он с пуним правом може назвати не само сабирним, него и логором смрти, чиме се његова намјена тачније означава.

Ни други усташки логори нису имали службене називе који би указивали на то да се у њима врши масовно злостављање и убијање невиних људи, жена и дјеце, Срба, Јевреја и Рома, тако да је увијек потребно поближе назначити о каквом се логору радило.

Још прије успостављања логора у Славонској Пожеги 1941. године, усташе су на подручју Пожешке котлине извршили многобројна монструозна убојства и прогон Срба, Јевреја, као и појединих Хрвата антифашистичког опредељења. То је настављено и након ликвидације логора крајем октобра 1941. У то вријеме се није знао, али се ни послје завршетка рата није настојало да буде утврђен обим почињених злочина над Србима не само на ширем подручју котара Славонска Пожега, већ и у Славонији у цјелини. Таквом односу према жртавама и починиоцима злочина допринијели су они фактори који, свјесно или несвјесно, нису ни жељели да се утврди истина. До истине није било стало ни онима који, било из незнања или опортунизма, нису подузимали потребне мјере да се утврде чињенице о злочинима и њиховим починиоцима. Све се сводило на пароле да је био рат, да се без жртава није могла извојевати слобода и слично.

Мора се истаћи да напори на утврђивању истине не треба да побуђују и распирују мржњу међу народима, нарочито међу Хрватима и Србима.

Управо супротно, утврђивање истине је битан чинилац у стварању атмосфере међусобног поверења, како се у будућности ништа слично не би поновило. Нажалост, до тога није дошло, а слични злочини над српским народом Славоније, пре свега њеног западног дијела, поновили су се и деvedесетих година прошлог вијека.

Геноцид над Србима западне Славонији се одвијао у складу са општим планом уништења Срба у НДХ и спровођен је систематски већ од краја маја 1941. године. Тада је један од најповјерљивијих људи поглавника Анте Павелића, бојник (мајор) Вјекослав Јубурић – Макс, успоставио у Липику усташки стожер (штаб), који је координирао акције прогона и ликвидације Срба у западној Славонији. Јубурић је у Славонској Пожеги имао на располагању најекстремније усташко језгро за своју „бојну усташке војнице“. Они су се повремено укључивали у ову бојну (батаљон) за извршење одређених злочиначких подухвата. Тако је Јубурић све до краја 1942. године, уз вршење дужности заповједника свих усташких логора, међу којима је средишње и најважније место имао логор смрти Јасеновац, заповједао свим усташким акцијама на прогону и покољу Срба у западној Славонији.

Примјери злочина које су усташе 1941. године и касније чинили над Србима на подручју котара Славонска Пожега – у Пожешкој котлини, недвосмислено указују да су они прогон и убијање Срба обављали по брижљиво разрађеном плану и методи. Да би ликвидирали што већи број Срба, Јевреја и других противника, они су настојали да злочине врше у тајности и по припремљеном поступку. Акције су спроводили тако да су у истом дану, у појединим међусобно удаљеним опћинама, убијали од три до десет људи, углавном најистакнутијих, међу њима и православне свештенике. Убијали су их у својим кућама или у оближњим шумама, најчешће пошто би их садистички мучили. Будући да су злочини вршени далеко једни од других, за њих су знали само мјештани села у којима су се десили, али заплашени, ни они о њима нису много причали. Вијести су се споро и отежано шириле и услијед строго контролираних комуникација од стране усташких власти, које су, уз то, шириле и разне дезинформације о судбини одведених и убијених Срба.

Наведени начин ликвидирања Срба утицао је на стварање слике о специфичности прогона и покоља Срба у овом дијелу НДХ. Заиста, између оваквог селективног убијања и масовних покоља цијелих српских села на подручју Лике, Кордуна и Баније, као и Босне и Херцеговине, постојала је велика разлика. На тој основи је послије рата у јавности стваран погрешан утисак о извесној благости, чак наклоности Нијемаца и власти НДХ-а према Србима у Славонији. Када се ради о улози Нијемаца, треба имати у виду да су они, због значаја међурјечја Сава – Драва – Дунав, настојали да простор Славоније учине мирним колико је год било

могуће. Због тога су повремено долазили у сукоб са усташком државом, која је непрекидно настојала да потпуно уништи Србе. То је био један од основних разлога због којих су се Срби у потпуности определијели за ослободилачку и антифашистичку борбу, при чему су крупније партизанске операције угрожавале виталне њемачке интересе на овом подручју. Међутим, сагледавајући коначни збир последица усташких злочина, број српских жртава у Славонији сразмерно одговара броју жртава у другим, претежно српским крајевима НДХ.

Непримјерен однос према жртвама је довео до потискивања и заборавања злочина. Злочинци нису ни именовани, тако да су и они одлазили у заборав и фактички су рехабилитовани. Срби страдали у геноциду усташке НДХ су именовани „жртвама фашистичког терора“, чиме је идеологизована суштина тих злочина. Усташки злочини у Славонији су најчешће третирани као појединачни и групни. И када су били утврђивани, није се полазило од укупног броја побијених Срба, Јевреја и појединих Хрвата у одређеном временском периоду и на одређеним територијама, односно током цијелог трајања рата. Стога се није могла стећи потпуна слика о масовности прогона и убистава, а цјелина злочина и њихов циљ су се губили из вида.

Неки међу главним организаторима и извршиоцима геноцида над Србима и Јеврејима на простору НДХ, па и на простору западне Славоније, избјегли су да одговарају за своје злочине. Један од таквих је и Миливој Ашнер, шеф редарственог (полицијског) уреда у Славонској Пожеги. После више деценија мирног живота, за њим је Интерпол 2004/2005. расписао потјерницу због злочина које је починио над Јеврејима, Србима и антифашистички оприједијељеним особама. Треба нагласити да су чињенице о његовим злочинима биле добро познате и утврђене су одмах после окончања рата. Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача (ЗКРЗ) Народне Републике Хрватске прогласила је Ашнера учесником, у неким деликтима саучесником, у чињењу ратних злочина над цивилним становништвом у времену од 15. маја 1941. до августа 1942. године. Уз остале злочине, он је био један од главних организатора убиства 438 Срба, цивила, у Сабирном логору у Славонској Пожеги 26. августа 1941. године (Прилози I и XI).

Стратешки циљ Независне Државе Хрватске био је потпуно уништење српског народа, који је чинио једну трећину њеног становништва. То је вршено на три основна начина: убијањем, протјеривањем и присилним покатоличавањем, односно кроатизацијом. Треба рећи да је покатоличавање често био само први корак ка физичком уништењу, односно начин да се заварају будуће жртве. Примјер логора у Славонској Пожеги је показао да је и „исељење“ Срба, односно организовано депортовање, служило њиховом физичком уништењу.

Депортовање, односно протеривање Срба из НДХ на њемачко окупационо подручје у Србији вршено је у складу с договором њемачких и хрватских власти спочетка јуна 1941, у склопу ширег њемачког „етничког реорганизовања“ простора Југоистока. На имања Срба који су прогнани из НДХ насељавани су Словенци прогнани с њемачког окупационог подручја у Словенији. За прихват и једних и других формиран је логор у Славонској Пожеги. Међутим, пошто су Нијемци обуставили даље депортације Словенаца, властима НДХ је онемогућено да рјешавају „српско питање“ прогонством, па су настојали да побију још више Срба.

Недвосмислена потврда да је „исељавање“ било само повод за физичко уништење што већег броја Срба јесте и чињеница да су 26. августа 1941. године истовремено извршени покољ Срба из Босне тек дотјераних у логор, као и покољ Срба на мосту преко Саве који спаја Босански и Славонски Брод. Таква или слична судбина је сигурно била намијењена и преосталим логорашима, нарочито Србима похапшеним на подручју котара Гарешница. Они су тих дана спроведени у Сабирни логор у Бјеловару, у коме су на разне начине злостављани, а затим су 9. септембра дотјерани у Сабирни логор у Славонској Пожеги. Међутим, након мјесец дана заточеништва, ипак су били пуштени својим кућама.

* * *

Резултате својих истраживања о логору у Славонској Пожеги објавио сам у Зборнику број 5 Хисторијског института Славоније 1967. године, под насловом „Сабирни логор у Славонској Пожеги 1941. године“. О истој теми сам поднео реферат на симпозију одржаном од 24. до 26. новембра исте године. И послје тога сам наставио истраживања проблематике усташких злочина и логора у Славонији. Значају ових истраживања је допринијело и то што су постали доступни нови вриједни историјски извори, међу њима и фонд усташке грађе о сабирним логорима у Бјеловару и Цапрагу 1941. године. Стога је одлучено да се објави једна публикација о сва три логора. Међутим, када је требало приступити писању те публикације, на сугестију утицајних особа се од тога одустало, без оправданих разлога.

Све ове чињенице су подстакле размишљања да у посебној публикацији буде објављен рад о логору у Славонској Пожеги, како је својевремено било предвиђено. Већи дио архивске и мемоарске грађе коју сам истражио, као и три магнетофонске врпце аутентичних свједочанстава, постали су ми недоступни. Ипак, успео сам да сачувам дио архивске и мемоарске грађе, посебно о догађајима у логору и на мосту преко Саве између Босанског и Славонског Брода 26. августа 1941. године. Сачувао сам и историјске изворе о прогонима и убиствима Срба у овом дјелу Славоније

прије и у вријеме постојања логора у Славонској Пожеги. То су били најважнији историјски извори на којима је настао овај рад, у којем су наведена не само имена жртава, него је указано и на организаторе и извршиоце злочина. *Управо те битне чињенице, без оправданих разлога, нису објављене 1967. године!*

Захвалан сам др Здравку Крњићу и проф. Милану Вранешевићу што су, као најодговорнији руководиоци у тадашњем Хисторијском институту Славоније у Славонском Броду, иницирали писање рада о логору у Славонској Пожеги и повјерили га мени. Посебно сам захвалан др Нади Лазић, која се, обилазећи са мном села на подручју срезова Дервента и Босански Брод, предано ангажовала на прикупљању сјећања преживјелих или њихових потомака. У вишедневним обиласцима породица страдалника и непосредних свједока прогона и убистава Срба од стране власти НДХ у наведеним срезовима свестрано су се ангажовали и Савез бораца Народноослободилачког рата Дервенте и Босанског Брода, на чему им се искрено захваљујем.

Вама, читаоци, предочавам шта се дешавало у западној Славонији после проглашења НДХ, какву је улогу у спровођењу усташке политике имао логор у Славонској Пожеги и, изнад свега, ко су биле жртве, а ко њихове убојице.

Аутор

СТРАТЕГИЈА НДХ – УНИШТЕЊЕ СРБА

Већ првих дана послје агресије на Југославију, њемачки окупатор је отпочео интензивно спровођење програма денационализације и германизације неких југословенских подручја. Користећи се успјесима постигнутим брзом војничком побједом, њемачке окупационе власти су највећом брзином приступиле германизацији западних југословенских крајева припојених Рајху. То је вршено такозваним организованим депортацијама Словенаца из Словеније и Срба из НДХ, што је био дио великих депортационих акција и германизаторских планова Хитлерове Њемачке.¹

Прогоне Словенаца су вршили њемачки нацистички, а Срба хрватски усташки државни органи. Ситуација на источном фронту и народни устанак у Југославији принудиће Хитлера на извјесну промјену политике у Југославији, нарочито према Србима, али се показало да су те промјене биле чисто тактички потези у склопу опћих интереса Нијемаца у Независној Држави Хрватској.

Кад говоримо о интернирању Срба, њиховом физичком уништавању и протеривању у Србију, потребно је истаћи да оно није ни почело, а ни завршило спровођењем такозваних организованих депортационих акција. Било га је и раније, а продужило се и послје њиховог укидања и претварања сабирних у неку другу врсту логора.²

Већ у својим првим политичким наступима и конкретним акцијама усташке вође су испољавале крајње екстремистичку политику према Србима. Антисрпство, као суштина усташке политике и идеологије, ширено је преко радио-станице Главног усташког стана већ уочи агресије на Југославију, почев од 1. априла 1941. године. Послје проглашења НДХ, паролe „Срби псине бјеж’те преко Дрине“, „Србе о врбе“, „На љуту рану

¹ Ristović Milan, *Nemački 'novi poredak' i Jugoistočna Evropa 1940/41-1944/45. Planovi o budućnosti i praksa*, Beograd 1991, 22-34; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941-1945*, Beograd 1958, 35.

² Jelić-Butić Fikreta, *Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945. godine*, Zagreb 1978, drugo izdanje, passim; Milošević D. Slobodan, *Izbeglice i preseljenici na teritoriji okupirane Jugoslavije 1941-1945. godine*, Beograd 1981, passim.

љута трава“ постале су главни садржај јавних зборова, на којима су говорили најистакнутији представници усташких власти.

Усташке вође су се у својим иступањима просто такмичили у демонизовању Срба и ширењу антисрпског расположења, а као мото су им служиле ријечи Анте Павелића из 1927. године: „*Како би могла Хрватска – пуна западне културе, латинске и германске културе, талијанске хуманистичке културе и германског романтизма ићи заједно с православним, грубим, дивљим и окрутним Србином.*“

Подстрекавајући на злочине, Миле Будак је у говору у Госпићу 1941. јасно оцртао усташку политику према Србима, рекавши да један дио Срба треба побити, друге раселити, а остале превести у католичку вјеру и тако их претворити у Хрвате. У говору који је 5. маја 1941. одржао у Славонском Броду, министар унутрашњих послова Андрија Артуковић је изјавио: „...*Код нас нема милости! Ми знамо да велика Хрватска може опстати само онда ако до корјена, још у колијевци истријебимо све оно што је српско.*“ Иста настојања усташких власти је 12. јуна 1941. године изнио равнатељ Жупске редарствене области Велике жупе Брибир–Сидрага Јуцо Рукавина: „*Све што је српско претворит ћемо у огањ и пепео. Нема и не може бити мира са Србима... Уништимо њихове домове прије него што они униште хрватску државу.*“

По угледу на Павелићаве доглавнике и ministre, бројни припадници католичког клера су активно радили на спровођењу усташке политике. Удбински жупник Мате Могуш је у свом говору 13. јуна 1941. године, између осталог, изјавио: „*Иселит ћемо и истријебит ћемо српски народ у Хрватској, и бит ћу сретан када будем могао дијелити српску земљу Хрватима. Усташе ће се немилосрдно борити и истребити све оне који не буду вјерни НДХ и њеном Поглавнику и ствараоцу Анти Павелићу. Погледај народе, оних 16 храбрих усташа, који имају 16.000 метака и који ће побити 16.000 Срба, послије чега ћемо дијелити Мутилачко и Крбавско поље.*“³

Своју политику антисрпства усташе су правдали „*нужношћу*“ исправљања посљедица 20-годишњег владања Београда у Хрватској, које је, наводно, водило уништењу хрватског народа. Међутим, овај „*реванш*“ није био усмерен само против припадника југословенског државног апарата, него против српског народа као целине, који је био осуђен на потпуно уништење. Таква тоталитарна и екстремна усташка политика изазвала је снажну реакцију, незадовољство и осуду не само у српском, већ и у дијелу хрватског народа.

³ *Obljetnica Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb 1943. 92; Saopćenje Oblasne komisije Dalmacije za ratne zločine, br. 49; *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera*, Zagreb 1946, 136 (dalje: *Dokumenti o protunarodnom radu*).

Већ тада је било јасно да Њемачка у НДХ има политичке и економске интересе који се нису у свему слагали са усташким. Званична усташка политика била је одрицање словенског порекла Хрвата и истицање њиховог наводно германског, готског поријекла. О томе је сам поглавник НДХ, Анте Павелић, навео слиједеће:

„У широким слојевима хрватскога народа није постојала нека опћа свијест, која би се могла озбиљно супротставити хрватској народној свијести. Ови слојеви не осјећају се никада као припадници славенства, те су отклонили, по своме осјећају, као нешто туђе и опасну славенску и југославенску промицбу коју су у ранијим стољењима вршили Праг, Москва и Београд. Ова неодржива чињеница пружа нам даљне доказе, да Хрвати уопће нису Славени него готског подријетла, тврдња је већ озбиљно расвијетљена.“⁴

Сагледавајући тежину и посљедице такве усташке политике, ЦК КПХ Хрватске је 5. септембра 1941. упутио проглас Хрватској сељачкој странци, у коме се, између осталог, истицало да смртна опасност прети и хрватском народу:

„Најгори се олош дочепео власти те ослањајући се на бајонет окупатора – пљачка и хара по земљи. Нитко није сигуран за свој живот, нитко није сигуран за своју слободу, нитко није сигуран за своју имовину. Све природно благо наше земље, сви плодови нашега рада пљачкају се и немилосрдно продају фашистичким крвницима, да би се дуље одржали, да би још више народ поробили, /.../ Небројене су жртве подле игре фашистичких окупатора и њихових слугу бјесомучним распиривањем националне мржње у циљу изазивања борбе међу хрватским и српским народом, да би се тако бијес народни одвратио од борбе против окупатора /.../ Хрватски народ је у смртној опасности. Фашистичка чизма ће га десетковати, робити и срамотити. Иста му је судбина намијењена као Пољацима..., као Чесима..., као Словенцима..., као и свима осталим славенским народима за које је Хитлер у књизи 'Мајн Кампф' казао да су народи 'ниже' врсте и да их треба искоријенити.“⁵

Од првих дана по успостављању Независне Државе Хрватске, усташе су вршили најприје појединачна, а затим групна и масовна убијања Срба и Јевреја. У прво вријеме су на мети били интелегенција и истакнутији Срби, с мотивацијом да су у питању акције против четника који су се за вријеме Краљевине Југославије огријешили о интересе хрватског народа и да су они опасни за даљи опстанак младе хрватске државе. Будући да су Срби у НДХ били стављени ван закона и да су убиства и прогони

⁴ Bogdan Ivo, *Dr. Ante Pavelić riješio je Hrvatsko pitanje*, Zagreb 1942.

⁵ *Града за историју НОП-а у Славонији*, Историјски институт Славоније (у даљем тексту *Града*, HIS), књ. I, Славонски Брод 1962, док. 89, 133-135.

из дана у дан узимали све веће и драматичне размјере, то је код српског становништва изазивало не само страх и забринутост за будућност већ и организовање отпора, који је убрзо прерастао у масовни устанак. Иако је устанак у прво вријеме имао и елементе спонтаности, заснивајући се на борбеној српској традицији, у његовом организовању и вођењу је одлучујућу улогу имала Комунистичка партија Југославије, што није остало незапажено.⁶

Бјежећи од усташких прогона, Срби су, под веома тешким условима и у великом броју, с породицом или сами, бјежали на њемачко окупационо подручје у Србији. Ова бекства су дјелимично била легална, са пропусницама, које су прогоњени Срби добијали плаћајући високе новчане износе утицајним припадницима усташке власти. Међутим, није био риједак случај да су избјеглице у путу биле убијене на основу информације добијене управо од особе која је издала пропусницу за одлазак у Србију. У времену април – јули 1941. године, кад је усташки терор достигао кулминацију, усташким властима је одговарао „добровољни“ одлазак Срба. Иако су власти омогућавале издавање пропусница, и ту су се појављивале тешкоће.⁷

Прогони Срба у Славонији су вршени под нешто другачијим условима и методама него у неким другим крајевима НДХ. Док су у неким крајевима Лике, Кордуна, Баније, Босне и Херцеговине преовладала масовна убиства, без обзира на пол и године старости, дотле су у Славонији људи страдали појединачно или у групама, и то интелигенција, углед-

⁶ Архив Војноисторијског института, Београд (даље: АВИИ), фонд Недићева архива, 37-2-1. У извјештају квислиншке власти у Србији за мјесец јуни 1941, између осталог, стоји: „Као што је у више прилика наговештено комунистичке акције послјије 6. априла постале су нарочито интензивне, не толико по неким инструкцијама из иностранства колико из разлога који је са собом донио рат. Међу тим разлозима треба нарочито истаћи и посве специјалне разлоге у Србији. Огроман број избјеглица са територије бивше Југославије, масовна убиства и прогони многобројних Срба од стране Мађара, Албанаца, Бугара, а особито од стране Хрвата, комунистички актери искориштавају ове немиле појаве. Они су под најповољнијим условима ширили комунизам и расприривали мржњу против немачких власти.“

⁷ Historijski arhiv Slavonska Požega (u daljem tekstu: HASP), Povjerljivi spisi, F. KO pers. br. 133/1941, V. T. Pm. br. 488, 16. VII, 1941. Zapovjedništvo kopnene vojske NDH. Овдје је између осталог, наведено слиједеће:

„Особе које по налогу хрватских или њемачких и управних власти Независне Државе Хрватске морају напустити подручје наше државе, имају право на бесплатно путовање за себе, чланове обитељи и покућства (односи се на Србе и њихове обитељи који су се на подручје Хрватске доселили послјије 1918, прим. аутора) до пограничне жељезничке постаје Независне Државе Хрватске.

Пошто жељезничка управа даје бесплатан пријевоз само оним особама и њиховим члановима, које морају по налогу власти иселити, а не онима, који то сами желе, молим да се у пропусницама, које се дају исељеницима било да морају или да сами желе иселити из наше државе, стави увјет, да се селе по налогу власти како би добили бесплатан пријевоз до границе.“

не особе, учитељи и свештеници. Иако је први масовни злочин у НДХ над Србима извршен у селу Гудовцу крај Бјеловара,⁸ првих мјесеци су жене и дјеца у Славонији били поштеђени.

И ова појединачна и групна убиства и прогон српских мушкараца у Славонији били су невјероватно сурови и из дана у дан су попримали све масовнији карактер. Док су у почетку убијани само истакнутији мушкарци, касније се и у Славонији на удару геноцида нашло цијело српско становништво.

Власти су своје злочиначке акције објашњавале разним мотивима, истичући прије свега да се ради о особама које су се побуниле против младе хрватске државе или је на разне начине угрожавају. И када је због „несталих“ Срба вођен неки формално законски поступак, то се сводило на фарсу. О томе најбоље свједочи наређење предстојника котарске области Славонска Пожега:

„Почевши с 10. травња ове године нестало је више становника, нарочито Срба из нашег котара. Странке подносе пријаве, да су убијени, или се сумња, да су убити. Државно тужитељство издаје наређење да се проведу иследи.

Споразумно с државним тужитељем наређујем да се све овакве истраге имаду водити тако, да се по могућности никако не саслушава странка, а нити приватна лица. Извиди се имаду водити тако да се саслушају само усташки дужносници. Од њих треба добити све потребне податке. Странке (пријатељи) и остала приватна лица саслушавати ће се само онда, када се никако не може удовољити наређењу државног тужитеља. Но прије него се саслушају приватна лица, имаде се покушати добити податке и од Хрватског усташког логора у Пожеги. Тек ако се никако не могу добити потребни подаци, имаде се саслушати странка и приватно лице. При овоме саслушавању мора се нарочито пазити, и да се нити најмањим знаком не даде окуражења странки и приватном лицу.

О сваком случају оваквог саслушања имаде се овамо извијестити наводећи захтијев државног тужитеља; шта је предузето; како је проведен опрез, да се странка не окуражује.“⁹

Као што се из овога документа види, ислјеђивање починитеља злочина је рађено на основу и оваквих усташких наређења. У комисијским записницима по обављеним увиђајима почињених злочина редовно је слиједио један те исти закључак: „Вођеном потрагом није се могло установити тко је наведене поубијао..“ (Прилози III-VII).

⁸ Усташе и доскорашњи припадници Хрватске сељачке заштите су 27/28. априла 1941. године на сајмишту у селу Гудовац код Бјеловара убили 184 српска сељака; Jelić-Bulić Fikreta, *Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska*, 166.

⁹ HASP, Povjerljivi spisi, Pers. 98/1941, Posebno br. 98/41. od 12. VII 1941. godine.

Нешто „блажи“ став усташких власти према Србима у Славонији није био посљедица обзира према Србима, већ је био узрокован политичком ситуацијом коју су створили усташки злочини. Они су изазвали спонтани, а затим и организовани отпор Срба, који је у више дијелова НДХ убрзо прерастао у устанак, што је усташке власти онемогућило да злочине спроведу до краја. Уз то, и притисак Нијемаца је утицао да власти НДХ донекле тактизирају према Србима у међурјечју Сава – Драва – Дунав. Умјесто масовних покоља, вршено је систематско хапшење и убијање појединаца и већих или мањих група. Укупан број ухапшених и убијених је одговарао масовним убиствима, једино је све чињено на прикривенији и перфиднији начин.

Упоредо са акцијама физичког уништења и прогона, усташке власти и католички клер су спроводили принудно покатоличавање Срба. У упутству бр. 754, од 19. XI 1941, велики жупан Велике жупе Ливац-Запоље, Уроић, између осталог је навео: „*Интенција је с највишег мјеста да се приелази грко-источњака барем у крајевима сјеверно од Саве што скорије обаве, да се у томе погледу не праве од власти никакове запрете формалне природе, шта више да се у томе правцу изврши што јача промицба. Изннимним се случајем сматра одбијање дозволе приелаза, и то само код неких тежих и оправданих разлога, а обзиром на предживот приелазника.*“¹⁰

И ова метода најсрамнијег понижавања и принуде за циљ је имала ликвидацију Срба. Њеном примјеном је прављена селекција „непокорних и опасних по НДХ“, према којој су били ликвидирани или прогањани из Хрватске. Међутим, и они који су под пријетњом усташких кама прихватили покатоличавање и тако „враћени дједовској вјери и стављени у ред равноправних чланова Независне Државе Хрватске“, прије или касније су најчешће били убијани. Да се расистичкој и шовинистичкој мржњи није придружила и вјерска, никада усташе не би починили толико великих злочина над Србима.¹¹

Бројни су примјери таквог дјеловања римокатоличког свештенства на простору Славоније. Фра Сидоније Шолц (Scholz) је већ у јулу 1941. године почео мисију насилног покатоличавања Срба у котарима Нашице, Славонска Пожега и Подравска Слатина.¹² Пред окупљеним мјештанима села Будимци и Погановци, прије него што је казао због чега је дошао бахато је саопћио да је руководилац усташа на котару Нашице и запријетио да ће свако ко се супротстави његовој одлуци бити смјештен тамо

¹⁰ HASP, Povjerljivi spisi, Pers 754/1941.

¹¹ *Dokumenti o protunarodnom radu*, 357.

¹² *Isto*, 357. *Tajna dokumenta o odnosima Vatikana i ustaške NDH*, Zagreb 1952, str. 90-99.

гдје је мјесто Србима – Јасеновац или преко Дрине. Иза тога је слиједио захтјев да се Срби у року од једног сата одлуче за прелазак с православне на католичку вјеру, јер ће у противном морати одмах да се пакују, да узму по триста динара и под стражом бити упућени у логор. На крају је додао: „Тко мисли да живи у Хрватској држави треба да буде Хрват, и ви православци (Срби) ако мислите живјети у средини са Хрватима треба да се покрстите. /.../ Вама нема другога излаза него да примите католичку вјеру или си изаберите Јасеновац.“ Након тога је наложио да се ухапси 20 људи из наведеног села и отјерао их у затвор у Нашице, гдје је настављен притисак да се покрсте. Због одбијања прелаза на католичку вјеру, сви мјештани ових села су касније одведени у сабирни логор у Славонској Пожеги.

У исто вријеме, након свирепог убиства православног свештеника из Нашица Ђорђа Богића,¹³ фра Сидоније је у селу Церемушњаку говорио: „Видите људи, ви сте вашег свећеника изгубили, вама сада не преостаје друго, него да сви пријеђете на римокатоличку вјеру, јер ће те и ви изгинути.“ Након кратког времена, када је Шолц поново дошао у Церемушњак, Срби га нису дочекали пред црквом, као што је раније захтијевао. Због тога је бјесно поручио: „Не био ја који јесам ако вас не протјерам, видјет ће те шта вас чека. Сви ће те преко Дрине и у Дрину.“ И заиста, ноћу 19. августа, у село су дошли усташе и 18 српских породица отјерали у логор у Славонску Пожегу. Тада су убили Жарка Докића и његовог сина Стевана, а остале мушкарце су везали конопцем и путем до Лонцице их тукли. Сличну судбину су доживјели Срби из села Ивановца, котар Славонска Пожега, с том разликом што је 18 мушкараца поубијано у оближњој шуми.

Обилазећи с наоружаним усташама српска села у котарима Пожега и Подравска Слатина, Шолц је наступао на исти начин и иза себе остављао исте резултате. У Слобощтини, котар Славонска Пожега, покрштавање је вршио жупник Божидар Шантић. Он је једном дјечаку, који је исмијавао вјеронауку и покрштавање, осорно подвикнуо: „Ако те лупим, оба ће ти ока испасти!“ Послије покрштавања је исмијавао прелазнике, говорећи: „Какав је то човјек који погази своју вјеру и прелази на другу? Псу одсијечи реп и он опет остаје пас.“ Јосип Селак, жупник у Новој Буковици, котар Подравска Слатина, приликом присилног уписа за покрштавање понижавао је окупљене сељане: „Народе, ми вас морамо покрстити, док вас ја не сматрам народом, већ гамади. Ви сте с Турцима ратовали против хрватскога народа, угушили наш народ и населили се на хрватска имања, били сте турски поданици зато ми вас у наше редове

¹³ Њега су усташе извели из стана и на свиреп начин убили. Након два дана су га сахранили Цигани (Роми); *Dokumenti o protunarodnom radu*, 98.

не требамо. Ми вас пљујемо. Али по наређењу надбискупа Степинца морамо вас прекрстити, то јест примити.“¹⁴

На исти начин су мисију покрштавања Срба у Тењи извршили др Јосип Шпер, жупник из Осидека, и Фрањо Јунгвирт из Тење; у Јакшићу жупник Амброзије Ширц и усташки таборник Јосип Старчевић, а у Грубишном Пољу свештеници Петар Сињановић и Јакоб Марјановић.

По својој окрутности и свирепости, злочини извршени над Србима у Грубишном Пољу спадају међу најстрашније масовне покоље. С подручја овог котара је већ 26. априла ухапшено 505 Срба.

Сви ухапшени су након неколико дана одведени у логор Даница у Копривници, а затим у први усташки логор смрти Госпић-Јадовно, гдје су побијени.¹⁵

Слично се поступало и према другим Србима у Славонији, с намјером њиховог потпуног уништења. Због бројности српског становништва у Славонији и сукоба усташких и њемачких интереса (њемачке народне скупине) око пљачке и насељавања српских и јеврејских посједа,¹⁶ усташке власти су се одлучиле на још интензивније покатоличавање Срба, што је такође доприносило политици њиховог уништења. Међутим, усташке власти су у том циљу спроводиле и друге мјере. Да би разбили компактне српске етничке просторе у Славонији, упоредо са убијањем и покатоличавањем, насељавали су Хрвате из Херцеговине, Босне и Хрватског Загорја, као и дио Словенаца које су протерале немачке окупационе вла-

¹⁴ *Dokumenti o protunarodnom radu*, 67.

¹⁵ *Dokumenti o protunarodnom radu*, 54-180. У оптужном материјалу пред судом округа Дарувар, под бројем 424/45 од 22. X 1945. године, између осталог стоји:

„... Према упутама и директивама др-а Луја Стахуљака, бившег одвјетника у Грубишном Пољу и повјереника у Министарству унутрашњих послова НДХ, о увођењу усташке власти у котару Грубишно Поље концем априла 1941. године, написао је један лист, у заједници с попом Марјановић Јакобом. Тај лист је био упућен по неком Хорвату за Фрању Шарифа, оца познатог усташе-емиграната Шариф Ивице.

Ивица Шариф је био шеф усташке полиције у Загребу. У листу је стајало да Срби котара Грубишно Поље спремају ђурђевдански устанак. Услијед тога дошли су 26. IV 1941. године из Загреба Ивица Шариф, Дидо Кватерник и остали официри, отишли су одмах у жупни двор у Грубишно Поље, најавили се код жупника Сињановића, и при томе рекли да су дошли покупит Србе у котару Грубишно Поље, јер да спремају ђурђевдански устанак. На том су позвани Лујо Стахуљак и котарски предстојник Микић Зорислав те су почели издавати налоге за хапшење Срба. Сви су они други дан отпремљени у логор Даница у Копривницу, касније у онај на Пагу и коначно Јадовно, гдје су сви осим неколицине потучени. Сињановић је и надаље позивао Србе да се покрсте на католичку вјеру, водећи у ту сврху пропаганду и изван цркве. Као мотив њиховог покрштавања наводи је могућност спашавања главе. Наплаћујући високе таксе успио је да преведе дио Срба на католичку вјеру, који су свеједно касније одведени.

Види и: Затезало Ђуро, *Јадовно, Комплекс усташких логора 1941*, Београд 2007, књига 1, passim.

¹⁶ Krnić Z., Ljubljanović S., *Neki podaci o organizaciji i radu njemačke narodne skupine u NDH*, Zbornik HIS, 1, 60-65.

сти. Стварана је нова структура становништва, која је својим интересима била чврсто ослоњена на усташку власт.

* * *

Наведени поступци усташких власти су се уклопили у њемачке планове германизације дијела југословенског простора. Настojeћи да оживотворе Хитлерове ријечи „Machen Sie mir Untersteiermark wieder deutsch“ (Учините ми Доњу Штајерску њемачком), њемачке власти су подстакле масовно протјеривање Срба из Независне Државе Хрватске.

На конференцији одржаној 4. јуна 1941. године у њемачком посланству у Загребу, као и оним које су одржане нешто касније, одлучено је да се с територије НДХ исели у Србију 200.000 Срба, а да се у Хрватску усели толики број Словенаца из Доње Штајерске. Реализацији наведених закључака је требало прићи већ 3. јула 1941. године.¹⁷

Да би спровеле овако замашан план пресељавања, усташке власти су основале посебну установу, Државно равнатељство за понову.¹⁸ Оно је имало три главне подружнице: у Сарајеву, Бања Луци и Осиеку, које су под собом имале одговарајуће органе у котарима и опћинама. Након оснивања Централног уреда Државног равнатељства за понову, са сједиштем у Загребу, и наведених главних подружница, основана су и три главна сабирна „исељеничка и усељеничка“ логора: Славонска Пожега, Бјеловар и Цапраг крај Сиска. Питања организације и спровођења депортација су ријешавана преко управно-политичких области, великих жупа и котара. Напоредо са овим мјерама и уређењем сабирних логора, прављене су и посебне анализе статистичких података о бројном стању Срба и другог становништва по котарима и опћинама у Независној Држави Хрватској.¹⁹

Својим окружницама од 29. јуна, 2. и 5. јула 1941. године и другим упутствима, Државно равнатељство за понову је до танчина прецизирало како треба организовати сабирне логоре, кога обухватити депортацијом, на који начин депортирце протјеривати из домова, шта им дозволити да понесу са собом, куда их упутити и како при томе поступати, како вршити попис и преузимање њихове имовине и друго.²⁰ О томе је у Окружници од 29. јуна наведено сљедеће:

¹⁷ Milošević D. S., *Izbeglice i preseljenici*, 134–137; Lisac Andrija-Ljubomir, *Deportacija Srba iz Hrvatske 1941*, *Historijski Zbornik*, 1–4, 1956, 126–127; *Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske*, dok. br. 1044, list 10, 15. IX 1941.

¹⁸ *Narodne novine*, 26. XI 1941, br. 188 i *Zbornik zakona i naredaba NDH*, I, Zagreb 1941, 195–196, br. CLXI – 5 T – Zp – 1941, od 24. VI 1941.

¹⁹ *Historijski arhiv Zagreb* (dalje: HAZ), fond Državno ravnateljstvo za ponovu (dalje: DRP), br. 95/41. (kasnije 5968/41): Okružnica br. 26-Ptk-1941, Okružnica br. 98-Ptk. 1941, Okružnica br. 10-Ptk. 1941.

²⁰ *Isto*.

„Расељавање Срба мора се спровести на безобзиран начин. Потребно је на вријеме уредити спискове оних који ће бити протјерани у Србију. Хапшења и интернирања се врше ноћу и дању – без предаха. Ухапшеник је дужан да се спреми најдуже за 30 минута. Више ухапшеника формирају ешалоне који ће се упућивати у сабирне логоре. /.../ Сабирни логори су прихватилишта, из којих се заточеници могу слати по групама самовозима или пјешке. /.../

Приликом прикупљања исељеника поступати по слиједећем:

1. Ухапшеницима се дозвољава да са собом понесу лични пртљаг: одијела, лични прибор, новац, накит, вриједносне папире и остало, с тим да тај пртљаг не буде тежи од 50 килограма.

2. Имовина ухапшених конфисцира се и са истом располажу 'Равнатељства за понову'.

3. Гдје је год то могуће, хапсити читаве породице. Не могу бити поштеђене старије особе, жене и дјеца.

4. Транспортирање ухапшеника спроводити ноћу уз потребна осигурања војске и оружништва.“

Овом окружницом су одређени основни задаци, а другим окружницама су прецизирани најситнији детаљи на основу којих су управно-политичке котарске области спроводиле депортацију српског становништва у сабирне логоре. Још прије успостављања сабирног логора у Пожеги, 27. јуна 1941, усташе су са подручја котара Вировитица и Подравска Слатина депортирали више стотина српских домаћинстава на њемачко окупационо подручје у Србији.

а) Котар Вировитица:

села	број домаћинстава
– Н. Будаковац	30
– Аладар (Соколовац)	35
– Н. Брезовица	20
– Дијелко	90
– Ада	90
– Којковац	110
– Наточе	45
– Округљача	40
– Зрињ	30
– Брезово Поље	25
– Сенковац (Чомберје)	75
– Рит	17
– Чемерница	75
– Н. Градина	40
Свега	627

б) Котар Подравска Слатина:	
села	број домаћинстава
– Александровац	60
– Петровац	40
– Зорославље	25
– Шпанат	65
– Н. Цабуна	25
Свега	215

Из оба котара-среза (Вировитица и Подравска Слатина) су прогнана укупно 842 српска домаћинства.

* * *

Породице прогнаних домаћинстава су бројале просечно 5 до 6 чланова, тако да се укупан број депортованих исељеника са сигурношћу може проценити на 4.200 до 5.050 особа. Ови Срби су потицали из Лике, Босне и Херцеговине, а мањим дијелом из Црне Горе, што значи да ни по тадашњој политичкој припадности, осим Црногораца, нико није био страни држављанин.²¹ То су били добровољци који су се у вријеме Првог светског рата борили у Српској војсци, због чега им је као награда додељена земља која је аграрном реформом одузета велепоседницима и постала државна својина.

У наставку прогона, у вријеме постојања сабирног логора у Славонској Пожеги, депортирани су богатији и утицајнији Срби. Њих су власти НДХ настојале да што прије иселе, како би на њихова имања населили Хрвате, пре свега усташке породице из Босне, Херцеговине и Хрватског Загорја, као и Словенце. У трећем, посљедњем таласу депортација, протјеривани су Срба средњег имовног стања. Овакав начин прогона Срба потврђује да је он вршен плански и систематски, с коначним циљем њиховог потпуног уништења као народа. Исти принцип је коришћен и приликом физичког уништавања српског становништва. Као и у осталим крајевима НДХ, и у Западној Славонији је од Срба је требало „очистити“ све котаре и општине у којима су они били већина или су сачињавали значајну мањину у односу на остало становништво. Преостали Срби, сиромашнији, лишени духовног и политичког вођства, требало је да буду покатоличени, односно похрваћени. Тиме би власти фашистичке (усташке) НДХ постигле коначни циљ и у Славонији: она би у потпуности постала етнички хрватска и вјерски католичка.

²¹ Искази депортираца: Миле Будимир, Пожега; Јово Познановић и Бранко Новковић, Подравска Слатина; Саво Мандић, Вировитица.

ОСНИВАЊЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ЛОГОРА У СЛАВОНСКОЈ ПОЖЕГИ

Логор у Славонској Пожеги је основан 9. јула 1941. године и постојао је до 22. октобра исте године, а дефинитивно је ликвидирао 18. новембра. Службени назив му је био „Сабирни исељенички и усељенички логор Славонска Пожега“²² а смјештен је на локацији Глис, у 36 барака, у топовским шупама и коњушницама²³ између касарне и пољопривредне школе (Ратарнице). Будући да бараке у моменту оснивања логора нису омогућавале смјештај за предвиђених 10.000 особа, убрзо је почело подизање импровизованих објеката, у чијој су градњи учествовали и заточеници.

Заповједник логора је био сатник (капетан) Иван Штир (Stier), заповједник усташке војнице у Осијеку, а његов побочник (замјеник) усташки натпоручник Емил Клаић. Остале функције у управи логора су вршиле слиједеће особе: Славко Сержен, замјеник побочника, Ђуро Пус, водитељ опреме, Хелена Когољ (учитељица), предсједница за опскрбу, Катица Бошњак-Лерман, водитељ примања, Милан Штајцер, књиговођа, Катица Новачић, чиновница, Јосип Петрачек, чиновник, усташки натпоручник Мирко Палан, благајник и Михајл Хел, приватни чиновник. Поред наведених лица, за обављање административних послова и санитарске службе коришћени су и усељеници Словенци, чиновници и лијечници

²² HAZ, DRP, br. 12/1941.

²³ Уочи рата (1937-1940), у Пожеги, на Глису, изграђен је већи број барака за смјештај артиљеријских оруђа једног моторизованог артиљеријског пука и једног артиљеријског пука на запрежну (коњску) вучу. Послије проглашења НДХ, до пред крај 1941, овдје нису стациониране веће војне јединице. Због великог слободног простора у војним објектима и због централног географског положаја Пожеге у Славонији, ту је основан сабирни логор. Преко њега су извршене депортације не само Срба из Славоније, Подравине и Босне, него и из сјеверне Хрватске, иако је постојао сабирни логор у Бјеловару. Предвиђени капацитет логора је био 10.000 особа, што потврђује да су усташе рачунали на његово дуже трајање. У вези с тим, у налогу Државног равнатељства Велетрговини, бр. С л, од 8. VII 1941, на име Шпицер Самуел, стоји: „Како је у Пожеги одређен логор за исељенике (сва 10.000 људи) потребно је организирати исхрану за исељенике – набавком потребних живежних намирница у самом граду и котару Пожега. Тако је одмах потребно спремити за прва три дана /.../“ (HAZ, DRP).

Систем усташког логора у Славонској Пожеги:

1. Касарна, 2. Сабирни логор, 3. Гробље убијених логораша, 4. Ратарница

ци. Др Владимир Ковачевић је дуже вријеме био логорник повобчник. Логор је осигуравала 14. усташка сатнија (чета), јачине 223 људи. У вријеме привременог прекида депортација, број усташа се смањивао, тако да их је у тренутку ликвидације логора било 120-140.²⁴

Према плану је било предвиђено да се у првој етапи у сабирни логор у Пожеги депортују Срби из котара Славонска Пожега – 431, Нашица – 616, Доњег Михољца – 262, Подравске Слатине – 149, Нове Градишке – 112, Лудбрега – 486, Грубишног Поља – 2.520, Вировитице – 80, Крижеваца – 166, Гарешнице – 98, Дервенте – 107, Добоја – 87, Жепча-Завидовића – 90; укупно 4.904 особе.²⁵

Будући да су документи непотпуни и унеколико контрадикторни, то се наведени број Срба предвиђених за депортацију, или пак депортованих, не може узети као потпуно тачан. Осим тога, из расположивих докумената се види да је у једном истом дану у именични списак ухапшеника уписано мање особа него што их је тога дана у логор дотјерано и бројно приказано. Такође, у поименични списак су увођени само носиоци старјешинства породице – домаћинства. Остали чланови породице су евидентирани само бројем или уопће нису евидентирани.

Уз то, за исељење у Србију је био предвиђен далеко већи број Срба, о чему говоре слиједећи подаци: из котара Славонска Пожега, према приједлогу Опћинског поглаварства и Котарске области, само из опћине Вањска Пожега требало је иселити 82 домаћинства, са 475 чланова породице, 262 мушких и 213 женских; из опћине Вилић-Село 153 домаћинства, са 814 чланова породице, 400 мушких и 414 женских; из опћине Бектеж 67 (113) домаћинстава, са 387 (645) чланова породице, 191 (320) мушких и 198 (325) женских.²⁶ Слично је било и у другим котарима, нарочито у котару Нашице, у којем је наведени број Срба предвиђених за исељавање исказан само бројем дотјераних из села Погановци и Церемушњак. У котарима Подравска Слатина и Вировитица је за исељавање било предвиђено 850 домаћинстава, са око 5.000 чланова. Већину ових домаћинстава су чинили насељеници-колоници послвије 1918. године. Овакво вођење евиденције о прогнаницима и о ухапшеницима-логорашима нарочито је дошло

²⁴ HAZ, DRP, platni spiskovi i sistematizacija uprave logora.

²⁵ За остале котаре недостају потребни подаци, нарочито за подручја Босне, па и Баније и сјеверне Хрватске. План је зависио од посебне одлуке Државног равнатељства за понову у Загребу, као и од тога колико је у одређеном времену Срба исељеника било протјерано из својих кућа и колико их се у коме логору могло смјестити. Према томе, није постојала обавеза да се „исељеници“ са одређеног подручја упућују искључиво у сабирни логор који им је најближи.

²⁶ HASP, Povjerljivi spisi, Pers. 1941, Sl./41, br. 90/41, br. 2973/41, br. 154/41, br. 148/41, br. 369/41, br. 111/41, br. 330/41, br. 274/41, br. 296/41, br. 288/41, br. 290/41. Бројеви у загради означавају предвиђени број домаћинстава и чланова породица које је требало иселити у Србију.

до изражаја у вријеме привременог прекида даљих депортација у Србију, крајем августа и у септембру 1941. године.

Судећи по свему, ријеч је о незваничној пракси, којом су усташе настојали да на прикривен начин иселе у Србију далеко већи број Срба него што је то с Нијемцима било договорено, или пак да их под фирмом исељења и бјекства убију. Поред Срба предвиђених за депортацију у Србију и извјесног броја Хрвата који су се нашли под ударом усташких власти као „непоћудни“, у сабирни логор у Славонској Пожеги су довођени и Словенци из сјевероисточних крајева Словеније анектираних од Трећег Рајха. Они су затим насељавани на имања прогнаних Срба.

У периоду од 1. јула до 29. септембра, у сабирни логор у Славонској Пожеги је, у 19 транспорта, упућено 9.028 Словенца из Штајерске (Рајхенбург, данас Брестаница).²⁷

1. VII	Транспорт из Марибора	588	У Славонску Пожегу
11. VII	– –	500	– –
12. VII	– –	500	– –
13. VII	– –	358	– –
14. VII	– –	420	– –
15. VII	– –	476	– –
16. VII	– –	528	– –
17. VII	– –	541	– –
18. VII	– –	442	– –
19. VII	– –	461	– –
20. VII	– –	498	– –
21. VII	– –	388	– –
23. VII	– –	471	– –
26. VII	– –	329	– –
6. VIII	Из Рајхенбурга	532	– –
11. IX	– –	500	– –
12. IX	– –	621	– –
25. IX	– –	500	– –
27. IX	– –	375	– –
	СВЕГА	9.028	

У телеграму о депортацији Словенаца у сабирни логор у Славонску Пожегу од 11. јула 1941. наведено је и слиједеће:²⁸

²⁷ HASP, Dokumenti o raseljavanju Slovenaca; dokument br. 5492.

²⁸ Grada, knj. I, dok. 34, 53.

„11. јула 1941. у 16 сати напустио је полазну станицу Марибор транспортни влак бр. 13 у правцу Сл. Пожега. Долазак у Сл. Пожегу 12. јула у 6.21 сат.

Транспорт са 500 особа од тога 16 Хрвата. Вођи транспорта је предан поименични транспортни попис у два примјерка.

Танспорт ради снабдијевања носи са собом 1000 кг круха.

Словенци имају 150.566. – динара. Хрвати имају 3.540. – динара.

Умољавају се обавијестити о доласку 13. транспортног влака СС-Штауф. др. Фукс. Дежурну службу.“

Депортацијом Словенаца,²⁹ преко центра за расељавање са штабовима у Марибору, чији је шеф био хауптштурмфирер Хич (Hauptsturmführer Hütch), и на Бледу, чији је шеф био др Глазер (Glaser), непосредно су руководили шефови цивилних управа. У Штајерској је на њеном челу био др Иберајтер (Überreither), а у Горењској др Фр. Кучера (Kutschera). Они су за извршење ових акција били непосредно одговорни Адолфу Ајхману (Eichmann) из берлинске централне полицијске установе РСХА (Главне управе за сигурност Рајха). У оквиру депортација с подручја које је окупирао Трећи Рајх, у његовој надлежности је било и расељавање Словенаца. У намјери да се исељењем Словенаца промјени етнички састав становништва у Словенији у корист Нијемаца, на исељења подручја су насељавани Нијемци из Бесарабије, Добруџе, Јужног Тирола, као и Кочевски Нијемци са италијанског окупационог подручја у Словенији.³⁰

Истовремено са доласком првих прогнаних Словенаца у сабирни логор Славонска Пожега су стизали и српски прогнаници из Славоније, Подравине, Босне и Баније. Према расположивим службеним подацима усташких власти, који нису сасвим потпуни и поуздани, у Пожегу је, поред Словенаца, тих дана интернирано 9.489 особа – људи, жена и дјеце, и то:³¹

²⁹ У саопштењу бр. 81 Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, поред осталог, стоји: „Машина за масовно расељавање словеначког народа, по плану створеном још прије окупације, створена је завидном брзином, јер је требало направити што више мјеста за Нијемце који су се имали преселити из Италијанског Кочевја, из Горње Штајерске и Рајха. У исто време обнародована је наредба 'О учвршћењу немства' и основан је уред Dienststelle des Beauftragten Reichskommissar, fuer die Festigung des deutschen Volkstums in Marburg.“ (FNRJ Саопштења, бр 60-93, Београд 1946).

³⁰ HASP, Dokumenti o raseljavanju Slovenaca; dokument br. 5492; Lisac Lj. A., *Deportacija Srba iz Hrvatske 1941*, 127.

³¹ HAZ, DRP, br. 95/41 (5968/41) и 29284/41; 10-20. X 1941 (Попис усељеника у Сабирном логору Славонска Пожега, записници о преузећу драгоцености, новца, вриједносних папира и вреднота, отпремне листе). HIS SlavonSKI Brod, *Memorijalna građa*, изјаве свједока преживјелих Срба исељеника са подручја котара Дервента и Босански Брод и изјаве других свједока преживјелих Срба исељеника-депортираца који су били у Сабирном логору у Пожеги 1941. године.

Табела бр. 1: Број усељених (ухапшених) особа према подручјима

Датум	Подручје (котар)	Број усељених (ухапшених) особа			
		Свега	мушких	женских	посебно исељени и хапшени ³²
13. VII	Босна: Бања Лука	464	221	243	
14. VII	Славонија	528	257	271	
16. VII	Славонија	20	12	8	
19. VII	Славонија	9	5	4	
20. VII	Славонија	3	2	1	
21. VII	Славонија	53	464	464	
21. VII	Вишеград, Власеница, Двор на Уни, Приједор, Сремска Митровица	85	45	40	
22. VII	Славонија	6	4	2	
25. VII	Славонија	36	19	17	
25. VII	Босна: Босанска Дубица	25	12	13	
27. VII	Славонија	4	2	2	
1. VIII	Банија: Петриња	574	274	300	
1. VIII	Славонија	386	187	199	
4. VIII	Славонија: Пожега, Напице	116	62	54	
4. VIII	Босна: Добој, Високо	225	119	106	
5. VIII	Босна: Дервента	130	59	71	
5. VIII	Славонија	108	56	52	
6. VIII	Славонија	132	64	68	
6. VIII	Босна: Завидовићи, Жепче	82	49	33	
7. VIII	Босна: Тузла, Теслић	281	136	145	
7. VIII	Славонија	36	19	17	
8. VIII	Славонија: Осијек, Напице, Под Слатина, Вировитица, Нова Градишка, Окучани	163	93	70	
9. VIII	Славонија: Доњи Михаљац, Валпово	64	29	35	

³² Односи се на ухапшене других народности, међу којима је било и комуниста, који су хапшени појединачно или групно, било у домовима или ван породице, у току бјежања. Након оваквих хапшења, слиједило је одвођење цијелих породица. Нарочите мјере су предузимане према онима који су без породице побјегли у Србију, а након извјесног

Датум	Подручје (котар)	Број усељених (ухапшених) особа			
		Свега	мушких	женских	посебно исељени и хапшени ³²
9. VIII	Босна: Сарајево, Теслић, Бања Лука, Прибинић	147	54	93	
10. VIII	Славонија – Босна: Доњи Михољац, Вировитица, Под. Слатива, Дервента, Добој	120	44	76	
11. VIII	Славонија: Гарешница	108	39	69	
11. VIII	Босна: Зеница, Добој	10	6	4	
12. VIII	Славонија: Пожега, Даљ (4 особе)	107	46	61	
13. VIII	Славонија: Пожега	56	18	38	
13. VIII	Славонија: Грубишно Поље	350	175	175	
13. VIII	Босна: Бугојно	327	123	204	
14. VIII	Босна: Сарајево, Високо, Бугојно	12	6	6	
14. VIII	Славонија	260	132	128	
15. VIII	Славонија	168	87	81	
15. VIII	Славонија: Пожега	100	53	47	
16. VIII	Славонија	12	5	7	16
20. VIII	Славонија	100	48	52	127
21. VIII	Славонија	228	116	112	137
22. VIII	Славонија	564	295	263	43
23. VIII	Славонија	132	74	58	722
24. VIII	Славонија	64	38	26	
25. VIII	Славонија	100	52	48	169
26. VIII	Славонија	50	26	24	
26. VIII	Босна: Дервента, Босан. Брод	438	438	–	стријељани
27. VIII	Срем: Сремска Митровица	4	4	–	
27. VIII	Славонија	64	36	28	
27. VIII	Босна: Дервента, Босан. Брод	265	265	–	стријељ. 51

времена се вратили кућама у Хрватску. Такве особе су поново хапшене и редовно стријељане. Усташе су их сматрале четницима или комунистима, а њихов повратак из Србије је, према њиховом схватању, значио повратак ради дизања побуне – устанка против Независне Државе Хрватске.

Датум	Подручје (котар)	Број усељених (ухапшених) особа			
		Свега	мушких	женских	посебно исељени и хапшени ³²
28. VIII	Славонија	68	37	31	26. VIII
30. VIII	Срем: Ириг	12	12	–	
4. IX	Славонија	4	3	1	
12. IX	Славонија	4	2	2	
27. IX	Славонија: Осијек	521	250	271	
27. IX	Славонија: Напице	140	76	64	
30. IX	Славонија: Осијек	84	46	38	
4. X	Славонија	8	5	3	
19. X	Славонија: Осијек	21	13	8	
	СВЕГА	8.178	4.375	3.803	

Табела бр. 2: Преглед усељеника-ухапшеника по годинама старости и социјалној припадности

Број усељених (ухапшених) особа											
		По старости					По социјалној припадности				
Датум	Одраслих	До 7 година		До 14 година		Свега дјеце	Земљорадника	Радника	Службеника	Трговаца	Свештеника
		Мушки	Женски	Мушки	Женски						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13. VII	332	16	5	54	57	132	330	44	49	20	
14. VII	442	31	26	17	12	86	451	5	8	7	
16. VII	20						20				
19. VII	9						9				
20. VII	3						3				
21. VII	44	2	3	1	3	9	48				
21. VII	61	8	2	10	4	24	56	2	7		20
22. VII	6						6				
25. VII	32	1		1	2	4	35				
25. VII	25						18				7

Број усељених (ухапшених) особа											
Датум	Одраслих	По старости					По социјалној припадности				
		До 7 година		До 14 година		Свега дјеце	Земљорадника	Радника	Службеника	Трговаца	Свештеника
		Мушки	Женски	Мушки	Женски						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
27. VII	4						4				
1. VIII	534	4	7	17	12	40	554	2	7		
1. VIII	325	15	17	13	16	61	347	2	3	2	
4. VIII	93	7	6	6	4	23	103				
4. VIII	148	18	18	24	17	77	166	7	8	8	
5. VIII	93	11	15	7	4	37	78	11	3	9	3
5. VIII	81	7	8	5	7	27	92				1
6. VIII	120	5	3	2	2	12	123				1
6. VIII	79			3		3	82				
7. VIII	265	5	2	6	3	16	274				
7. VIII	32			3	1	4	36				
8. VIII	150	4	3	5	1	13	155		1		
9. VIII	64						64				
9. VIII	133		3	8	3	14	133	3	2	6	
10. VIII	117			2	1	3	119	1			
11. VIII	92	5	5	5	1	16	78	3	12	5	
11. VIII	10						10				
12. VIII	77	18	8	3	1	30	78	2	1		
13. VIII	38	6	11		1	18	39				
13. VIII	265	24	26	17	18	85	300				
13. VIII	189	49	62	18	9	138	200	10	6		
14. VIII	11			1		1	12				
14. VIII	232	7	5	9	7	28	248				
15. VIII	151	3	4	5	5	17	161				
15. VIII	78	10	8	2	2	22	82				
16. VIII	12						12				
20. VIII	80	7	4	4	5	20	89				

Број усељених (ухапшених) особа											
Датум	Одраслих	По старости					По социјалној припадности				
		До 7 година		До 14 година		Свега дјеце	Земљорадника	Радника	Службеника	Трговаца	Свештеника
		Мушки	Женски	Мушки	Женски						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
21. VIII	201	8	10	3	6	27	210				
22. VIII	479	19	17	26	23	85	523	2	2	1	
23. VIII	93	11	13	9	6	39	108				
24. VIII	51	3	2	4	4	13	59				
25. VIII	79	5	4	7	5	21	91				
26. VIII	44	1	5			6	41	1	1		1
26. VIII	438						438	стријељани			
27. VIII	4										4
27. VIII	55	2	3	2	2	9	56		1	1	1
27. VIII	265						265				
28. VIII	68						68				12
30. VIII	12										
4. IX	4						4				
12. IX	4						4				
27. IX	446	21	19	21	14	75	462	6	9	4	
27. IX	112	7	7	5	9	28	126				
30. IX	75	2	3	3	1	9	74	1	2	2	
4. X	8						8				
19. X	21						21				
Свега	6.906	342	334	328	268	1.272	7.172	102	122	66	50

Напомена:

– Збир у рубрици 'Одрасли' и збир у рубрици 'Свега дјеце' садржан је и одговара збиру у рубрици 'Свега' у табели бр. 1 (На примјер: 332+132=464).

– Дјеца до 7 година нису обухваћена ни у једном збиру категорија социјалне припадности исељеника.

– Разлика између броја исељеника у рубрици 'Свега', табела бр. 1, и броја исељеника приказаних по категоријама 'Социјална припадност' је у томе што се за овај број исељеника није могло тачно утврдити којој категорији припадају, иако се може закључити да су углавном земљорадници. Према томе, укупан збир исељеника и збир исељеника по социјалној припадности међусобно се не условљавају.

Табела бр. 3: Преглед усељавања, расељавања и броја стријељаних у логору

Датум	Број усељених	Број исељених, расељених и стријељаних			Број исељеника у логору	Примједба
		Исељених	Расељених	Стријељаних		
1	2	3	4	5	6	7
1. VII	588				588	Расељени Словенци Расељавање вршено sukcesивно
11. VII	500				1088	
12. VII	500				1588	
13. VII	822				2410	
14. VII	948				3358	
15. VII	476				3834	
16. VII	548				4382	
17. VII	541				4923	
18. VII	422				5365	
19. VII	470				5835	
20. VII	501		3327		3009	
21. VII	526				3535	
22. VII	6				3341	
23. VII	471				3812	
25. VII	61				3873	
26. VII	329				4202	
27. VII	4				4206	
1. VIII	960				5166	
3. VIII	–	523			4633	
4. VIII	341		3173		2801	
5. VIII	328				3039	
6. VIII	746				3167	
7. VIII	317				3484	
8. VIII	163				3647	
9. VIII	211	523			3335	
10. VIII	120		700		2755	

Датум	Број усељених	Број исељених, расељених и стрељаних			Број исељеника у логору	Примједба
		Исељених	Расељених	Стрељаних		
1	2	3	4	5	6	7
11. VIII	618				3373	Стрељани исељеници из Босне. Од 265 на мосту у Босанском и Славонском Броду 51 стрељано, а из Пожге 27. VIII враћено кући 214 ухапшеника
12. VIII	728	522			3579	
13. VIII	733				4112	
14. VIII	440				4552	
15. VIII	286	522			3316	
16. VIII	12				3328	
18. VIII	–	522			2806	
20. VIII	100				2906	
21. VIII	228	713			2421	
22. VIII	564				3085	
23. VIII	132		3327		3217	
24. VIII	64				3281	
25. VIII	169	470			3080	
26. VIII	485			438	3130	
27. VIII	281		214		3197	
28. VIII	68				3265	
30. VIII	12				3277	
4. IX	4				3281	
11. IX	500				3781	
12. IX	625				4406	
15. IX	–		1032		2724	
25. IX	500				3274	
27. IX	1036		932		3378	
28. IX	–	527	209		2642	
30. IX	84		169		2557	
4. X	8		425		2140	
6. X	–	421	17		1712	
19. X	21		146		1587	

Датум	Број усељених	Број исељених, расељених и стрељаних			Број исељеника у логору	Примједба
		Исељених	Расељених	Стрељаних		
1	2	3	4	5	6	7
20. X	–	460			1127	
22. X	–				–	Логор ликвидира

Напомена:

У број усељених (рубрика 'Број исељеника') сабрани су сви логорашки који су дотичног дана дотјерани у логор (усељеници и исељеници), а у рубрици 'Број усељеника у логору' сабрани су сви логорашки у један број, већ према томе како су који дан у логор допремани и расељавани. Нпр. 1. VIII у логору је било свега 5.166 логораша, а 3. VIII, након исељења 523 исељеника за Србију, у логору је остало 4.633 логораша. Дана 4. VIII у логор је дотјеран 341 исељеник (116 из Славоније и 225 из Босне – Табела бр. 1), а расељено је 3.173 усељеника Словенаца, тако да је тога дана у логору остао свега 2.801 исељеник-логораш.

Stanje inventara. Radio 74. Juričević
Dne 19. na 20. VIII - 1941

411 konja, 2 krava, 8 teladi, 8 ovaca, 26 svinja.

MRTVI INVENTAR, navesti poljoprivredne strojeve, orude, kola itd.

(Detaljne popisne inventara, kućnog namještaja, rublja, odjeće itd. poslati i primjerak u Zagreb Državnom ravnateljstvu za popisnu)

Zaliha: ostalo:

pšenice	kukuruze	konoplje	
raži	krumpira	sijena	<u>40 g</u>
ječma	graha	slame	
zobl	lana		

Član je zadruga: _____

Ispuniti poslije naseljenja.

Ime i prezime naseljenog Ošarinik Ivan obitelj ima članova 0

Iz mjesta Zidanog Mosta općine Leske kotara Leske * * * * *

Došao iz logora Prepej

Dan preuzeta imanja 3. 10. 1941 u posjed uveden po: Ošarinik Ivan (preuzetnik)

Факсимил документа о одузетом живом и мртвом инвентару од депортованих Срба предат насељенику Осарник Ивану из Зиданог Моста, опћина и котар Лашко, Словенија

Највећи проток депортираца у логору у Славонској Пожеги био је у другој половини мјесеца јула, затим половином августа и септембра 1941. године. До краја јула, у логор је био допремљен највећи број Словенаца. Међутим, до тада у логор није дотјеран предвиђени број Срба из НДХ које је требало депортовати у Србију. Њихово организовано депортовање је почело 1. августа. Због недовољног капацитета логора, у њему није могао бити смјештен тако велики број иселјеника и усељеника, што је за последицу имало расељавање Словенаца из сабирног логора у Пожеги на брзину и без плана, и то:³³

КОТАР		КОТАР	
Сарајево	600	Чазма	100
Бјеловар	250	Подравска Слатина	100
Грубишно Поље	200	Славонска Пожега	100
Нашице	100	Брчко	200
Босанска Градишка	200	Приједор	200
Босански Нови	200	Бања Лука	200
Сански Мост	200	Кореница	200
Бихаћ	200	Дрвар	200
Цазин	200	Грачаница	200
Дервента	200	Жепче	200
Теслић	200	Зеница	200
Добој	200	Травник	200
Високо	200	Вакуф	200
Бутојно	200	Кључ	200
Котор Варош	200	Војнић	200
Босанска Крупа	200	Слуњ	200
Костајница	200	Вргинмост	200
Крижевци	350	СВЕГА	7.200

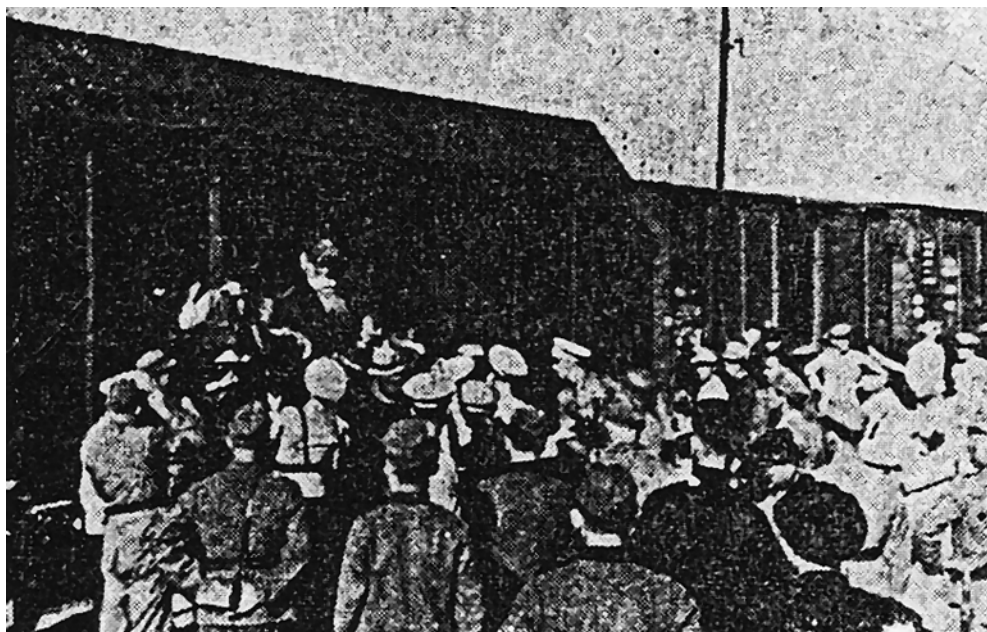
Насељеним Словенцима је требало наћи запослење и привремено их смјестити на посједе протјераних Срба. У логору у Пожеги је до даљег остало још 1.828 Словенаца. Једно од важних питања које су усташке

³³ HAZ, DRP, br. 138/41, br. 1785/41, br. 1508/41, br. 1509/41, br. 1735/41, br. 1800/41, br. 6604/41.

власти настојале ријешити при расељавању и смјештају Словенаца у Хрватској било је како искористити особе разних стручности, којих је међу уселимима Словенцима било 2.149, и то:

ЗАНИМАЊЕ		ЗАНИМАЊЕ	
жељезничара	117	трговаца	140
пекара	23	месара	15
млинара	9	брусача, клесара	9
седлара	6	ковача	31
бријача	15	кројача	31
постолара	152	кројачица	62
столара	57	бравара	37
лимара	8	механичара	24
стројара	15	електричара	19
зидара	21	тесара	20
собосликара	11	шофера	18
фотографа	2	типографа	15
разних обртника	60	бивших официра	12
стражара	75	жандара	42
финанса и порезника	58	цестара	7
лијечника	4	шумара	6
инжењера	9	адвоката, судија и судских чиновника	28
посједника	96		
радница	220	економа и геометара	12
шумских радника	15	рударских радника	50
текстилних радника	52	творничких радника	51
кућних помоћница	48	угоститељског особља	98
музичара	9	слугу и подворника	31
учитеља и професора	71	умировљеника	100
чиновника	90	чиновника	57

Будући да је у Босни и Лици српски устанак попримао све шире размјере, то су Словенци који су били насељени на српска имања у тим крајевима враћани и насељавани у Славонији, Подравини и Срему. Неки су, чак, враћани и у сабирни логор у Славонској Пожеги, у којем су остали до његове ликвидације. Но, упркос томе, рачунајући на уговор од 4.

**Транспортовање на жељезничкој станици у Славонском Броду.
Један усташа удара кундаком Николу Ћосића.**

јуна 1941. године о реципрочности усељавања Словенаца у Хрватску и исељавања Срба из Хрватске у Србију, усташке власти су вјеровале да ће ипак успјети да планирани број Срба протерају у Србију. У међувремену, Нијемци су драстично смањили број Словенаца које је требало депортовати у НДХ. Тако је од 80.000 планираних прогнаника, одлучено да се пресели 30.000, и то 15.000 од 15. августа 1941. године, а 15.000 после рата.³⁴ Ова одлука је код власти НДХ изазвала велико незадовољство, па су оне од немачких представника тражиле да се планирани број од 80.000 српских прогнаника не смањује, како је то наведеним уговором било предвиђено.³⁵

³⁴ *Isto.*

³⁵ „Данкелман је одлучио да је за сада немогуће даље преузимање исељеника из Хрватске за стару Србију. Даље преузимање Срба из Хрватске може услједити истом када наступи мирније стање у његовом подручном заповједништву. Према наводу војног заповједника до сада је преузето из Хрватске:

1. легално пресељених 12.436
2. бјегунаца, одн. илегално пребачених 92.564

Претпоставља се да ће се овај број тачнијим утврђивањем знатно повећати, јер се до сада нису ни издалека сви бјегунци јавили у Београду.

Умољава се да се прими на знање.“

Извјештај вође за везу војног заповједника Србије код њемачког посланства у Загребу Бајснера (Beisner); HIS, Grada, knj. I, dok. 96, 144.

Дивљачки поступци усташа према Србима, већ у самом почетку њиховог депортовања у Србију, изазвали су реакцију Нијемаца. У вези с тим је 29. и 30. јула 1941. у Београду и Шапцу одржана конференција изасланика Министарства вањских послова НДХ, др Петра Диговића и др Анте Фрлића, с представницима Трећег Рајха у Србији, др Фушом (Fusch), др Вајнманом (Weinmann) и Урбантом Вилхелмом Штуком (Urbanth Wilhelm Stuck), о питању српских избјеглица и прогнаника из НДХ у Србији. О конференцији одржаној 29. јула у уреду штандартенфирера Фуша (Standartenführer Fusch), др Петар Диговић и др Анте Фрлић су, између осталог, извјестили слиједеће:³⁶

„Већ на првој конференцији изненадило нас је отворено нерасположење њемачких представника власти према Хрватима и Хрватској. На конференцији која је одржана 29. VII 1941. у уреду Штандартенфирера г. Фуша овај није крио своје негодовање ради поступака усташа са Србима исељеницима којима није било допуштано да са собом понесу ни оно најнужније, нашта су према постојећем споразуму имали право. Ја не знам како ће се ствари развијати на Балкану након рата и да ли ће се промијенити данашње стање, али Ви с тим морате рачунати и ја Вас морам упозорити на могућност да све, а можда и много тога неће остати како је данас. Из разлога хуманости и културе Нијемци не могу допустити многе ствари које се сада догађају..’

Конференција је одржана у врло хладној атмосфери и трајала је свега 14 минута.

На наредној конференцији одржаној 30. јула 1941. г. у уреду Крајскоманданта у Шапцу г. сатник Квасни рекао је (заправо викао): ’Овдје долазе и десетине хиљада избјеглица које су усташе отјерали из Хрватске, изгладњели и испремлаћивани. Великој већини је приликом прелаза границе све одузето, па чак и ципеле. Усташе као и Ваше власти које су ово радиле за мене су горе од бољшевика, а земља која ово допушта изгубила је разлог и право опстанка и мора бити избрисана са карте Европе. Држава која нема ауторитета, влада која не може одржати обећање и провести своје налоге, мора бити уклоњена. /.../ Ви уопће не држите рјеч. /.../ Али ако Вам ја пошаљем четнике Косте Пећанца онда Вам гарантујем да у радијусу 100 километара нитко жив неће остати, а ја могу, то Вас увјеравам да могу послати’ (ово последње понављао је два пута). У таквој атмосфери конференција је трајала 25 минута.“

На конференцији одржаној 18. августа 1941. у Загребу, у Државном равнатељству за понову, ипак је закључено да се број српских „исељеника“ из Хрватске мора смањити.³⁷ Одлучено је и да исељавање Словенаца

³⁶ АВИИ, фонд НДХ (нерегистровано).

³⁷ HIS, Grada, knj. I, dok. 103, 156; HAZ, DRP, T. br. 103 Prs – 1941.

које је почело 15. августа тече на слиједећи начин: по један транспорт из Штајерске и Корушке наизмјенично, по 500–700 особа, и да се транспорти упућују у логор Бјеловар. И поред тога, неки транспорти су упућени и у Славонску Пожегу, гдје су стигли 6. августа и 11, 12, 25. и 27. септембра.

Одступање од плана у погледу протјеривања предвиђеног броја Срба из НДХ у Србију довело је усташке власти и команде исељеничких логора у тежак положај. Томе је допринијела и лоша организација, што је било видљиво од почетка депортовања. Пример за то је и логор у Славонској Пожеги, који је службено основан 9. јула, а у њега су већ од 1. јула били допремани протјерани Срби.

Због тога је стално долазило до несугласица, како између Нијемаца и усташа, тако и између представника њемачке војске и органа који су преузимали депортоване Србе. Све то је усташке власти присиљавало на предузимање мјера, особито дипломатских, којима би се осигурало настављање депортација Срба из Хрватске у Србију у оном опсегу како је то закључено уговором од 4. јуна 1941. године. О овом уговору је у саопћењу бр. 81 Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и његових помагача наведено:

„После пребацивања око 7.000 Словенаца у Србију и 12.000 у Хрватску, у октобру 1941. отпочиње масовна депортација Словенаца у Њемачку, првенствено Шлезеију, јер је Њемцима била потребна бесплатна робовска радна снага. Из Хрватске је пребачено 12.525 Срба, па се даља депортација обуставља, јер се постигло оно што се хтјело: 200.000 Срба већ је побегло у Србију усљед страховитог усташког терора, остављајући сву имовину, а спасавајући голе животе.“

Иако до планираног трећег таласа депортација није дошло, и поред свих настојања, усташким властима је ипак успјело да у току 26, 27. и 28. септембра прогнају у Србију још 1.621 „исељеника“. Из сабирног логора у Славонској Пожеги је један транспорт отпремљен 6. октобра, а према непотпуним подацима, 20. октобра је у Србију упућен и посљедњи транспорт српских прогнаника из НДХ.

Због такве ситуације, и стања које је у вези с тим у сабирним логорима настало, државни равнатељ за понову Рожанковић и главностожерни пуковник Јандрашић су половином октобра 1941. године обишли сабирни логор у Славонској Пожеги како би сами припремили посљедњи транспорт (Прилог VIII). Јандрашић је у извјештају последије обиласка логора навео и слиједеће:³⁸

„... У логору нашао сам 1.335 исељеника. Пошто су њемачке власти у Београду пристале примити још свега један транспорт од 450 особа, са

³⁸ HAZ, DRP, br. 22689/41. Izvještaj Državnog ravnateljstva za ponovu od 19. X 1941. godine u konceptu.

Заповједником логора одабрао сам за тај транспорт 362 особе из котарева Крижевци и Лудбрег, и 98 особа из котара Гарешница...

У обзир су дошли котареви Крижевци и Лудбрег из разлога што су њихови домови већ насељени од стране Завода за колонизацију, те би њихово враћање произвело потешкоће у раду Завода за колонизацију.

Остали исељеници у логору, осим наведених котарева, припадају котаревима Грубишно Поље, Вировитица и Нашице. Исељеници из села Погановаца, котара Нашичког, морају се вратити својим домовима и ако је већи број тих домава до сада био насељен колонистима. Представник Завода за колонизацију, који је био позван у логор, пристао је да домове исељеника из села Погановаца испразни и насељенике смјести у расположиве домове у Сријему. Овај посао има се извршити до 20. листопада 1941. године, којег дана и заповједник логора има отпустити исеље-

Class II

Brojdba pops živog i mrtvog inventara (fundus instructus)

Kotari: Opština: Iseljenik je posjedovao ovaj inventar

Prezime i ime	Zemlja	Mjesto boravka	Imovina		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno	
			opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština	opština
1. Spilke povelica																				
2. Spilke povelica																				
3. Spilke povelica																				
4. Spilke povelica																				
5. Spilke povelica																				
6. Spilke povelica																				
7. Spilke povelica																				
8. Spilke povelica																				
9. Spilke povelica																				
10. Spilke povelica																				
11. Spilke povelica																				
12. Spilke povelica																				
13. Spilke povelica																				
14. Spilke povelica																				
15. Spilke povelica																				
16. Spilke povelica																				
17. Spilke povelica																				

Opština: Iseljenik je posjedovao ovaj inventar

Opština: Iseljenik je posjedovao ovaj inventar

Факсимил документа: Попис живог и мртвог инвентара од депортованих Срба предатог исељеницима Словенцима и Хрватима

нике из села Погановци. Заповједнику логора издао сам налог да остале исељенике, изузев исељеника предвиђених за транспорт у Србију из котара Гарешнице, потпуно отпусти њиховим кућама. Исељенике из котара Гарешница задржао у логору по тражењу Равнатељства за јавни ред и сигурност, док се не добије попис особа које су биле заклетни чланови четничког удружења...

Када ови послови са исељеницима буду завршени почети ће се са материјалном ликвидацијом логора...

На основу извршених припрема и депортација, те околности у којима су оне извршене, може се утврдити да су се депортације до 21. августа одвијале плански. При томе је било очито настојање власти НДХ да у што краћем року из Хрватске протјерају што већи број Срба, што се види и из приказаног прегледа депортованих.

У наведеном Прегледу депортованих исељеника, у транспортима од I – VI, дјеца су приказана издвојено из представљеног броја исељеника по полу (мушки, женски), док је код транспорта VII – X супротан случај. За транспорт XI није поуздано утврђено да ли је и како (легално или илегално) пребачен у Србију. Из Славонске Пожеге је упућен ноћу 19/20. X, али без уредне документације – транспортних листа, извјештаја о упућивању и сл. Ни остале појединости у вези са овим транспортом није било могуће тачно утврдити. То потврђује и чињеница да су исељенике из котара Крижевци у логору водили само бројчано, а не као већину других – поименично. Изузетак чини Даница Косијер, домаћица.

ПРЕГЛЕД ДЕПОРТОВАНИХ ИСЕЉЕНИКА ³⁹											
Датум	Транспорти	БРОЈ ИСЕЉЕНИКА				СОЦИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ					
		Свега	Мушких	Женских	Дјеце	Радника	Земљорадника	Службеника	Обртника	Свештеника	Лијечника
3. VIII	I	523	267	256		24	448				
6. VIII	II	618	290	288	40	5	267			5	
9. VIII	III	523	250	273	72	10	500	10		3	
12. VIII	IV	522	241	231	40		160				1
15. VIII	V	522	202	256	64	9	86	17	38		1
18. VIII	VI	522	221	249	52	18	103		18		
21. VIII	VII	713	306	407	106	10	500	2			
24. VIII	VIII	470	239	231	45		409				
28. IX	IX	527	293	234	41		278	1		18	
6. X	X	421	197	224	29	6	362	9	4		
20. X	XI	460									
		5821	2506	2649	489	82	3113	39	64	28	2

³⁹ HAZ, DRP, br. 5100/41, br. 5139/41, br. 6370/41, br. 6570/41, br. 8243/41, br. 9678/41, br. 6110/41; Izvještaji: br. 137/41, br. 419/41, br. 152/41, br. 162/41, br. 167/41, br. 191/41, br. 401/41, br. 419/41; HASP, Prs. povjerljivi spisi – 1941; HIS, SlavonSKI Brod, Memorijalna grada; Izjave preživjelih iseljenika, magnetofonski snimci br. 1 i 2.

Према плану Државног равнатељства за понову, почев од 1. августа, у Србију је свакодневно упућиван по један транспорт исељеника, наизмјенично из Цапрага, Бјеловара и Славонске Пожеге. До тешкоћа је долазило у вријеме прекида даљих депортација. И поред тога, усташке власти су отпремале припремљене транспорте, а биле су спремне и на физичко уништење прогнаника. Тако су над исељеницима VII транспорта ноћу 20/21. VIII у логору у Пожеги вршене репресалије и провокације које су требале да доведу до стријељања свих мушкараца. И поред два покушаја, до стријељања није дошло, већ је цио транспорт 21. августа отпремљен у Србију. На сличан начин је дошло и до отпремања VIII транспорта три дана касније, 24. августа.

Најтеже стање у логору у Пожеги, као и у осталим исељеничким логорима, било је током привременог прекида присилног исељавања Срба из Хрватске у Србију, у периоду између 21. и 30. августа 1941. године. У логор већ крцат исељеницима стизали су нови транспорти или су били на путу ка њему. Ситуацију су отежавали и поједини предстојници котарских области, који су самовољно протјеривали Србе и слали их у сабирне логоре, а неки су покушавали чак и да их пребаце преко границе у Србију. Такви случајеви су били карактеристични за котаре Добој, Дервенту, Високо, Вареш и Петрињу. У вези с тим, државни равнатељ за понову се обратио Министарству унутарњих послова.⁴⁰

„Међусобним споразумом представника њемачке власти и Хрватске владе на дан 22. IX 1941. утврђени су модалитети под којима ће се вршити исељавање становништва.

За точно извршење преузели су представници Хрватске Државне владе пред представницима њемачких власти пуну одговорност да ће му се точно држати онога начина, каји је уговорен. Међутим према обавјештењу још и даље разни дужносници наслова посебице котарски предстојници врше исељавање на своју руку и начин што нам представници њемачких власти у Хрватској а и Вама замјерају, што може имати за посљедицу и вањскополитичке компликације.

Умољава се стога, Министарство вањских послова да изда журно најстрожу одредбу свим својим подчињеним органима, а именице равнатељству за јавни ред и сигурност, Великим жупанима, котарским предстојницима и Предстојницима градских редарстава, да је свако исељавање са њихове стране забрањено под пријетњом најстрожих посљедица. Молимо да се горње што журније учини јер пријети опасност, да због таквих ствари у односу према њемачким властима изгубимо у угледу, а

⁴⁰ HAZ, DRP, br. T-1785/41, br. 147/41; HASP, Povjerljivi spisi – 1941, F. KO Prs. Vrlo tajno, br. 281/Prs. od 30. rujna 1941, br. 216/41; HIS, Slavonski Brod, Memorijalna grada, izjave svjedoka iseljenika.

даљњу посљедицу да изгубимо и пријатељску услугу код Нијемаца, или укратко речено разрушимо пријатељске односе, који нас са Њемачком вежу.“

Обустава даљих протјеривања Срба на њемачко окупационо подручје у Србији навела је усташке власти да се још више окрену најчешће примењиваном методу „чишћења“ Срба – њиховом физичком уништавању. То се догађало како у самом логору, тако и приликом довођења исељеника у логор. Истовремено, у Пожешкој котлини је извршено више појединачних и групних убистава Срба.⁴¹

Како је стратешка политика НДХ била потпуно уништење Срба, за то нису бирали средства.⁴² Стога властима НДХ и починиоцима убистава није ни било стало да о томе воде уредну документацију, тако да је често вођена само најнеопходнија евиденција почињених убистава. И такви документи су углавном рађени у концепту, са ознаком „Посебно“. Због тога историјски извори усташке провенијенције о злочинима често нису довољно поуздани и морају бити допуњени другим изворима. Ипак, на основу свестране анализе расположивих извора, аутор је дошао до поузданих констатација. Тачни су и подаци о фреквенцији усељеника у логору (уз мање изузетке), без обзира на нејасноће у књизи видована (списку исељеника стављених на храну у логору) у односу на попис исељеника при уласку у логор.

Број исељеника исказан подацима о њиховом стављању на списак за исхрану не одговара стварном броју присутних исељеника у логору. То најпотпуније потврђују подаци о Словенцима који су усељени од 1. до 26. августа, а тако је било све вријеме постојања логора. Највећи број исељеника који су се налазили на списку за исхрану био је 16. јула – њих 2.690 у односу на 4.382 особе; затим 23. августа, њих 2.434 у односу на 3.917 особа, а 15. септембра је било 1.940 уписаних у односу на 3.966 особа. Треба имати у виду да је у логор баш у те дане допремљен већи број исељеника. Ово се објашњава тиме што логор у првих неколико дана није узимао прехрану за исељенике, осим за дјецу до 4. године, јер су за то вријеме они били осигурани својом храном.⁴³

⁴¹ HASP, Povjerljivi spisi – 1941, Prs. V.T. br. 281/41, T. br. 55-I-A-1941, br. 209/41.

⁴² Др Мирко Пук, министар у влади НДХ, у свом говору у Крижевцима 7. јула 1941, између осталог, је рекао: „Осим тих непријатеља Жидова и комуниста у нашој домовини има још један непријатељ, а то су Срби. /.../ Срби су дошли у наше крајеве с турским четима као плачкаши, као талог и смеће Балкана. /.../ Они који су дошли у нашу домовину прије 200-300 година, нека се врате одакле су и дошли. Доглавник Миле Будац рекао је на једној скупштини, да за њега вриједи једна хрватска реченица: 'или се уклони, или нам се поклонити!' А ја кажем: или се уклоните из наше домовине милом, или ћемо вас истјерати силом. Ако мислите, можете се и поклонити.“ („Hrvatski narod“ број 143, 7. VII 1941).

⁴³ О проблемима исхране у сабирним логорима, јасно говори и допуна окружнице од 2. јула 1941. У њој се, између осталог, каже:

На основу ових података из усташких извора, може се закључити да је циљ власти НДХ био да протерају што више Срба, више него што је било предвиђено уговором од 4. јуна, тако да су пред немачким властима прикривале њихов стварни број. Власти НДХ су своју намјеру великим делом и постигле, без обзира на обуставу депортација и ликвидацију не само сабирног логора у Пожеги 22. октобра, већ и осталих „усељеничких и исељеничких“ логора.

„Услијед опћег помањкања живежних намирница може се дозволити, гдје год је то могуће, да у сабиралиште ухапшеницима могу доносити храну њихова родбина и пријатељи. Преузимање те хране (вријеме и начин) одређују редарствени органи који воде надзор над ухапшеницима, односно надзорници сабиралишта. Ради прехране особа заточених у сабиралишту долази у обзир прехрана која се састоји од три obroka топле хране на дан, а само једно јело за оброк. /.../ За дјецу треба спремити потребно свјеже млијеко. За исељенике спрема се по obroку само једно јело (Eintopfgericht). /.../ Храна за војничку односно усташку постројбу, као и за оно логорско особље, које је везано уз логор спрема се посебно. /.../ Храна за логорску стражу мора бити обилна, крепка и добро спремљена.“
HAZ, DRP, Okružnica br. 100-Ptk – 1941. g.

ПОСТУПАК ПРЕМА ПРОГНАНИЦИМА

Поступак усташких власти према прогнаницима, од њиховог хапшења и одвођења из домова до интернирања у логор, одвијао се према упутствима и окружницама, при чему је посебно важна била окружница од 2. јула 1941. године.

Према њој, хапшења су вршена кратким поступком, у различито доба ноћи и у року од тридесет минута. У овом року, од обавјештења па до одвођења у сабирни логор, „исељеници“ су могли да се припреме и са собом понесу сву готовину, драгоцености, вриједносне папире, уложнице, хране за неколико дана и сл., већ према одобрењу усташа и у духу прописа.

Мада су припреме за одвођење „исељеника“ у сабирни логор обављане на брзину, ипак су биле извршаване релативно солидно. Томе су допринијеле већ раније предузете мјере усташких власти против такозваних непоћудних Срба, који су „угрожавали“ опстанак НДХ. На тај начин је вријеме од закључења договора између њемачких и хрватских власти до почетка исељавања у Србију послужило за употпуњавање листа и повећање броја исељеника. Напореда с тим, Срби су све више били изложени и другим облицима терора, док је у хрватској јавности јачала анти-српска пропаганда.

Припреме за одвођење у сабирни логор су обухватале слиједеће послове и обраду документације:⁴⁴

- 1) Попис опасних и непоћудних Срба
- 2) Попис некретнина, Обр. I
- 3) Попис живог и мртвог инвентара, Обр. II
- 4) Попис залиха и посједа, Обр. III
- 5) Отпремница за сабирни логор (коришћена је онда када су прогнаници упућивани у сабирни логор жељезничким транспортом и приликом транспорта у Србију)

⁴⁴ HASP, Povjerljivi spisi – 1941, Prs. br. 344/41, br. 3304/41, br. 6604/41, br. 680/41 i br. 274/41.

6) Картотека (Картон) о исељеницима и усељеницима, с потребним подацима о исељеном домаћинству и усељенику. За одвођење исељеника су сачињавани посебни оперативни документи, како би се регулисало с којим ће се снагама и средствима осигурати цио процес, уз предузимање свих мјера опреза и сигурности. У документима су поименично били наведени сви учесници, усташе и њима повјерљиве особе, који су вршили блокаде села, спровођење исељеника до логора и преузимање њихове имовине. У ту сврху је, поред наредби и упутстава, рађена и шема блокаде за свако српско село. У наредби Прс. 114/41, између осталог, стоји:

„...Одмах се имаде приступити пословима око овог задатка. План се имаде израђивати за свако село. Како је то велики посао, а потреба може настати сваки час, имаде се одмах израдити план за српска села, а од оних за најопасније. Тада имаде доћи на ред и остала.

У плану се имаде одредити:

1. Сва мјеста, с којих се може најуспјешније спријечити оружјем свака веза између села и околине.

2. Сва најопаснија мјеста, која могу сељацима послужити за бијег.

3. Сва мјеста, с којих се оружјем може спријечити веза једног дијела села са другим.

4. Пописати се имаду све особе из села које се могу употријебити за насталог нереда.

5. Пописати се имаду све особе из околних села, које ће бити водичи.

6. Пописати особе, које ће се наоружати у случају потреба.

7. Мора се предвидјети како ће се осигурати веза са овим особама.

8. Имаде се осигурати муниција и оружје.

9. За задатке 1, 2 и 3 имаде се израдити прегледне скице за свако село.

10. Најбоље је појединим оружницима, да буду за све послове упућени за неколико села. Несмије бити ништа што неби у томе селу познавали од наведених и у свакој потреби (узели) усташе за блокирање села.

Пословима се имаде с мјеста прићи.

Сам ћу контролирати и на лицу мјеста и овог наређења као и осталих.“⁴⁵

О предузимању мјера за спровођење наведених наредби, у извјештају жандармеријске станице Љесковица, котар Славонска Пожега, Тај. бр. 42 од 9. VII 1941. године, између осталог, је наведено:

„Ова ће постаја... даноноћно контролирати српска села и пазити на кретање сумњивих лица... особито комуниста.“⁴⁶

⁴⁵ HASP, Povjerljivi spisi – 1941, Prs. br. 81/41, Taj. br. 35/41, Taj. br. 99/41, Taj. br. 48/41, Taj. br. 40/41, Pov. br. 114/41.

⁴⁶ HASP, Povjerljivi spisi, Pov. taj. br. 42 od 9. VII 1941.

У сабирном логору су вођени слиједећи документи:

1. Попис исељеника допремљених у логор
2. Књига видовања (списак исељеника на храни)
3. Записник о преузећу готовине, драгоцености и вриједносних папира и вреднота
4. Отпремница – транспортна листа.

Евиденција је вођена неуредно, а поступци према исељеницима у логору су били врло окрутни. Већ при уласку у логор, ухапшенике је дочекивао кордон усташа, који су их немилосрдно тукли кундацима пушка и другим предметима. Тортура над исељеницима је трајала све дотле док их нису претресли и одузели им драгоцености, новац и друге предмете. Поједине су тукли и малтретирали на посебан начин, у намјери да осталим исељеницима „докажу“ како су усташки поступци правилни, јер они прогоне само оне Србе који су опасни по поредак и сигурност Независне Државе Хрватске. Неки исељеници су позивани у управу логора, гдје су их лажно оптуживали за дјеловање против НДХ или да нису предали све драгоцености. Батинама су их присљавали да признају да су четници и да су припремали побуну против усташке власти и у логору. Један од најчешћих облика мучења је било буђење и постројавање интернираца током ноћи, уз претње да ће бити стријељани. Поред најразличитијих облика мучења, којима су нарочито подвргаване угледније особе, неријетко су вршена појединачна и групна стријељања. Мучење заточеника је посебно појачано у другој половини августа, када је депортација у Србију била привремено обустављена.

Најкритичнија ситуација је настала због обуставе отпремања транспорта 21. августа 1941. Тада су усташе извршили припреме за масовно стријељање свих одраслих мушкараца из тог транспорта. Група исељеника из овог транспорта је спонтано организовала напад на усташе, који је требало да почне чим буду осјетили да ће усташе почети са стријељањем. Будући да је наведени транспорт ипак отпремљен, до побуне није дошло.⁴⁷

⁴⁷ HISP, Slavonski Brod, Memoarska grada, izjave svedoka preživjelih iseljenika, broj 1 i broj 2.

ПЛАНИРАНИ ПОКОЉ

Обустављање пријема српских прогнаника из НДХ на немачко окупационо подручје у Србији није значило престанак активности усташких власти против српског становништва у циљу њиховог „исељавања“. За њих је „пресељење“ Срба из НДХ, на овај или онај начин, било императив, па стога нису оклевале да употребе најчешће коришћен метод – масовна убиства.

Један од најтежих злочина над заточеницима у логору у Славонској Пожеги извршен је 26.августа 1941. године. Тада је у баракама логора убијено свих 435 „исељеника“ који су тог јутра допремљени из котара Дервента и Босански Брод. Истога дана, на мосту на Сави између Босанског и Славонског Брода, извршен је злочин над ухапшеницима који су са подручја наведених котара тјерани у сабирни логор у Славонској Пожеги. Том приликом је стријељан 51 од 265 ухапшеника.⁴⁸ У изворима усташког поријекла су ови злочини описани на слиједећи начин:

„У односу на стање 26. коловоза 8 сати, ситуација се у току дана 26. и ноћу 26/27. измијенила у слиједећем: /.../

У концентрационом логору у Слав. Пожеги побунили су се затвореници Срби, напали на усташку стражу том приликом ранили једног стражара. Након тога усташе су побили свих 400 затвореника: Истрага се води од стране усташког стана у Слав. Пожеги.“⁴⁹

⁴⁸ Колона од 265 ухапшеника је спровођена из сабиралишта у селу Жеравац ка Босанском Броду. При преласку преко дрвеног моста на Сави, са зачеља колоне је отворена пушчана ватра. Један број ухапшеника је био погођен хицима, док су остали почели бјежати, а неки су скакали у Саву. Усташе су ово искористили као повод за масовну физичку ликвидацију ухапшеника, па су отворили ватру из аутоматског оружја. На мосту је настала велика гужва. Тада је из Славонског Брода наишла једна њемачка јединица, јачине чете, која је ишла према Добоју, као појачање јединицама које су заједно са усташама и домобранима водиле борбу против устаника на подручју Вучјака и Подновља. Бојећи се да се усташком ватром не нанесу губици његовим војницима, старјешина њемачке јединице је усташама наредио да одмах обуставе ватру. Тако је спријечено убиство преосталих ухапшеника (HIS, Slavonski Brod, Memoarska grada, izjave svedoka preživjelih uhapšenika sprovednih u sabirni logor u Požegu, br. 1 i 2).

⁴⁹ HIS, Grada, iknj. 1, dok. br. 98, str. 147; Izjave svedoka preživjelih uhapšenika, br. 1 2; HAZ, DRP, br. 147/Prs, 27. VIII 1941. године.

„...На дан 26. пр. мј. при пријелазу једног транспорта од 200 ухваћених четника преко дрвеног моста код Бос. Брода почели су четници искарати из аутомобила у Саву. Том их је приликом убијено око 40.“

Своју верзију догађаја је дао и делегат војсковође код Државног равнатељства за понову, главностожерни пуковник Стјепан Јандрашић.⁵⁰

„26. коловоза 1941 /.../, када сам око 19,20 сати примио брзогласну обавијест из равнатељства /.../ да је у усељеничком логору у Сл. Пожеги избила побуна код заробљеника, који су из Босне истог дана допремљени у тај логор, одмах сам се упутио у Сл. Пожегу у логор и стигао на лице мјеста истог дана у 21,50 сати. Нашао сам слиједеће стање:

У једној зиданој бараци исељеничког логора, одијељеној од станова исељеника Срба и усељеника Словенаца, лежао је велик број лешина. Ван бараке испод посљедњег прозора лежао је један леш и код њега тољага на 15-20 корака још један леш. Замјеник заповједника логора г. Клаић (заповједник лежи болестан у болници у Осијеку) обавијестио ме је сљедеће:

Пред неколико дана: Велики жупан жупе Ливац-Запоље, питао је брзогласно да ли логор може примити заробљенике из Босне. Одговорено му је да за то тражи одобрење од Државног равнатељства за понову у Загребу, и ако то буде одобрено, да Велики Жупан треба да се побрине за стражу и храну, заробљеника. 26. коловоза у јутро стигао је већ транспорт са око 350 заробљеника на колодвор Сл. Пожега. Замјеник заповједника није знао да ли је Велики жупан исходио одобрење Државног равнатељства и примио је транспорт привремено и затражио даље налоге од равнатељства. Заробљеници примљени су без докумената, никакав попис ни транспортна листа није примљена. Смјештени су у једну бараку, и чувани од усташа 14. усташког сата. Додавана им је вода.

Држање и владање заробљеника уопће било је дрско и претеће. Пјевали су чак и четничке пјесме.

Ово су ми у разговору потврдили и још неки усташе, као и усташки натпоручник г. Седлер. Стражари су ми још изјавили, да су заробљеници чак пријетили, говорећи да ће ова ноћ бити пресудна.

Сам ток догађаја види се из изјава даних у приложеном записнику. Мој је утисак сљедећи:

Напад на стражаре био је уговорен, а сврха му је била да се заробљеници домогну оружја и да побјегну опет у планину.

Напад је почео једновремено на стражара-усташу Вуковца, коме је отета пушка и који је из исте пушке одмах рањен у ногу, као и на стражара-усташу Судара, који је ударен батином по глави и пао у несвијест, али након кратког времена дошао ипак себи. Послије је руља пошла ка

⁵⁰ HAZ, DRP, br. 147/Prs, 28. VIII 1941.

стражару-усташи Варошћану, који је употребио ватрено оружје. Ови пуцњи узбунили су осталу стражу те су најближи притекли у помоћ и употребили ватрено оружје. Замјеник заповједника логора под утиском призора (повици: Живјела велика Србија, живио краљ Петар, псовке на поглавника, Хрватску и усташе; бацање разних предмета на усташе и покушај заробљеника да продру кроз кордон и побјегну из логора, на крају пуцњава у затвореном простору), било је: све мртво или у мртвачком хропцу.

Пошто од заробљеника није остао нитко жив, тешко је установити, да ли је мјера против заробљеника прекорачена. Наиме, стража под мало прије наведеним утисцима психички није била у стању да оцјени да ли је постигнут успјех. Доказ је тај, да је, када је пуцњава на један часак престала, из хрпе лежећих поново скочио један заробљеник и потрчао и скочио на хрпу грађевног дрва, што је изазвало поновну пуцњаву. У самом пак метежу у затвореном простору при јакој пуцњави, не вјерујем да је било могуће разликовати урликање од јаука рањених. Пуцњава је аутоматски престала, кад је код заробљеника уочена тишина, Ово је али било тек када су сви лежали мртви или у самртном хропцу.

Било је могућности да се побуна заробљеника ликвидира на други начин... Међутим, сам почетак побуне у згради, прва одбрана стражара у згради, изазвали су сами по себи и помоћ и интервенцију оних који су притекли у помоћ у самој згради. Њиховим одступањем из зграде, било би омогућено заробљеницима да у већој маси продру из зграде и било би им омогућено да један дио од њих побјегне у оближње кукурузе и тако се дочепа слободе.

Доказ за ово је тај, што је и поред тога што је барака са излазне стране и побочних страна била опкољена, један заробљеник од малог броја оних који су покушали бијег кроз прозор, ипак успио да се дочепа кукурузе удаљене око 100 метара, и убијен је тек у самој кукурузи.

Према свему, мој је закључак, да је побуна била договорена, а сврха јој је била да се заробљеници дочепају слободе. Поступак страже је оправдан и правилан. Употреба ватреног оружја била је нужна, али да ли је прекорачена мјера у томе, не може се утврдити, јер су стицаји прилика били такви да ни старјешине нису биле у стању да донесу правилну оцјену.

Мртви заробљеници покопани су 27. VIII у току цијелог дана у заједнички гроб ископан на војном сењаку...

26. VIII 1941. год. примљен је још један транспорт заробљеника из Брода, кога је послао предстојник полиције у Броду. 27. VIII 1941. год. примљено је још 10 заробљеника. Заповједник логора није преузео ове транспорте, и колико сам сазнао они су по налозима из Загеба враћени у Брод.“ (Прилози IX и X)

Међутим, стварни узроци наведених злочина су били сасвим друге природе и представљали су дио опће усташке политике уништења Срба. Иако су жртве овог масовног злочина похапшене у својим кућама, усташе су их службено називале заробљеницима, јер су сматрани за „четнике“. Већ из ове квалификације се види да су српски мушкарци сматрани непријатељима хрватске државе и унапред им је приписивано да намјеравају да изазивају побуне или су их већ изазвали. Ништа није мијењала ни чињеница да се радило о очигледно инсценираним побунама измучених цивилних лица и да су у једном од поменутих два покоља „побуњеници“ до једног убијени. Ови случајеви су показали да су и акције „исељавања“ биле један од начина да се спроводи геноцид над српским народом у Независној Држави Хрватској.

Осим са подручја западне Славоније, у логор у Славонској Пожеги су интернирани и Срби с подручја котара Дервента и Босански Брод. Из села Осиње, Костреш, Кораће, Дубочац, Жеравац, Барице и Буковица, у сабирни логор у Славонској Пожеги је 5. и 10. августа дотјерано 250 особа, међу којима 71 жена. У то вријеме, прогони и хапшење Срба у крајевима сјеверног дијела Босне и у Славонији, попримали су врло широке размјере. Обуставом даљих депортација Срба из НДХ у Србију, усташким властима је ускраћена могућност да на легалан начин протјерају онолико Срба колико су намјеравали. Због обуставе исељавања, показало се да су даља хапшења Срба под мотивацијом исељавања у Србију у то вријеме водила само њиховој физичкој ликвидацији.

Уз јаку усташку стражу, транспорт са ухапшеним Србима из сјеверне Босне стигао је преко Славонског Брода на жељезничку станицу у Славонској Пожеги 26. августа око 9.00 сати. Очевици су примјетили да су ухапшеници измучени и исцрпљени и да њих двадесетак има разбијене и окрвављене главе. На жељезничкој станици су им усташе прикључили дан раније ухапшене калуђере из манастира Шишатовац: игумана Рафаила Момчиловића и калуђере Димитрија Бошњаковића, Германа Јајића и Теофила Ђурчина. Након што су истјерани из вагона, ухапшеници су постројени у четири реда, а на чело формиране колоне су постављени калуђери. Испред колоне су се усташе возили у камиону, а ухапшенике је са стране пратила стража од 15 до 20 усташа. Они су на путу до логора кундацима пушака тукли ухапшенике, тјерали их да пјевају четничке пјесме, „Спрем’те се спрем’те, четници“ и друге. Осим пјесама, калуђере су присиљавали да пјевају молитву „Свјати, Боже“. По уласку у логор, заустављени су пред логорском амбулантом, гдје су затим стајали дуже од два сата. За то вријеме су их на разне начине мучили. Калуђерима су чупали косе и браде, називали их бизантинцима, смрдљивим циганима и слично. Међу усташама су се налазиле и двије жене. Ово злостављање ухапшеника је било тим теже што је владала несносна врућина, а

заточеници нису добили ни храну ни воду од самог хапшења до довођења у логор. После је мучења су упућени у бараку, а на челу колоне су поново били калуђери. Том приликом је игуман Рафаило пао од изнемоглости, а остали заточеници су морали трчати преко њега и газити га. Тако измучен, однесен је у логорску амбуланту, а затим у Градску болницу у Славонској Пожеги, у којој је умро 3. септембра (Прилози XII и XIII).

Када је група дошла пред једну од логорских барака, усташе су издвојили 20 до 30 ухапшеника и утјерали их у камион. Одвезли су их у оближњу шуму, недалеко од Кировог млина, и ту их након злостављања побили. Остали ухапшеници су у већим групама улазили у бараку, а усташе су на смјену тукли сваку групу која је улазила. И у самој бараци је мучење заточеника настављено, што је кулминирало за вријеме подјеле воде ухапшеницима. Мучења су трајала до послје 18,00 сати, када су их све побили ватреним оружјем.

У свом извјештају њемачком посланику у Загребу Кашеу, њемачки опуномоћени генерал у НДХ Глез фон Хорстенау је у вези с масакром Срба који су доведени из Босне у логор навео и слиједеће:

„Код Славонске Пожеге налази се један концентрациони логор. Управник овог к. о. (концентрационог логора) је бивши католички свећеник, а сада чувени усташа Клаић /.../ (Емил)... За вријеме транспорта тешко мучени заробљеници били су сви у крви. Од неког свједока, познатог надлештву, дошло је наређење да дневно мора бити убијено 20 заробљеника... Усташе су сваког дана у баракама безразложно тукли Србе кундацима својих пушака. Сваког дана је издвајано 20 људи и извођено у двориште. Тамо су десеторица одмах убијена батинама. Преостала десеторица морали су да ископају раке, у њих баце лешеве и онда се сами у њих смјесте. Током једног уобичајеног мучења, покушао је један заробљеник да од свог мучитеља отме пушку. Када је ово дојављено команданту логора Клаићу, он је наредио да се сви логораши побију ватром из митраљеца са дум дум метцима. Читав сат трајала је паљба са улазних врата у бараку. Зидови су били крвљу пошприцани, а и са њих су висили комади меса и просутих мозгова, док су подови били прекривени лешевима...“⁵¹

Крикови, јауци и смртно запомагање одјекивали су далеко изван бараке и логора. Све је вршено на очиглед заточеника, који су беспомоћно гледали како усташе убијају њихове чланове породица, другове и комшије. Један од ових несретника, рањен, успио је побјећи из бараке, али је убрзо ухваћен и убијен.

Овом масакру тек дотјераних Срба присуствовао је и Крешимир Кишпатић, логорник усташког логора у Славонској Пожеги. У овом поко-

⁵¹ Kazimirović Vasa, *NDH u svjetlu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Horstenaue 1941-1944*, Beograd 1987, 122-133.

Крешимир Кишпатић,
логорник усташког логора
у Славонској Пожеги

Јосип Срђак,
замјеник логорника усташког
логора у Славонској Пожеги

љу су се нарочито истакли усташе Јозо Шпехар и његов син Милан из Осијека, као и усташа Иван Карас из Нашица.⁵² Сљедећег дана, 27. августа, четрнаесторица заточеника из Погановаца су отјерани на Сењак, недалеко од логора, гдје су под стражом усташа ископали јаму у коју су истог дана покопани поубијани Срби.⁵³

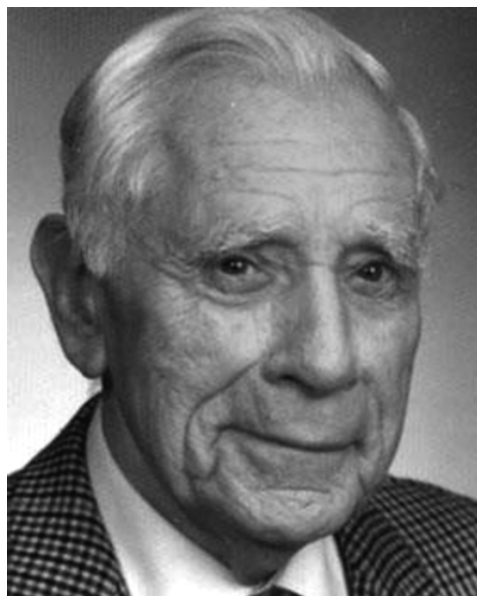
Милан Здјеларевић из Погановаца је о томе оставио слиједеће сведочење: „Био сам присутан када су усташе 26. августа 1941. г. у логор до-тјерали велики број људи из Босне. /.../ Затворили су их у бараку смрти и око ње поставили стражу. /.../ Провоцирали су их на разне начине, тук-ли, а неке и убили. Око 17,00 сати почели су их масовно убијати из пје-шадијског оружја. Оне који су случајно остали живи докрајчили су ка-мама. Страшно смо се уплашили. /.../ Мислили смо да нам је свима дошао крај. Сутрадан су натјерали одрасле мушкарце да ове искасапљене ле-шеве покупе и натоваре на камионе, након чега су их одвезли на Сењак и у велику већ ископану гробницу покопали. Приликом сахране међу уби-

⁵² Крешимир Кишпатић је заробљен половином маја 1945. у близини југословенско-аустријске границе. Наредне године га је Војни суд у Славонском Броду осудио на смрт стријељањем. Због ових и многих других злочина, Војни суд у Осијеку је 1951. осудио Јозу Шпехара на смрт вјешањем, а Милана Шпехара и Ивана Караса на по 15 година строгог затвора; SUP Osijek i Našice, fond Ustaški pokret i ustaška djelatnost za vrijeme NDH, Istražna i sudska dokumenta, Povjerljivi spisi.

⁵³ Dejanović Stevan, *Sjećanja*, 80 (rukopis).

Миливој Ашнер, предстојник редарства у Славонској Пожеги од маја 1941. до августа 1942.

Фотографија Миливоја Ашнера са Интерполове потернице за хапшење из 2005.

јеним Србима један од њих био је жив али су га усташе открили и након питања 'Шта би желио' и његовог одговора да би желио 'попушити цигарету и да живи' усташе су га убили, не испунивши му жељу.⁵⁴

Већ од најаве доласка овог транспорта у логор у Славонској Пожеги, одвијала се интензивна комуникација између шефова полицијских редарстава на релацији Босански и Славонски Брод – Славонска Пожега и заповједништва логора, уз консултације с Великим Жупаном Велике жупе Ливац-Запоље. Један од главних разлога „узбуне“ је била чињеница да су ови људи ухапшени и упућени у сабирни логор након што су Нијемци забранили даљу депортацију у Србију.

И поред тога, поједини котарски предстојници су наставили да протјерују и убијају Србе у својим котарима, а затим пљачкају њихову имовину. То је стварало одређене проблеме усташким властима у Славонској Пожеги, као и команди логора.

Предстојник редарства у Славонској Пожеги Миливој Ашнер је послије преузимања овог транспорта морао да ријешити питање нове групе интернираних Срба и да се усагласи са осталим највишим дужносницима усташке власти у Славонској Пожеги и логору. Тако су о овој групи интернираних Срба одлуку донели сам Ашнер (Прилог XI), котарски пред-

⁵⁴ Isto.

Жртве покоља на савском мосту

стојник Иван Бартоловић, логорник Крешимир Кишпатић, заповједник града пуковник Алфред Шимек, замјеник сабирног логора Емил Клаић и заповједник оружнихтва (жандармерије) оружнички поручник Мартин Башић.

Службене изјаве које су о овом злочину дали усташе Стјепан Варошан, Грегор Замулски, Бартол Судар, Емил Клаић, Ђуро Седлер, усташки натпоручник Славко Сршен и Фрањо Туштер, као непосредни зачетници и извршиоци ликвидације, неубједљиве су, али објашњавају како је инсценирано ово масовно убиство (Прилози IX и X).

Начин на који је извршено хапшење и убијање наведене групе показује да је главни циљ усташких власти био уништење Срба, на један или на други начин. Како у то вријеме овај циљ није могао да се оствари њиховим депортовањем на немачко окупационо подручје у Србији, инсценирана је побуна, која је послужила као повод за убијање свих заточеника.

Враћање сљедећег транспорта ухапшених Срба из Славонске Пожеге у Славонски Брод било је пуко замагљивање правих узрока масакра у логору. Овој групи је била намијењена иста судбина као и онима који су допремљени тога дана у пријеподневним сатима. Ипак, догађаји током њиховог одвођење у логор у Пожеги су имали другачији ток. И ови Срби су похапшени 24. августа у својим кућама, а затим дотјерани у школу у

селу Жеравац. Групу су чинили мушкарци од 18 до 80 година. У школи су били заточени два дана, до 26. августа у 10 сати. Тада су их усташе сврстали у три реда и спровели до жељезничке станице у Босанским Лужанима. За вријеме кретања су се морали држати за руке и гледати пред себе. Старији и слабији, који би заостајали, били су немилосрдно ударани кундацима пушака. Када су стигли у Босанске Лужане, затворени су у један млин, гдје је почело мучење. Преживјели свјedoци се сјећају да је један усташа оборио на земљу ухапшеног Марка Вукмана и на мртво га испребијао, а онда газио по његовом тијелу. Усташе су им затим опљачкали све вредније ствари: новац, сатове, кутије са цигаретама, чак и скоро безвредне ситнице.

Око 14 сати, ухапшеници су утоварени у четири марвена вагона и отпремљени у Босански Брод. Ту их је дочекала друга група усташа, која је преузела пратњу поворке до Славонског Брода. Међу овим усташама су неки били из Дервенте и Жеравца, а неколико полицајаца из Славонског Брода. Као и ухапшеници из осталих група, и ови су сврстани у три реда, а затим је поворка кренула кроз Босански Брод.

Пролазници су били запањени призором измучених и избезумљених ухапшеника и склањали се са улице у оближња дворишта. Но, врхунац усташких звјерстава над ухапшеницима тек је следио и одиграо се на мосту преко Саве.

Два сата послје покоља, доведени су затвореници на бродску жељезничку станицу. На слици се налазе и преживјели: Лука Ђосић, Јово Грозданић, Душан Арсенић, Симо Арсенић, Цвитан Видић и Божо Драшковић.

Заточенике је поред моста сачекао већи број разјарених усташа. Сваки од њих је у руци држао било летву, било штап, виле, лопату, батину или шта слично. Дерали су се и псовали на сав глас, махнито се сручивши на поворку. У вртлогу прашине је настала гужва, у којој су ухапшеници викали, запомагали и савијали се од болова. Крв је прскала на све стране. Сцена мучења је трајала десетак минута, а онда је настао још већи ужас. Када је зачеље поворке дошло на око 20 метара од моста, усташе су повикали: „Одби десно!“ У исти трен су запуцале пушке, па су ухапшеници почели падати један за другим – неки рањени неки мртви. Одјекивали су јауци и самртни крици. С првим пуцњима, Бошко Јанчић из Грка, Милан Трифуновић и Митар Марчинко из Вишњака скочили су с моста у Саву. Усташе су сву пажњу обратили на њих и гађали их из пушака док се на води није зацрвенила крв, а они потонули. Масакр ових несретника је прекинуо њемачки официр, који је наишао са својом јединицом у намјери да је преведе преко моста у Босну. Он је командовао „Прекини паљбу!“ и затим додао: „Тко вам је рекао да убијате тај народ. То све иде за Славонску Пожегу.“ Затим је наредио да се сви лешеве уклоне и закопају на босанској страни Саве. Уз повике је одређено тринаест људи да мртве покупе и покопају. Они су лешеве убацили у јаме и залили их живим кречом.

Перо Вукман, Милан Трифуновић и Алекса Бановић су лежали рањени. Њима је пришао један усташа и упитао остале „Шта ћемо с овом тројицом?“ На то је Перо Вукман завапио: „Немојте ме браћо убити. Имам осмеро дјеце. Ја могу ране пребољети. Сам ћу се лијечити.“ На то му је један усташа одговорио: „Ми љечимо брзо и бесплатно“, окренуо се према њему и из пушке испалио три метка у њега. На исти начин је убио и осталу двојицу рањених.

Преостали ухапшеници су отпращени у Славонски Брод. Усташе су их успут исмијавали и тјерали да извикују којекакве пароле и пјевају четничке пјесме. Након ових мучења, изгладњели, жедни и изобличени заточеници су утоварени у четири марвена вагона и у првим вечерњим сатима отпремљени у Славонску Пожегу.

У врућем и спарном дану, они су били натрпани једни преко других у закључаним вагонима, без свјетла и зрака. Ни храну ни воду нису добили од тренутка хапшења. Посебно је жеђ била неиздржљива, тако да су избеумљени пили сопствену мокраћу.⁵⁵ Касније су неки од њих упућени у Њемачку на рад, одакле су се у већем броју вратили својим кућама. Други су упућени у усташке логоре смрти Јасеновац и Стару Градишку, гдје су поубијани.

⁵⁵ Сјећања Симе Арсенића из Дервенте, Милана Чечавца и Марка Стјепановића из Жеравца.

Чињенице неоспорно показују да је хапшење Срба у селима око Дервенте и Босанског Брода било унапријед срачунато ради њихове ликвидације. За то су инсценирани разни поводи, као што су побуна, провокације, пјевање четничких пјесама, извикивање разних парола о великој Србији и краљу и слично. Иако масакр ухапшеника на мосту преко Саве није извршен у самом логору у Славонској Пожеги, он чини јединствен злочин са убиством оних Срба који су тога дана дотјерани у логор. Обе групе су убијене 26. августа, између 16 и 19 сати. Истовремено, у Славонску Пожегу је стигао изасланик Државног равнатељства за понову, главностожерни пуковник Стјепан Јандрашић. Не може се искључити могућност да је он сам био упознат с доношењем одлуке о ликвидацији групе у логору у Славонској Пожеги (Прилог IX).

Непобитна је чињеница да је злочин на мосту преко Саве унапријед смишљен и планиран, као и злочин извршен у самом логору у Славонској Пожеги. Будући да су сви ови ухапшеници били означени као заробљени четници, показало се да је њихова ликвидација главни усташки циљ. У прогонима Срба се посебно истицао усташа Мато Шакић, предстојник опћинског (касније котарског) поглаварства Босански Брод. Он је био један од одговорних и за масакр на мосту преко Саве.⁵⁶

⁵⁶ Мато Шакић је рођен у селу Студеници крај Имотског. Он и његов син Динко (рођен 8. новембра 1921) живјели су у Босанском Броду, у којем је Мато био гостионичар. После проглашења НДХ, Мато је именован за предстојника опћинског поглаварства Босански Брод, где је спроводио прогоне и убиства Срба. Због почињених злочина, 1945. године је осуђен на смрт стријељањем. Његов син Динко је био усташки заставник у одбрамбеном здругу у Јасеновцу, а затим усташки поручник и натпоручник. Априла 1944. је постављен за заповједника логора смрти у Јасеновцу, на којој дужности је остао све до октобра исте године. По завршетку рата се ватиканским „пацовским каналима“ склонио у Аргентину, одакле је после протеста међународне јавности изручен Хрватској. На процесу у Загребу, 1. октобра 1999, осуђен је за злочине против човјечности и међународног права на 20 година затвора; Ivančić Viktor, *Točka na U-slučaj Šakić – Anatomija jednog skandala*, Split 1998, passim; Bulajić Milan, *Jasenovac na sudu, Sudenje Dinku Šakiću*, Beograd 2001. passim.

УСЛОВИ ЖИВОТА У ЛОГОРУ

Логор за „исељенике и усељенике“ у Славонској Пожеги није био оспособљен за пријем и смјештај великог броја људи. И поред тога, у њему је истовремено интернирано и по више хиљада људи, мушкараца, жена и дјеце, од малишана до стараца. Услови под којима су живјели логорашки били су више него тешки, не само за Србе, него и за Словенце. Ни њима није био осигуран уредан смјештај, нити су им били пружени неопходни услови за живот, иако су их усташке власти формално сматрале својим новим, равноправним држављанима. Да су услови смјештаја и живота били тешки, па и критични, говоре самоубиства једног броја Словенаца. О томе рјечито говори и писмо Државног равнатеља за понову Предсједништву владе, у коме је наведено и слиједеће:⁵⁷

„Досељеници су смјештени у врло оскудне просторије. /.../ Ти људи гладују, болесни су, а већи дио, особито старца, неће дуго поживјети. У скоро вријеме остат ће сви људи голи и боси, јер су донешени новац потрошили а од никога не примају ништа. Кад притисне зима тко зна колико ће их остати. Већ из овог настаје питање како ћемо изгледати када примимо још преосталих 167.000 кад нисмо у стању смјестити до данас примљених 8.000. /.../ Самоубојства исељеника очајника имаде већ неколико /.../.“

Ово свједочење највишег представника усташке власти, најдоговорнијег за протјеривање и депортацију Срба, под чијом су надлежношћу били исељенички логори у НДХ, најречитије говори о врло тешким условима живота у логору у Славонској Пожеги. Ако се при том има у виду да се наведене оцјене односе на Словенце, према којима је команда логора имала више обзира, може се замислити какав је био однос према заточеним Србима.

Поред тешких смјештајних услова, заточеницима је посебан проблем била исхрана. Она није била ни приближна ономе што је било предвиђено упутствима власти. Једино су дјеци до четири године редовно да-

⁵⁷ HAZ, DRP, br. 138/41.

ване нужне количине прехранбених артикала. Да су стварно утрошене оне количине хране које су приказане у списку за исхрану (књизи видовања), тада би стање логораша било колико-толико задовољавајуће. Међутим, проблематична је била не само количина утрошених намирница, већ и како су и на који број логораша оне стварно употребљене.

Из наведеног Прегледа односа броја логораша и њиховог стварног броја, с једне стране, и броја логораша у списку за исхрану, с друге стране, види се да је дотичног дана у логору био далеко већи број логораша него што их је стављено на списак за исхрану:

Табела бр. 6 – Преглед односа исељеника према броју стављених на храну и допремљених у логор у току једног дана

Дан и мјесец	Број особа исељеника према листи исхране			Број особа исељеника према попису доласка у логор			Укупан број особа и однос укупног броја за исхрану
	Одраслих	Дјеце	Свега	Одраслих	Дјеце	Свега	
11. VII	29	–	29				29 –
12. VII	488	44	532				532 –
13. VII	948	68	1016	464			1016: 464 +
14. VII	1403	92	1495				1495: + –
15. VII	1753	160	1913				1913: + –
16. VII	2410	280	2690				2690: + –
17. VII	2332	302	2634				2634: + –
18. VII	2201	310	2511				2511: + –
19. VII	2210	316	2526				2526: + –
20. VII	2205	216	2421				2421: + –
21. VII	2326	287	2523	85			2523: 85 +
22. VII	2200	256	2456				2456: + –
23. VII	1480	150	1630				1630: + –
24. VII	900	70	970				970: + –
25. VII	1400	72	1472	25			1472: + –
26. VII	1272	123	1395				1395: + –
27. VII	590	30	620				620: + –
28. VII	564	75	939				939: + –
29. VII	456	45	501				501: + –
30. VII	456	45	501				501: + –
31. VII	637	45	682				682: + –
1. VIII	637	28	665	574			665: + –
2. VIII	1170	61	1231				1239: + –

Дан и мјесец	Број особа исељеника према листи исхране			Број особа исељеника према попису доласка у логор			Укупан број особа и однос укупног броја за исхрану
	Одраслих	Дјеце	Свега	Одраслих	Дјеце	Свега	
3. VIII	670	28	698				698: + -
4. VIII	750	65	815	225		225	815: 225 +
5. VIII	1000	92	1092	130			1092: 225 +
6. VIII	400	40	440	85		85	440: 130 +
7. VIII	480	50	530	281		281	530: 281 +
8. VIII	726	29	805	163		133	805: 163 +
9. VIII	906	106	1112	147		147	1112: 147 +
10. VIII	623	87	710	120		710	710: 120 +
11. VIII	720	93	813	114		114	813: 114 +
12. VIII	410	58	468	107		107	468: 107 +
13. VIII	710	79	789	733		733	789: 733 +
14. VIII	1376	115	1491	12		12	1491: 12 +
15. VIII	836	98	934	100		100	934: 100 +
16. VIII	836	98	934				934: + -
17. VIII	836	98	934				934: + -
27. IX	1238	116	1395	521		521	1354: 521 + -

Ако се зна да се у истој кухињи припремала и храна за усташе и помоћно особље у логору, јасно је да су, поред оних логораша за које није била предвиђена храна, били прикрађени и они логораша који су стављени на списак за исхрану. Само за тај број заточеника су потребане и „испоручиване“ предвиђене количине прехранбених артикала. У ствари, велики дио те хране је одлазио на исхрану усташа и помоћног особља у логору.

Илустрације ради, ево како је изгледао јеловник за 21. август, према коме је тога дана у логору на списку за исхрану (књизи видовања) било 534 одрасла исељеника и 73 дјеце, у односу на 2.421 логораша колико је тога дана у логору заиста било:

„Доручак: Прежгана јуха;

Ручак: Вариво, грах са месом;

Вечера: Крумпир гулаш.

Артикли исхране: Телетина 80 кг; Дивљач 6 кг; Маст 5,34 кг; Млијеко 54 л.; Сир домаћи 1,50 кг.; Грах вариво 26,70 кг.; Зеленење 1 кг.; Крумпир 94,45 кг.; Папра 0,02 кг.; Соли 0,5 кг.; Крушног брашна за пекару 220,52 кг.; Сапуна 2 кг.“⁵⁸

⁵⁸ HAZ, DRP, br. 95/41, br. 5968/41, br. 8216/41, br. 18975/41, br. 20990/41, br. 29284/41.

На сличан начин је, почев од 1. августа до 20. октобра, вођена „књи-га видовања“ за логораше, а такође и за усташе који су били на обезбјеђивању логора.

Приликом одузимања новца, драгоцености и разних вредноста, усташе су били врло груби и задатак су врло ревносно обављали. Док ухапшеник није предао своје вриједности, према њему се поступало час општрије час блаже. И када би предао све што је имао, било какву вредност, насиље над њим се настављало под изговором да нешто још крије. Приликом одузимања драгоцености и новца од ухапшеника, усташе су испољавале изузетну похлепу, како приликом протјеривања и одвођења из домова, тако и у самом логору.

Мада постоје записници⁵⁹ о процјени одузетих драгоцености и вредноста исељеника, ипак се тешко може утврдити колика је стварна вриједност одузете имовине. Ово се нарочито односи на непокретну имовину. Осим наведеног, усташе су исељенике присиљавали да се одрекну имовине у корист НДХ или су примали мито ради откупљивања појединаца и породица. И један и други вид пљачке је попримао широке размјере, нарочито у вријеме прекида депортација. Они који су се одrekli своје имовине давали су писмене изјаве о томе, а за оне који су откупљивани само је констатовано да су отпуштени из логора. При том није навођено од кога је, коме и колика вриједност исплаћена. Највећи број исељеника који је из логора отпуштен на овакав начин био је из котара Осијек и Нашице. Исељеници из села Погановци, Будимци, Церемушњак и Гарешница су из логора отпуштени углавном због потпуне обуставе даљег „легалног“ исељавања Срба из НДХ у Србију, након чега је и логор ликвидирао.

У вези са одрицањем од своје имовине у корист НДХ или ради отпуштања из логора, ухапшеници су били присиљавани да дају писмене изјаве, тзв. очитовања. Једно од таквих је и слиједеће:

„Потписани Врађешевевић Маријан из Чеп. Мартинаца који сам отпуштен из исељеничког логора у Пожеги, читујем овим да се одричем свога права тражења одштете за оне покретнине које евентуално не би нашао код куће. Уједно се одричем права на ма какву одштету у случају да је моја кућа односно посјед насељен.

У доказ тога мој власторучни потпис пред два свједока.“⁶⁰

Иако је тешко утврдити праву висину укупних вриједности које су власти НДХ и поједине усташе одузели од прогнанника, ипак се из сачу-

⁵⁹ HAZ, DRP, P. U. br. 1192/41. Zapisnici su vođeni od 5. VI do 28. VIII. Za ostalo vrijeme nisu pronađeni ili nisu vođeni.

⁶⁰ HAZ, DRP. Originali u spisima uz spisak isplaćenih iseljenika prilikom otpuštanja iz logora.

ваних и досад прикупљених докумената види да су те вриједности врло велике.

То се дјелимично може видјети из извјештаја о пословању логора у току његовог постојања, који наводимо у цјелини:

„На основу цијењеног усменог налога (државног равнатеља за понову, прим. аутора) шаљемо Вам приеглед нашег пословања од првог дана до данас и то:

ЗА МЈЕСЕЦ СРПАЊ 1941.

Примитци	Куна	Издаци	Куна
Држ. рав. за понову	45.000,00	Држ. рав. пон.	142.287,75
Од Срба	402.162,25	Особни трошкови	291.387,50
		Стварни трошкови	4.092,00
Укупно	447.164,25	Укупно	437.767,25

ЗА МЈЕСЕЦ РУЈАН 1941.

Примитци	Куна	Издаци	Куна
Држ. рав. за понову	800.000,00	Држ. рав. пон.	700.000,00
Од Срба	601.402,50	Особни трошкови	197.322,00
Разно	352,00	Стварни трошкови	177.585,00
		Враћено Србима	56.758,00
		Исплаћено транспортов. Србима	370.500,00
Укупно	1.401.755,00	Укупно	1.502.165,00

ЗА МЈЕСЕЦЕ ЛИСТОПАД И СТУДЕНИ 1941.

Примитци	Куна	Издаци	Куна
Од Срба	35.153,75	Држ. рав. пон.	66.540,00
Разно	379.635,24	Особни трошкови	572.757,00
		Стварни трошкови	495.706,56
		Исплаћено транспортов. Србима	7.500,00
Укупно	414.789,49	Укупно	1.232.944,36

РЕКАПИТУЛАЦИЈА

<i>Примитак</i>	<i>Куна</i>	<i>Издатак</i>	<i>Куна</i>
<i>VII/41</i>	<i>447.164,25</i>	<i>VII/41</i>	<i>437.767,25</i>
<i>VIII/41</i>	<i>2.454.262,50</i>	<i>VIII/41</i>	<i>2.382.678,25</i>
<i>IX/41</i>	<i>1.401.755,00</i>	<i>IX/41</i>	<i>1.502.165,34</i>
<i>X, XI/41</i>	<i>414.780,49</i>	<i>X, XI/41</i>	<i>1.232.944,35</i>
		<i>Салдо 18. XI/1941</i>	<i>162.416,05</i>
<i>Укупно</i>	<i>4.717.971,24</i>	<i>Укупно</i>	<i>4.717.971,24</i>

*За заповједништво логора
усташки натпоручник
МИРКО ПАЛАН, в. р.⁶¹*

Из овог документа је видљиво да је сабирни логор све трошкове за издржавања особља управе логора, помоћног особља и усташа у логору, као и за издржавање и отпремање исељеника, црпио из одузете имовине прогнанника.

Логор је само дјелимично финансирало Државно равнатељство за понову, и то само у јулу и септембру, у укупној вредности 845.000 куна.

Поред наведеног, из овог документа се види да је логор и материјално дефинитивно ликвидирао 18. новембра 1941. године.

⁶¹ HAZ, DRP, 508/41.

НОВИ ТАЛАС ПОКОЉА

Обуставом даљих депортација Срба, крајем августа 1941, власти НДХ нису реализовале овај дио свога геноцидног плана, па су наставиле с појединачним и групним ликвидацијама, прије свега „непоћудних“. У спрези с католичким клером, настављено је интезивно присилно покатоличавање Срба, којем се приступало плански, тако да је ова акција спровођена у чисто српским селима на побережју Папучког и Псуњског горја. Ово тим прије што је у селима у којима су православни Срби живјели заједно с припадницима других вјероисповјести њихово присилно покатоличавање већ увелико извршено.

Међутим, српско становништво у овим селима је одбило захтјев усташких власти и католичког свештенства да их покатоличи, што је код усташа повећало срџбу, па су предузели нове мјере присиле, прије свега убијајући оне Србе за које су претпостављали да су носиоци отпора покатоличавању (примјер у Церемушњаку и др.). Истовремено, у српским селима на подручју Западне Славоније се интезивно развијао Народно-ослободилачки покрет и оружана ослободилачка борба, а усташке власти су на све начине настојале да отпор спријече.

Због обуставе даљих депортација и партизанских оружаних акција, власти Независне Државе Хрватске су појачале репресију према Србима. Мјештанима је био забрањен сваки излазак из села. Усташе су даноноћно патролирале, премлаћивале мјештане, поједине убијали, упадали с већим оружаним скупинама дубље у шуме које окружују села, трагали за партизанима и њиховим сљедбеницима. Циљ усташких акција је био уништење партизанских јединица у првој фази формирања, пре него што прерасту у веће, организованије и боље наоружане формације. Настојали су да терором спрече становништво да својим људским и економским потенцијалом пружи подршку партизанима.

Додатну потешкоћу српском становништву чинило је наступање врло оштре зиме. Снежег је пао већ 17/18. новембра 1941, било га је и до метра висине, и трајао је све до краја марта 1942. У првој половини 1942, што се наставило до октобра исте године, снажне усташко-домобранске

јединице су непрекидно крстариле Славонским горама, од источног до западног побрђа, са циљем уништења партизанских јединица и истребљења српског становништва. У тим убилачким акцијама се по злу истицао усташки бојник (мајор) Вјекослав Лубурић Макс, заповједник свих усташких логора, са средиштем у логору смрти у Јасеновцу. Након ликвидације сабирног логора у Пожеги, према непотпуним подацима, у Западној Славонији је убијено 5.630, а у логоре смрти отјерано 16.000 Срба, мушкараца, жена и дјеце. Даља истраживања ће вјероватно показати да је број убијених Срба много већи од наведеног.

На основу сопственог сазнања, аутор наведеној бројци може додати и број својих мјештана, које су Кишпатићеве усташе, предвођене његовим замјеником Јосипом Срђаком, похапсили у њиховим кућама у Чечавцу половином априла 1942. Ови мученици су одведени у Орљавац, затим Дежевце, Вилић-Село, Липик и коначно у Јасеновац, гдје су убијени. Њихова имена досад нигдје нису била евидентирана.

1. Бјелић Никола Павле, рођ. 1912.
2. Бијелић Лазе Милан, рођ. 1922.
3. Гојковић Миле Милан, рођ. 1912.
4. Гојковић Марка Станко, рођ. 1922.
5. Радмиловић Јакова Иван, рођ. 1910.
6. Радосављевић Јове Марко, рођ. 1914.
7. Пировић Јанка Стојан, рођ. 1899.
8. Пировић Раде Миле, рођ. 1912.
9. Пировић Стојана Лазо, рођ. 1907.
10. Пировић Игњатије Марко, рођ. 1910.
11. Васић Миле Стеван, рођ. 1906.
12. Павловић /.../ Ненад, рођ. 1922. у Поланској
13. Пировић Павла Саво. рођ. 1893, ковач
14. Пировић Павла Илија, рођ. 1886.

Саво и Илија Пировић су браћа, а ухапшени су код Нове Градишке, када су се враћали из Њемачке, гдје су били на раду. Отјерани су у логор у Стару Градишку и ту убијени. Тих дана су у Чечавцу у својим кућама мучки убијени Марко Драгољуба Радмиловић, рођ. 1909, и старица Ката Пировић, супруга Ивана Пировића.

Овдје ће бити наведена само нека мјеста масовног убијања српског народа у Славонији:

а) Котар Пакрац: Дереза, Кукуњевац, Кусоње, Бранешци, Јапага, Грђевица, Бјелајци, Лештат

б) Котар Подравска Слатина: Воћин, Кометник, Јоргић, Зубић, Поповац, Носковачка Дубрава

ц) Котар Славонска Пожега: Слобоштина, Пасиковци, Болочаче, Павловци, Сењак-Пожега,

д) У Источној Славонији се највеће стратиште налазило у Вуковару, на мјесту званом Дудик. Крајем децембра 1941. и почетком јануара 1942, усташе су у Источној Славонији и Западном Срему похапсили и у Дудику убили 3.000 Срба, цивила, међу којима мањи број комуниста Хрвата и других који нису прихватили усташки режим.⁶²

Од проглашења усташке државе, априла 1941, до јесени 1942. године, власти НДХ су у Славонији на најмонструознији начин убиле више од 9.000 српских мушкараца, жена и дјеце. Убијање Срба из западне Славоније се од оснивања усташког логора у Јасеновцу, крајем августа 1941, одвијало у склопу целокупног државног програма уништења Срба. Заповједник свих усташких логора усташки бојник (мајор) Вјекослав Лубурић Макс, који је командовао и усташком бојном у Липику, био је главни извршилац масовних злочина над Србима у западној Славонији.⁶³

Масовним убиствима Срба у НДХ се није називао крај, јер је стратегијски усташки циљ био потпуно истребљење Срба у Хрватској. Упечатљиви описи њихових поступака и злочина могу се наћи у дневнику Глеза фон Хорстенауа.⁶⁴

Да је усташко дивљање над Србима од половине априла 1941. па до јесени 1942. имало широке размјере и да је вршено на најбестијалнији начин, непобитно се види и у реферисању војног заповједника за Југоисток, генерал-пуковника Александра Лера, Хитлеру, који му је тада рекао да су усташе, према његовим подацима, побили 400.000 православаца. На исти начин као и Лер, у јесен 1943, Хитлеру је реферисао и специјални опуномоћеник Рајха за Југоисток, Херман Нојбахер. Када му је Нојбахер указао на ужасне поступке усташа према Србима, Хитлер му је одговорио: „*Ја сам такође поглавнику рекао да се једна таква мањина не може истријебити. Она је превелика.*“⁶⁵

Њемачко толерисање усташких злочина према Србима охрабривало је власти НДХ да наставе с таквом политиком. С порастом њемачког утицаја и војног ангажовања у НДХ, расло је и њихово учешће у злочину над Србима. Све је то допринијело да се последице рата злочини идеологизују и означе немуштом формулом да су убијени Срби били „жртве фашистичког терора“. Подразумевало се да се формулација односи на њемачког окупатора, тако да је заобиђено означавање починилаца злочина.

⁶² Група аутора, *Путевима револуције*, Загреб 1979, 191. Патковић Миленко, Плећаш Душан, *Спомен-обележја NOR-а Југославије*, Осиек 1975, 97.

⁶³ Kazimirović Vasa, *NDH u svjetlu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Horstenaua 1941-1944*, 129.

⁶⁴ *Isto.*

⁶⁵ *Isto.*

Усташе, односно усташка НДХ, били су тиме заштићени, јер нису именовани као стварни починиоци злочина, односно геноцида над Србима. Како другачије протумачити Хитлерове ријечи „Хрвате треба пустити да се истутње“, које је изрекао у разговору с Јером половином августа 1942. О том истутњавању је, након стравичног злочина извршеног у Црквеном Боку на Сави, Глез фон Хорстенау записао: „*Колико смо доброг могли да учинимо овој земљи да нам није било забрањено, да нисмо посматрали како се нељудски садисти истутњавају*“.⁶⁶ И заиста, гледано са ове дистанце, ово „истутњавање“ је имало далекосежно значење и поновило се пола стољећа касније.

⁶⁶ *Isto.*

ЗАКЉУЧАК

Прогони Срба у НДХ су у љето 1941. године попримили ужасне размјере. Они нијсу свуда били истог интензитета и вршени су упоредо с другим видовима „чишћења“ Срба с подручја Хрватске и Босне и Херцеговине. У оквиру далекосежних планова Трећег Рајха о масовном пресељавању становништва у Европи, протјеривање Срба из НДХ, у складу с договором с њемачким властима у окупираној Србији, било је добродошао начин у рјешавању „српског питања“. Међутим, релативно брзом обуставом депортација, власти НДХ су биле ометене да на „легалан“ начин спроведу свој план о протјеривању Срба.

Да би се дошло до што потпуније истине о броју протјераних, избјеглих, и убијених Срба из НДХ, потребна су даља свеобухватна научна истраживања. Оно што је битно, што и ово истраживање показује, јесте чињеница да се цјелокупна политика усташке Независне Државе Хрватске заснивала на потпуном уништењу Срба. Овој политици су погодвали гераманизаторски планови Трећег Рајха, на које су се власти НДХ чврсто ослањале.

Одмах по успостављању Независне Државе Хрватске, усташке власти су, ријечима и дјелима, из дана у дан оснаживале своју политику антисрпсва, стављајући Србе изван сваког закона и вршећи нечуване прогоне: понижавања, појединачна, групна и масовна убијања, у прво вријеме одраслих мушкараца, а касније свеукупног српског становништва. У таквој ситуацији, Срби из НДХ су спас налазили бјежећи у Србију, појединачно и групно, легално или илегално, остављајући сву своју имовину. Такође су били и насилно депортовани.

У оквиру „етничке реорганизације“ европског Југоистока, њемачке окупационе власти су спроводиле протјеривање Словенаца у Хрватску и Србију. Почетком јуна 1941, између усташких и њемачких представника је склопљен споразум о депортацији Срба из НДХ, и то тако да се за одговарајући број Словенаца које је требало иселити у Хрватску, из ње исели одговарајући број Срба. На тој основи је почело организовано депортовање Срба на њемачко окупационо подручје у Србији.

Сабирни усташки исељенички и усељенички логор у Славонској Пожеги имао је прворазредну улогу у спровођењу плана усељавања Слованаца и протјеривања Срба. По свом капацитету, овај логор је био највећи, па су у њега дотјеривани Срби с највећег дијела територије НДХ. Будући да је исељавање Срба унеколико каснило у односу на усељавање Словенаца, створене су велике потешкоће у погледу насељавања Словенаца на посједе протјераних Срба. Због тога је у сабирни логор у Славонској Пожеги интерниран знатно већи број мушкараца, жена и дјеце него што је капацитет логора омогућавао. Масовна убиства ухапшеника у самом логору или на путу ка њему проистекла су из опће усташке политике према Србима у Хрватској, а извршена су у вријеме обуставе даљих депортација и почетка организованог устанка.

Почетком септембра 1941, њемачки окупациони систем у Србији је у великој мјери био угрожен. Оштра реакција представника њемачких окупационих власти у Београду на поступке усташа према Србима у вријеме депортација из НДХ произлазила су из њемачких интереса, односно императива да се одржи мир на простору окупиране и подељене Југославије. Комунистичка партија Југославије је успјела да се трансформише у борбену снагу, при чему је зналачки искористила околности настале стварањем усташке државе и масовним прогоном Срба. Значајну улогу у организовању устанка на њемачком окупационом подручју у Србији имала је чињеница да је више десетина хиљада прогнаника и избјеглица, пре свега из усташке државе, нашло спас у Србији. Спречавање даљег прилива избјеглица из НДХ, за које се с разлогом сматрало да подстичу ширење устанка у Србији, било је главни разлог због којег су немачке окупационе власти прекинуле прихватање српских „исељеника“ из усташких логора. Међутим, то није прекинуло прогоне и масовна убиства Срба у НДХ, који су још неко вријеме били интернирани под изговором „исељавања“ у Србију.

ПРИЛОЗИ

Прилог I

СПИСАК

Срба убијених у Сабирном логору у Славонској Пожеги
26/27. VIII 1941. године*

Рб. Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
1. Алексић Паје Душан	1900.	Костреш
2. Алексић Петра Душан	1910.	Нови Лучани
3. Алексић Петра Јово	1920.	Нови Лучани
4. Алексић Тривуна Јово	1897.	Доње Барице
5. Алексић Петра Коста	1918.	Нови Лучани
6. Алексић Симе Миле	1911.	Костреш
7. Алексић Милован	1910.	Костреш
8. Алексић Томе Милутин	1910.	Нови Лучани
9. Алексић Станимира Недо	1910.	Доње Барице
10. Алексић Радован	1910.	Костреш
11. Алексић Петра Спасоје	1915.	Нови Лучани
12. Асентић Паје Бранко	1908.	Мишковци
13. Бановић Петра Алекса	1892.	Жеравец
14. Бановић Ристе Вид	1904.	Босански Лучани
15. Бановић Ристе Глигор	1908.	Жеравец
16. Бановић Ристе Симо	1895.	Босански Лучани
17. Бановић Петра Стево	1919.	Костреш
18. Бардак Петра Благоје	1911.	Босански Лучани
19. Бардак Кршије Ђорђе	Нови Лучани

* Према изјавама породица и подацима Савеза бораца НОР-а Дервенте и Босанског Брода.

Рб. Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
20. Бардак Ђорђа Лазо	1889.	Босански Лучани
21. Бардак Богдана Миле	1916.	Нови Лучани
22. Бардак Ђорђа Миле	1892.	Босански Лучани
23. Бардак Ђорђа Миле	1917.	Нови Лучани
24. Башић Ристе Душан	1906.	Поље
25. Биљановић Цветка	1905.	Мала Буковица
26. Биљановић Јована Богдан	1907.	Мала Буковица
27. Биљановић Јове Богдан	1915.	Мала Буковица
28. Биљановић Теде Драгић	1908.	Мала Буковица
29. Биљановић Јована Живко	1923.	Мала Буковица
30. Биљановић Станка Живко	1919.	Мала Буковица
31. Биљановић Глигора Јован	1898.	Мала Буковица
32. Биљановић Јове Лука	1919.	Мала Буковица
33. Биљановић Саве Марко	1901.	Мала Буковица
34. Биљановић Станка Милан	1910.	Мала Буковица
35. Биљановић Луке Саво	1894.	Мала Буковица
36. Биљановић Јована Теодор	Мала Буковица
37. Биљановић Симе Триво	1908.	Мала Буковица
38. Благојевић Симе Јово	1919.	Горњи Вучјак
39. Бочић Теодора Душан	1910.	Босански Лучани
40. Боланц Николе Никола	1912.	Босански Лучани
41. Бураковић Алексе Лука	1890.	Жеравец
42. Васић Милутина Јово	1920.	Нови Лучани
43. Васић Пеје Милутин	1920.	Нови Лучани
44. Врач Јове Андрија	1898.	Доње Барице
45. Врач Неде Душан	1901.	Доње Барице
46. Врач Неде Јован	1898.	Доње Барице
47. Врач Андрије Јово	1925.	Доње Барице
48. Врач Неде Михајло	1911.	Доње Барице
49. Вукман Јакова Богдан	1910.	Мала Буковица
50. Вукман Јакова Душан	1908.	Мала Буковица
51. Вукман Теде Јован	1919.	Мала Буковица
52. Вукман Миле Марко	1919.	Доњи Вишњак
53. Вукман Стјепана Перо	1909.	Доњи Вишњак
54. Вукман Јакова Рајко	1905.	Мала Буковица
55. Вукман Стјепана Саво	1918.	Доњи Вишњак
56. Гавриловић Игњатије Милан	Вишњак Горњи
57. Гадча Михајла Војислав	1921.	Босански Лучани
58. Гадча Марка Михајло	1895.	Босански Лучани
59. Герег Бочице Марко	1901.	Мала Буковица

Рб. Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
60. Герег Петра Невенко	1924.	Мала Буковица
61. Герег Ђурђе Недо	1905.	Мала Буковица
62. Глувак Марије Стево	1893.	Мала Буковица
63. Длакић Ристе Милан	1902.	Нови Лучани
64. Добрић Миле Богдан	1906.	Нови Лучани
65. Добрић Јове Марко	Нови Лучани
66. Добрић Ристе Миле	1920.	Нови Лучани
67. Добрић Миле Петар	1912.	Нови Лучани
68. Драгољенић Гојка Крешо	1909.	Горњи Вучјак
69. Дубов Паје Богдан	1914.	Доње Барице
70. Дубов Паје Василије	1910.	Доње Барице
71. Дубов Јефте Јосип	1898.	Доње Барице
72. Дубов Боче Коста	1918.	Доње Барице
73. Дубов Боче Коста	1898.	Доње Барице
74. Дубов Паје Љубо	1922.	Доње Барице
75. Дубов Паје Милутин	1907.	Доње Барице
76. Дубов Боче Петар	1909.	Доње Барице
77. Дурања Луке Алекса	1888.	Доње Барице
78. Дурања Алексе Раде	1908.	Доње Барице
79. Дуроњић Петра Богдан	1913.	Нови Лучани
80. Дуроњић Петра Љубо	1915.	Нови Лучани
81. Ђекић Неде Лазо	1902.	Жеравац
82. Ђекић Јове Миле	1901.	Кулина
83. Ђекић Јове Петар	1915.	Кулина
84. Ђекић Ђорђа Симеун	1905.	Жеравац
85. Ђујан Јове Андрија	1894.	Доње Барице
86. Ђујан Јове Миле	1903.	Доње Барице
87. Ђујан Неде Мирко	1921.	Доње Барице
88. Ђујан Андрије Петар	1920.	Доње Барице
89. Ђукић Томе Петар	1905.	Мала Буковица
90. Ђурђевић Јове Маријан	1916.	Мала Буковица
91. Ђурђевић Јефте Стево	1908.	Горњи Вучјак
92. Игњатовић Алексе Душан	1912.	Босански Лучани
93. Игњатовић Саве Спасоје	1911.	Босански Лучани
94. Игњић Алексе Станко	1910.	Босански Лучани
95. Илић Митра Благоје	1910.	Босански Лучани
96. Илић Гавре Вид	1890.	Босански Лучани
97. Илић Јове Душан	1910.	Босански Лучани
98. Илић Лазара Јово	1886.	Босански Лучани
99. Илић Игње Марко	1917.	Босански Лучани

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
100.	Илић Јове Марко	1920.	Босански Лучани
101.	Илић Лазар Милан	1895.	Босански Лучани
102.	Илић Митра Саво	1912.	Босански Лучани
103.	Илић Игње Станоје	1915.	Босански Лучани
104.	Илић Лазара Стојан	1890.	Босански Лучани
105.	Јеремић Лазара Благоје	1912.	Доње Барице
106.	Јеремић Ристе Раде	1918.	Доње Барице
107.	Јеремић Лазара Ристо	1908.	Доње Барице
108.	Јовичић Крсте Никола	1921.	Кулина
109.	Јовичић Крсте Петар	1918.	Кулина
110.	Кајић Јове Милан	1904.	Барице
111.	Кајић Станоје Михаило	1900.	Збориште
112.	Кајић Станоје Никола	1895.	Збориште
113.	Калак Луке Милан	1910.	Босански Лучани
114.	Кечер Стеве Саво	1901.	Босански Лучани
115.	Козић Спасоја Саво	1908.	Костреш
116.	Козић Спасоја Станко	1900.	Костреш
117.	Којић Душана Богдан	1920.	Босански Лучани
118.	Којић Петра Душан	1884.	Босански Лучани
119.	Којић Душана Јово	1921.	Босански Лучани
120.	Којић Томе Марко	1908.	Босански Лучани
121.	Којић Стеве Мијат	1920.	Босански Лучани
122.	Којић Вида Ристо	1909.	Босански Лучани
123.	Којић Томе Саво	1921.	Босански Лучани
124.	Кокић Теодора Недо	1900.	Дервента
125.	Кресојевић Михајла Андрија	1919.	Доње Барице
126.	Кресојевић Ђурђа Ђуро	1907.	Костреш
127.	Кресојевић Михајла Марко	1918.	Доње Барице
128.	Кресојевић Ристе Мирко	1900.	Костреш
129.	Кресојевић Симе Недељко	1905.	Босански Лучани
130.	Кресојевић Ђурђа Никола	Костреш
131.	Кресојевић Јове Обрад	1918.	Костреш
132.	Кресојевић Николе Обрен	1913.	Босански Лучани
133.	Кујундчић Јове Душан	1913.	Босански Лучани
134.	Кујундчић Симе Милош	1910.	Босански Лучани
135.	Кујундчић Јове Раде	1909.	Босански Лучани
136.	Купрес Стеве Душан	1907.	Босански Лучани
137.	Купрес Јове Перо	1891.	Босански Лучани
138.	Купрес Петра Перо	1918.	Босански Лучани
139.	Купрес Петра Петар	1885.	Босански Лучани

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
140.	Купрес Петра Саво	1914.	Жеравац
141.	Купрес Стеве Светозар	1909.	Босански Лучани
142.	Лазих Спасоје Богдан	1912.	Доње Барице
143.	Лазих Неде Глигор	1918.	Доње Барице
144.	Лазих Јове Ђорђе	1901.	Нови Лучани
145.	Лазих Петра Илија	1918.	Костреш
146.	Лазих Спасоје Милан	1912.	Доње Барице
147.	Лазих Неде Мирко	1916.	Доње Барице
148.	Лазих Миле Петар	1918.	Костреш
149.	Лазих Неде Петар	1898.	Доње Барице
150.	Лазих Пеје Петар	1900.	Костреш
151.	Лазих Спасоје Петар	1913.	Доње Барице
152.	Лазих Пеје Саво	1905.	Костреш
153.	Лазих Петра Станко	1913.	Костреш
154.	Лазих Ристе Теодор	1901.	Доње Барице
155.	Лазих Пеје Теодор	1906.	Костреш
156.	Лазих Стеве Тоде	1893.	Мала Буковица
157.	Макић Стеве Никола	1910.	Горњи Вишњик
158.	Маричић Симе Недељко	1911.	Босански Лучани
159.	Марјановић Ристе Андрија	1915.	Доње Барице
160.	Марјановић Раде Богдан	1917.	Босански Лучани
161.	Марјановић Богдана Васо	1915.	Босански Лучани
162.	Марјановић Јове Драгутин	1914.	Босански Лучани
163.	Марјановић Раде Душан	1910.	Босански Лучани
164.	Марјановић Ристе Илија	1900.	Доње Барице
165.	Марјановић Јове Јосип	1912.	Босански Лучани
166.	Марјановић Ристе Марко	1903.	Доње Барице
167.	Марјановић Ристе Миле	1899.	Доње Барице
168.	Марјановић Јове Петар	1906.	Босански Лучани
169.	Марјановић Ристе Симеон	1901.	Босански Лучани
170.	Марковић Јована Богдан	1912.	Босански Лучани
171.	Марковић Јове Бошко	1898.	Доње Барице
172.	Марковић Јована Васо	1916.	Босански Лучани
173.	Марковић Драгутин	1907.	Доње Барице
174.	Марковић Јове Здравко	1920.	Доње Барице
175.	Марковић Јове Јово	1887.	Доње Барице
176.	Марковић Петра Марко	1898.	Доње Барице
177.	Марковић Љубе Миле	1914.	Доње Барице
178.	Марковић Јове Милутин	1903.	Доње Барице
179.	Марковић Миле Недо	1916.	Доње Барице

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
180.	Марчинко Митра Јово	1918.	Горњи Вишњик
181.	Марчинко Миле Мијат	1893.	Горњи Вишњик
182.	Марчинко Мијата Милан	1918.	Горњи Вишњик
183.	Марчинко Митра Милан	1910.	Горњи Вишњик
184.	Марчинко Миле Михајло	1902.	Горњи Вишњик
185.	Марчинко Мијата Симо	1914.	Горњи Вишњик
186.	Мијатовић Андрије Стипо	1892.	Нови Лучани
187.	Милановић Петра Андрија	1900.	Доње Барице
188.	Милановић Теодора Бранко	1898.	Доње Барице
189.	Милановић Теодора Недо	1887.	Доње Барице
190.	Милановић Андрије Петар	1906.	Доње Барице
191.	Миличевић Петра Мијат	1915.	Босански Лучани
192.	Миличић Тоде Гавро	1888.	Нови Лучани
193.	Миличић Јована Ђорђе	1920.	Нови Лучани
194.	Миличић Марка Жарко	1912.	Горњи Вишњик
195.	Миличић Ристе Марко	1918.	Босански Лучани
196.	Миличић Петра Миле	1908.	Горњи Вишњик
197.	Миличић Триве Михајло	1889.	Босански Лучани
198.	Миличић Алексе Ристо	1886.	Босански Лучани
199.	Миличић Петра Спасоје	1911.	Босански Лучани
200.	Милојевић Јове Андрија	1888.	Босански Лучани
201.	Милојевић Јове Богдан	1898.	Костреш
202.	Милојевић Мијата Бранко	1915.	Босански Лучани
203.	Милојевић Ђорђа Васкрсије	1900.	Босански Лучани
204.	Милојевић Симе Игњат	1906.	Нови Лучани
205.	Милојевић Петра Константин	1905.	Босански Лучани
206.	Милојевић Јове Лазар	1905.	Костреш
207.	Милојевић Петра Лазар	1902.	Костреш
208.	Милојевић Михајла Младен	1902.	Босански Лучани
209.	Милојевић Петра Раде	1910.	Костреш
210.	Милојевић Ђорђа Ристо	1888.	Босански Лучани
211.	Милојевић Петра Пејо	1919.	Босански Лучани
212.	Милојевић Петра Саво	1912.	Костреш
213.	Милојевић Јове Симо	1899.	Костреш
214.	Милојевић Ристе Станко	1921.	Босански Лучани
215.	Милошевић Јове Миле	1912.	Доње Барице
216.	Мисић Станоје Андрија	1901.	Доње Барице
217.	Мисић Лазе Станоје	1916.	Доње Барице
218.	Митрекањић Неде Васкрсије	1906.	Нови Лучани
219.	Митрекањић Теодора Душан	1903.	Нови Лучани

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
220.	Митрекањић Петра Ђоко	1915.	Нови Лучани
221.	Митрекањић Неде Јово	1908.	Нови Лучани
222.	Митрекањић Петра Лазар	1910.	Нови Лучани
223.	Митрекањић Петра Миле	1905.	Нови Лучани
224.	Митрекањић Миле Станко	1905.	Нови Лучани
225.	Митрекањић Неде Тодор	1902.	Нови Лучани
226.	Митровић Дане Марко	1913.	Костреш
227.	Митровић Тоше Милан	1914.	Костреш
228.	Митровић Тоше Мирко	1914.	Костреш
229.	Митровић Тоше Мирко	1915.	Костреш
230.	Ненић Глигора Бранко	Костреш
231.	Ненић Ђорђа Душан	1905.	Костреш
232.	Ненић Глигора Јово	1920.	Костреш
233.	Ненић Миле Марко	1907.	Костреш
234.	Ненић Миле Недо	1913.	Костреш
235.	Ненић Андрије Раде	1914.	Костреш
236.	Новаковић Глигора Благоје	1912.	Босански Лучани
237.	Новаковић Косте Владо	1918.	Доње Барице
238.	Новаковић Косте Душан	1912.	Доње Барице
239.	Новаковић Петра Јово	1890.	Босански Лучани
240.	Новаковић Тешана Коста	1884.	Доње Барице
241.	Новаковић Косте Марко	1920.	Доње Барице
242.	Новаковић Глигора Саво	1919.	Босански Лучани
243.	Новаковић Благоје Симо	1895.	Босански Лучани
244.	Петровић Петра Перо	1921.	Босански Лучани
245.	Пиваш Андрија	1900.	Костреш
246.	Пиваш Саве Богдан	1918.	Костреш
247.	Пиваш Ристе Бочо	1910.	Костреш
248.	Пиваш Андрије Бранко	1918.	Костреш
249.	Пиваш Станимира Васкрсије	1907.	Костреш
250.	Пиваш Петра Владо	1916.	Костреш
251.	Пиваш Петра Вукашин	1918.	Костреш
252.	Пиваш Јове Јово	1918.	Костреш
253.	Пиваш Василија Марко	1903.	Доње Барице
254.	Пиваш Васкрсија Марко	1903.	Барице
255.	Пиваш Ђорђа Милан	1908.	Костреш
256.	Пиваш Јове Миле	1907.	Костреш
257.	Пиваш Симе Недо	1910.	Костреш
258.	Пиваш Петра Павао	1915.	Костреш
259.	Пиваш Јове Перо	1901.	Костреш

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
260.	Пиваш Симе Перо	1905.	Костреш
261.	Пиваш Петра Петар	1900.	Костреш
262.	Пиваш Марка Ристо	1910.	Костреш
263.	Пиваш Марка Саво	1900.	Костреш
264.	Пиваш Станимир	1890.	Костреш
265.	Пиваш Теодор	1900.	Костреш
266.	Плавшић Миле Богдан	1913.	Костреш
267.	Плавшић Косте Душан	1918.	Костреш
268.	Плавшић Симе Душан	1900.	Доње Барице
269.	Плавшић Петра Ђорђе	1915.	Костреш
270.	Плавшић Јове Јанко	1912.	Босански Лучани
271.	Плавшић Косте Јован	1900.	Костреш
272.	Плавшић Косте Јово	1913.	Костреш
273.	Плавшић Марјана Јово	1899.	Доње Барице
274.	Плавшић Јове Коста	1905.	Босански Лучани
275.	Плавшић Симе Коста	1901.	Доње Барице
276.	Плавшић Тешана Коста	1892.	Костреш
277.	Плавшић Петра Лазар	1907.	Доње Барице
278.	Плавшић Лазара Марко	1916.	Костреш
279.	Плавшић Симе Мирко	1906.	Доње Барице
280.	Плавшић Петрија	1906.	Доње Барице
281.	Плавшић Ристе Ристо	1920.	Нови Лучани
282.	Плавшић Тешана Саво	1912.	Костреш
283.	Плавшић Лазара Симо	1908.	Костреш
284.	Плавшић Теодора Средоје	1917.	Доње Барице
285.	Плавшић Теодора Станоје	1915.	Доње Барице
286.	Плавшић Петра Стево	1892.	Нови Лучани
287.	Поповић Алексе Алекса	1919.	Босански Лучани
288.	Поповић Василије Илија	1909.	Кулина
289.	Поповић Ристе Илија	1922.	Кулина
290.	Поповић Ристе Јован	1911.	Кулина
291.	Радановић Вида Андрија	1906.	Босански Лучани
292.	Радановић Јове Богдан	1908.	Босански Лучани
293.	Радановић Мијата Бочо	1901.	Босански Лучани
294.	Радановић Михајла Бошко	1900.	Босански Лучани
295.	Радановић Игње Васо	1905.	Босански Лучани
296.	Радановић Вида Душан	1910.	Босански Лучани
297.	Радановић Косте Јаков	1890.	Босански Лучани
298.	Радановић Теодора Јосип	1910.	Босански Лучани
299.	Радановић Симе Милан	1905.	Босански Лучани

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
300.	Радановић Михајла Миливој	1915.	Босански Лучани
301.	Радановић Симе Милош	1901.	Босански Лучани
302.	Радановић Миле Нико	1901.	Босански Лучани
303.	Радановић Теодора Сава	1903.	Босански Лучани
304.	Радановић Ђорђа Спасоје	1910.	Босански Лучани
305.	Радановић Јове Станоје	1911.	Босански Лучани
306.	Радановић Петра Томо	1919.	Босански Лучани
307.	Ранитовић Петра Душан	1919.	Костреш
308.	Ранитовић Јакова Коста	1921.	Босански Лучани
309.	Ранитовић Косте Лука	1889.	Босански Лучани
310.	Ранитовић Јакова Марко	1901.	Босански Лучани
311.	Ранитовић Косте Саво	1893.	Босански Лучани
312.	Релић Лазара Ђорђе	1908.	Костреш
313.	Релић Васе Марјан	1896.	Костреш
314.	Релић Лазара Миле	1907.	Костреш
315.	Релић Васе Петар	1895.	Костреш
316.	Рељић Маријана Драгутин	1905.	Доње Барице
317.	Рељић Теодора Јово	1920.	Доње Барице
318.	Рељић Ђуре Миле	1913.	Барице
319.	Рељић Јове Митар	1915.	Доње Барице
320.	Рељић Танасије Михајло	1886.	Доње Барице
321.	Рељић Василије Петар	1916.	Доње Барице
322.	Рељић Василије Станко	1915.	Доње Барице
323.	Рељић Маријана Станко	1920.	Доње Барице
324.	Секулић Илије Алекса	1923.	Нови Лучани
325.	Секулић Богдана Благоје	1920.	Нови Лучани
326.	Секулић Илије Благоје	1925.	Нови Лучани
327.	Секулић Нике Благоје	1904.	Костреш
328.	Секулић Неде Вукашин	1914.	Нови Лучани
329.	Секулић Јове Душан	1922.	Нови Лучани
330.	Секулић Пеје Душан	1913.	Костреш
331.	Секулић Ристе Душан	1900.	Нови Лучани
332.	Секулић Нике Ђорђе	1907.	Костреш
333.	Секулић Тривуна Ђуро	1915.	Костреш
334.	Секулић Симе Илија	1887.	Нови Лучани
335.	Секулић Алексе Јово	1910.	Нови Лучани
336.	Секулић Миле Јово	1887.	Нови Лучани
337.	Секулић Миле Јово	1917.	Нови Лучани
338.	Секулић Пеје Јово	1913.	Костреш
339.	Секулић Тривуна Јово	1900.	Нови Лучани

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
340.	Секулић Симе Лазар	1887.	Нови Лучани
341.	Секулић Неде Љубо	1908.	Нови Лучани
342.	Секулић Ристе Марко	1890.	Нови Лучани
343.	Секулић Ристе Милутин	1901.	Нови Лучани
344.	Секулић Митра Михајло	1902.	Босански Лучани
345.	Секулић Лазара Раде	1920.	Нови Лучани
346.	Секулић Марка Саво	1920.	Нови Лучани
347.	Секулић Лазара Симо	1915.	Нови Лучани
348.	Секулић Мила Симо	1911.	Нови Лучани
349.	Секулић Благоје Тривун	1920.	Костреш
350.	Сеферовић Теде Мијо	1920.	Нова Буковица
351.	Сеферовић Томе Панто	1874.	Нова Буковица
352.	Сеферовић Томе Симо	1873.	Нова Буковица
353.	Сеферовић Панте Томо	1891.	Нова Буковица
354.	Станић Јове Андрија	1898.	Доње Барице
355.	Станић Јове Благоје	1899.	Доње Барице
356.	Станић Андрије Душан	1899.	Доње Барице
357.	Станић Василија Јово	1908.	Доње Барице
358.	Станић Василија Петар	1910.	Доње Барице
359.	Станојевић Дамјана Бранко	1916.	Босански Лучани
360.	Станојевић Павла Јово	1914.	Босански Лучани
361.	Станојевић Лазара Љубо	1888.	Босански Лучани
362.	Станојевић Нике Недељко	1910.	Босански Лучани
363.	Станојевић Симе Никола	1907.	Босански Лучани
364.	Станојевић Дамјана Стојан	1918.	Босански Лучани
365.	Станојевић Андрије Томо	1897.	Босански Лучани
366.	Стјепановић Петра Васиљ	1919.	Доње Барице
367.	Стјепановић Војтице Васо	1910.	Нови Лучани
368.	Стјепановић Василија Војтица	1900.	Нови Лучани
369.	Стјепановић Петра Јово	1912.	Доње Барице
370.	Стјепановић Петра Јово	1918.	Доње Барице
371.	Стјепановић Јове Јосип	1900.	Доње Барице
372.	Стјепановић Ристе Милан	1920.	Нови Лучани
373.	Стјепановић Јосипа Недо	1920.	Доње Барице
374.	Стјепановић Јосипа Никола	1923.	Нови Лучани
375.	Стјепановић Јосипа Никола	1923.	Доње Барице
376.	Стјепановић Петра Никола	1919.	Доње Барице
377.	Стјепановић Јове Петар	1894.	Доње Барице
378.	Стјепановић Миле Раде	1910.	Нови Лучани
379.	Стјепановић Миле Саво	1912.	Нови Лучани

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
380.	Стојаковић Михајла Симо	1920.	Нови Лучани
381.	Стринић Јове Андрија	1898.	Барице
382.	Стринић Петра Андрија	1904.	Костреш
383.	Стринић Јове Благоја	1899.	Барице
384.	Стринић Василије Јово	1908.	Барице
385.	Стринић Петра Коста	1910.	Костреш
386.	Стринић Косте Марко	1925.	Костреш
387.	Стринић Јове Миле	1910.	Нови Лучани
388.	Стринић Василије Петар	1910.	Барице
389.	Стринић Петра Саво	1898.	Костреш
390.	Стринић Косте Стево	1908.	Костреш
391.	Сувајац Симе Илија	1916.	Пељари
392.	Сувајац Симе Лука	1922.	Пељари
393.	Теодосић Јове Милован	1921.	Нови Лучани
394.	Теодосић Триве Михајло	1886.	Нови Лучани
395.	Теодосић Боче Спасоје	1910.	Нови Лучани
396.	Теофиловић Симе Милан	1888.	Нови Лучани
397.	Тешић Теодора Константин	1903.	Нови Лучани
398.	Тешић Теодора Никола	1907.	Нови Лучани
399.	Тешић Теодора Пејо	1902.	Нови Лучани
400.	Тривунчевић Косте Богдан	1918.	Костреш
401.	Тривунчевић Илије Душан	1919.	Костреш
402.	Тривунчевић Пере Илија	1890.	Костреш
403.	Тривунчевић Боче Коста	1901.	Костреш
404.	Тривунчевић Јове Недо	1895.	Костреш
405.	Тривунчевић Илије Перо	1914.	Костреш
406.	Тривунчевић Миле Рајко	1907.	Костреш
407.	Трифуновић Триве Петар	1916.	Горњи Вучјак
408.	Ћерић Јове Богдан	1914.	Босански Лучани
409.	Ћерић Косте Душан	1912.	Босански Лучани
410.	Ћерић Петра Марко	1910.	Босански Лучани
411.	Ћерић Јове Недо	1909.	Босански Лучани
412.	Ћерић Марка Петар	1890.	Босански Лучани
413.	Цвијетковић Пеје Андрија	1906.	Доње Барице
414.	Цвијетковић Пеје Васо	1902.	Костреш
415.	Цвијетковић Пеје Душан	1900.	Костреш
416.	Цвијетковић Пеје Ђорђе	1907.	Костреш
417.	Цвијетковић Глигора Јово	1890.	Костреш
418.	Цвијетковић Пеје Коста	1900.	Костреш
419.	Цвијетковић Стеве Лука	1913.	Костреш

Рб.	Презиме и име	Год. рођења	Место рођења
420.	Џвијетковић Васкрсије Марко	1913.	Костреш
421.	Џвијетковић Стеве Миле	1907.	Костреш
422.	Џвијетковић Глигора Милош	Костреш
423.	Џвијетковић Митар	1890.	Костреш
424.	Џвијетковић Тешана Саво	1902.	Доње Барице
425.	Чечавац Алексе Богдан	1919.	Босански Лучани
426.	Чечавац Тривуна Бочо	1920.	Босански Лучани
427.	Чечавац Теодора Васо	1902.	Лучани
428.	Чечавац Тривуна Владо	1912.	Босански Лучани
429.	Чечавац Тривуна Петар	1905.	Босански Лучани
430.	Чечавац Обрада Саво	1917.	Босански Лучани
431.	Шкрга Јована Богдан	1911.	Костреш
432.	Шкрга Јована Бранко	1915.	Костреш
433.	Шкрга Јована Лазар	1917.	Костреш
434.	Шкрга Андрије Милан	1900.	Костреш
435.	Шкрга Јована Милутин	1919.	Костреш
436.	Шкрга Стеве Недо	1907.	Костреш
437.	Шукурма Симе Јаков	1908.	Босански Лучани
438.	Шукурма Андрије Недо	1914.	Босански Лучани

Прилог II

С П И С А К
Срба убијених на подручју Пожешке котлине
од 16. априла до 12. августа 1941. године

Рб.	Презиме и име	Мјесто	Датум
1.	Тресканица Јован ^[1]	Ратковица	16. април
2.	Тресканица Бранко	Ратковица	– –
3.	Јовановић Љубомир, сенатор ^[2]	Славонска Пожега	18. април
4.	Трдић Иван, Хрват, учитељ у пензији	Славонска Пожега	– –
5.	Ивановић Мирко, учитељ ^[3]	Стријежевица	– –
6.	Ландуп Пантелија, православни свештеник <i>Учитељ Ивановић и свештеник Ландуп су одведени у логор Даница и тамо убијени</i>	Стријежевица	– –
7.	Младеновић Љубомира Љубић	Аматовци	– –
8.	Младеновић Никола	Аматовци	– –
9.	Петровић Лука	Аматовци	– –
10.	Петровић Васо	Аматовци	– –
11.	Радић Лука	Аматовци	– –
12.	Адамовић Симо	Богдашић	– –
13.	Радосављевић Миле	Богдашић	– –
14.	Вујасиновић Никола	Богдашић	– –
15.	Пувач Лазо	Крушево	– –
16.	Пувач Станко	Крушево	– –
17.	Пријић Бранко	Мијачи	– –
18.	Пријић Мијо	Мијачи	– –
19.	Козар Бранко	Михајлије	– –
20.	Козар Душан	Михајлије	– –
21.	Козар Игњатије	Михајлије	– –
22.	Козар Лазо	Михајлије	– –
23.	Козар Нестор	Михајлије	– –
24.	Веселиновић Петар	Сажије	– –
25.	Милашиновић Стево	Сажије	18. април
26.	Милојевић Илија	Сажије	– –
27.	Тарбук Милан	Сажије	– –
28.	Берић Божо	Шеовица Каменска	– –

Рб. Презиме и име	Мјесто	Датум
29. Берић Никола	Шеовица Каменска	– –
30. Цулић Лука	Шеовица Каменска	– –
31. Козар Чедо	Шеовица Каменска	– –
32. Мајсторовић Илија	Шеовица Каменска	– –
33. Жилић Пајо	Шеовица Каменска	– –
34. Жилић Станко	Шеовица Каменска	– –
35. Ђаковић Радован	Вучјак Чечавачки	– –
36. Мађаревић Милан ^[4]	Ратковица	– –
37. Мађаревић Петар	Ратковица	– –
38. Мађаревић Томо	Ратковица	– –
39. Мађаревић Павле Евин	Ратковица	– –
40. Ножинић Милан	Ратковица	– –
41. Стојановић Лазо	Ратковица	– –
42. Старчевић Милан	Ратковица	– –
<i>тешко рањен, након одласка усташа се успио извући између лешева убијених</i>		
43. Мађаревић Симо ^[5]	Градски Врховци	– –
44. Мађаревић Јелена	Градски Врховци	– –
45. Божич Саво	Градски Врховци	– –
46. Ковачевић Миле ^[6]	Пољанска	20/21. април
47. Докић Драган	Кантаровци	– –
48. Докић Јанко	Кантаровци	– –
49. Вукојевић Никола	Кантаровци	– –
50. Богојевић Адам	Горњи Врховци	– –
51. Бајић Војин	Александровац	– –
52. Павковић Богдан	Александровац	– –
53. Вукмировић Раде	Александровац	– –
54. Новаковић Петар	Шкрабутник	– –
55. Вујасиновић Миле	Томиновци	20/21. април
56. Богдановић Раде	Трештановци	– –
57. Богдановић Петар	Трештановци	– –
58. Протић Петар	Трештановци	– –
59. Вукојевић Драган	Кантаровци	– –
60. Протић Митар ^[7]	Трештановци	– –
61. Лазић Стево	Лучинци	23. април
62. Поповић Јанко	Лучинци	– –
63. Продановић Драган	Брђани	– –
64. Продановић Станко	Брђани	– –
65. Кекановић Драган	Братуљевци	– –
66. Опарица Јован	Братуљевци	– –

Рб. Презиме и име	Мјесто	Датум
67. Радоњић Саво ^[8]	Мигаловци	– II –
68. Радосављевић Мирко	Мигаловци	– II –
69. Стјепановић Филип	Мигаловци	– II –
70. Радојчић Петар	Трештановци	– II –
71. Благојевић Антоније ^[9]	Ивановци	– II –
72. Благојевић Благоја	Ивановци	– II –
73. Огњеновић Адам	Ивановци	– II –
74. Бранежац Јово	Ивановци	– II –
75. Огњеновић Митар	Ивановци	– II –
76. Плавшић Марко	Ивановци	– II –
77. Савић Алекса	Ивановци	– II –
78. Савић Илија	Ивановци	– II –
79. Станковић Божо	Ивановци	– II –
80. Станковић Ђуро	Ивановци	– II –
81. Стојановић Драган	Ивановци	– II –
82. Стојановић Љубоја	Ивановци	– II –
83. Стојановић Живко	Ивановци	– II –
<i>Усташе су ухапшенике из села Ивановци отјерали у шуму код села Еминовци и ту их, након мучења, убили. Хапшење и убиства су извршили усташе Фрањо Павић, Звонко Мазур и још седам усташа, припадника Осјечког усташког стожера.</i>		
84. Милан Бабић ^[10]	Пака	1. мај
85. Цвјетковић Милојко	Пака	– II –
86. Пејчић Јово	Пака	– II –
87. Мандарић Миле	Пака	– II –
88. Вучковић Петар	Цигленик	– II –
89. Вучковић Миле	Цигленик	– II –
90. Тресканица Игњатије ^[11]	Ратковица	13/14. мај
91. Ћосић Паво	Ћосине Лазе	– II –
92. Алексић Стево	Ћосине Лазе	– II –
93. Петровић Марко	Брестовац	– II –
94. Мирослав Ђуро	Трештановци	– II –
95. Ћосић Петар	Ћосине Лазе	– II –
96. Протић Јевто	Трештановци	– II –
97. Драгић Стево ^[12]	Стојчиновац	14. мај
98. Радивојац Саво	Стојчиновац	– II –
99. Дршић Милан	Стојчиновац	– II –
100. Стакић Стево	Вукојевци	– II –
101. Купрешанин Паво ^[13]	Пасиковци	15/16. мај
102. Стојшић Адам	Шкрабутник	– II –

Рб. Презиме и име	Мјесто	Датум
103. Протић Ђуро	Трештановци	– II –
104. Бјелић Павле	Ратковица	– II –
105. Јовановић Јово	Ратковица	– II –
106. Петровић Ђуро	Ратковица	– II –
107. Секулић Јован	Ратковица	– II –
108. Секулић Ђуро	Ратковица	15/16. мај
109. Стојановић Јован	Ратковица	– II –
110. Шарчевић Павле	Ратковица	– II –
111. Тресканица Душан	Ратковица	– II –
112. Тресканица Павле	Ратковица	– II –
113. Вечерниковић Јован	Ратковица	– II –
114. Шарчевић Никола	Ратковица	– II –
115. Шарчевић Павле	Ратковица	– II –
116. Јовановић Стеван	Ратковица	– II –
117. Беговић Ђорђе	Плетерница	– II –
118. Богојевић Петар	Дубока	– II –
119. Божих Александар	Дубока	– II –
120. Бранежац Божо	Дубока	– II –
121. Бранежац Јово	Дубока	– II –
122. Блануша Илија ^[14]	Нова Липовица	6. јун
123. Гојковић Милан ^[15]	Ћосинци	20. јун
124. Тресканица Петар	Ратковица	– II –
125. Богојевић Миле	Јурковац	– II –
126. Зарић Пајо	Јурковац	– II –
127. Ђук Јаков, стар 40 година	рођ. Зрмања, Каптол	– II –
128. Симеуновић Стеван Беван ^[16]	Црљенци	20. јул
129. Бек Јосип, Хрват	Врандук, Славонска Пожега	– II –
130. Бек Иванка <i>Јосипова кћерка</i>	Врандук, Славонска Пожега	– II –
131. Савић Драган ^[17]	Вранић	31. јул
132. Зарић Станко ^[18]	Стара Љесковица	1. август
133. Зарић Андрија	Стара Љесковица	– II –
134. Гојковић Саво	Стара Љесковица	– II –
135. Прица Миленко	Нова Љесковица	1. август
136. Грубишић Јово ^[19]	Грање	4. август
137. Вукашиновић Адам <i>обојица убијени у шуми Гај код Јакшића</i>	Грање	– II –
138. Малинић Петар ^[20]	Вилић Село	10/11. август

Рб. Презиме и име	Мјесто	Датум
139. Поповић Миле	Жигеровци	– II –
140. Кончаловић Богић	Жигеровци	– II –
141. Дудуковић Милета	Жигеровци	– II –
142. Дудуковић Светозар	Жигеровци	– II –
143. Кончаловић Милета, <i>тешко рањен, сакрио се под брану обале ријеке Орљаве. Дан касније је умро у болници у Славонској Пожеги</i>	Жигеровци	– II –
144. Јовановић Саво ^[21]	Ратковица	12. август
145. Манојловић Драгић <i>убијен 15. августа 1941. у Сабирном логору у Пожеги. Убио га усташа Фердо Клаић, припадник Штирове 14. усташке сатније.</i>	Завршје	– II –
146. Богојевић Михајло	Јурковац	– II –

НАПОМЕНЕ (Према редном броју у списку убијених)

- [1] (P. бр. 1-2) Ljubljanić Srećko (dalje: S. Ljubljanić) Spomenici revolucije (dalje Sp. rev.) Slavonska Požega 1968, str. 98; Bijelić Marica, Ratkovica.
- [2] (P. бр. 3-4) Historijski arhiv Slavonska Požega (dalje HASP), Protokol, sv. 14; Mjesni ured (dalje: MU) Požega.
- [3] (P. бр. 5-35) MU Orļjavac; Mjesni narodnooslobodilački odbor (dalje MNO) Striježevica, izjave porodica poginulih i mještana. Види и: Затезало Ђуро, Јадовно I.
- [4] (P. бр. 36-42) S. Ljubljanić, Sp. rev., str. 98; MU Pleternica; Matična knjiga umrlih (dalje MKU) Ratkovica.
- [5] (P. бр. 43-45) HASP, Pov. spisi, dok. 31/41, 1201/41, MU Požega, Protokol, sv. 14; Slavica Špalj, Treštanovci (Požega)
- [6] (P. бр. 46-59) HASP, Pov. spisi, dok. 31/41; MU, MKU Velika.
- [7] (P. бр. 60-66) MU Orļjavac, MKU Orļjavac; Izvještaj žandarmerijske postaje Vilić-Selo, taj. br. 5194 od 19. VII 41.
- [8] (P. бр. 67-70) HASP, Pov. spisi, dok. 31/41, Protokol, sv. 14; Zemaljska komisija za utvrđivanje ratnih zločina (dalje ZKUZ), dok. 1892/45, K-7
- [9] (P. бр. 71-83) HASP, Pov. spisi, dok. 31/41, 169/41; ZKUZ, dok. 4547/45; S. Ljubljanić Sp. rev., str. 98; MU Pleternica.
- [10] (P. бр. 84-89) S. Ljubljanić Sp. rev., str. 98; KUZ, 4547/45; HASP, Pov. spisi, dok. 98/41, Protokol, sv. 14.
- [11] (P. бр. 90-96) HASP, Pov. spisi, dok. 98/41; Protokol, sv. 14; MU Požega; MU Čaglin, MKU Ruševo; MU Kutjevo, MKU Bektež.
- [12] (P. бр. 97-100) S. Ljubljanić, Sp. rev., str. 129; MU Čaglin, MKU Čaglin.
- [13] (P. бр. 101-121) MU Orļjavac, MKU Orļjavac; HASP, dok. 31/41; MU MKU Pleternica, MKU Ratkovica, MU, MKU Čaglin.
- [14] (P. бр. 122) MU Čaglin, MKU Latinovac.
- [15] (P. бр. 123-127) HASP, dok. 2214/41, Protokol, sv. 14, MU Pleternica, MKU Ratkovica.
- [16] (P. бр. 128-130) „Hrvatski narod“, br. 156, str. 7; HASP, Protokol, sv. 14.
- [17] (P. бр. 131) MU Orļjavac, MKU MNO Striježevica.
- [18] (P. бр. 132-135) MU Čaglin, MKU Nova Ljeskovicica.
- [19] (P. бр. 136-137) S. Ljubljanić, Sp. rev., str. 43.
- [20] (P. бр. 138-143) HASP, dok. 155/41; MU MKU Brestovac; faksimil izvještaja Žandarmerijske postaje Vilić-Selo, 14. avgust 1941.
- [21] (P. бр. 144-146) HASP, dok. 9599/41; MU Pleternica; MKU MNO Ratkovica.

Прилог III¹

Бр. 8674-1941

19-IV-1941

Предмет: Јовановић Љубомир градски сенатор
у мировини из Сл. Пожеге, убијен

Министарству унутарњих послова
З а г р е б

Дана 19-IV-1941 обавијештена је Котарска област у Сл. Пожеги да на државној цести Сл. Пожега-Нова Градишка код села Дршковци лежи љешина непознатог мушкарца.

На лице мјеста је одмах изашла судбена комисија која је установила да се убијени зове Јовановић Љубомир умировљени градски сенатор из Сл. Пожеге. Мртво тијело нашао је јутрос око 5 сати 18-годишњи радник из Сл. Пожеге Парац Иван, који је о томе обавијестио главни усташки стан у Сл. Пожеги. Прегледом љешине установљено је да је Јовановић убијен хитцем из пушке или револвера већег калибра, који је испален из непосредне близине у лијеву страна главе. Метак је разбио лубању.

По исказу градског редара из Сл. Пожеге Бунете Јовановић је био везат за телефонски ступ, а Бунета га је са неким усташама одвезао и положио крај пута.

Поведеним извидима није се могло установити како је пок. Јовановић доспио изван града Пожеге, нити тко га је убио.

Изасланик окружног суда одредио је укуп мртвог тијела.

Моли се горњи извјештај примити на знање.

(Параф)

Одп. 19/4
(Параф)

¹ Извјештај судбене комисије Министарству унутрашњих послова о смрти – убиству Јовановић Љубомира градског сенатора града Славонска Пожега.

Прилог IV¹

Бр. 8873-1941

19-IV-1941

Предмет: Трдић Иван умировљени учитељ
из Слав. Пожеге, убијен

Министарству унутарњих послова
З а г р е б

Данас 19-IV-1941 обавијештена је Котарска област у Сл. Пожеги да на државној цести Сл. Пожега Плетеница између села Дервишага гор. и доња лежи убијен један мушкарац.

На лице мјеста је одмах изашла судбена комисија коју је установила да се убијени зове Трдић Иван умировљени учитељ из Сл. Пожеге. Трдић је убијен хитцима из пушке или револвера већег калибра, који су испалени из непосредне близине. Погођен је са 4 хитца од којих су два испалена у десну страну прсију, а по један у главу и врат. Руке су му биле везане танким ужетом са телефонски ступ.

Није се могло установити како је Трдић овамо доспио из града Пожеге нити, тко га је убио.

Изасланик окружног суда одредио је укуп мртвог тијела.

Моли се горњи извјештај примити на знање.

(Параф)

Одп. 19/4
(Параф)

¹ Извјештај Котарске области Министарству унутрашњих послова НДХ о смрти – убиству Тадић Ивана – умировљеног учитеља.

Прилог V¹

З а п и с н и к

Састављен на лицу мјеста у селу Томиновци
(насеље Колонија Бријест) дана 22. травња 1941. године.

П р и с у т н и:

- 1/ Др. Анте Фабулић опћ. лијечник
- 2/ Инг. Божидар Томичић шумарски савјетник
- 3/ Томислав Ферих опћ. биљежник
- 4/ Марко Петрић наредник оружничке постаје:

П р е д м е т:

На основа пријаве оружничке постаје у Кутјеву од 21. травња 1941, број 969 и телефонске одредбе Усташког стана у Слав. Пожеги, обављен је данас редарствено здравствени извид на лица мјеста о случају смрти Вујасиновић Миле из Томиноваца (Колонија Бријест), те установљено слиједеће:

Повјеренство састојаће се из напред неведених присутни чланова пронашло је мртво тјело убијенога Вујасиновић Миле у његовој соби гдје лежи на једној клупи обучено у истом одјелу како је пронађен мртав.

Присутни свјedoци Станко Зимоња и Никола Бјелић из истог мјеста потврдили идентитет покојника, затим је био преслушан син покојнога Миле Вујасиновића – Милан 17 година стар, који изјављује да је он са својим оцем покојним Милом спавао у соби истој. У ноћи од 19-20. травња 1941 око 12 сати, нетко је залупао на вратима и прозорима наше собе и тражио је да отворимо, на упит тко је рекли су, да је усташка стража Иван Стирмер, отац отворио је врата и у собу су ступили: Иван Стирмер, Јосип Панош, Гјуро Цех и Петар Канђера, а било их је неколико и вани, које није познато. Ови који су ступили у собу и били су оборужани са пушкама и рекли су да се одмах спрема и да ће ићи са њима, јер да су добили налог од Усташког стана у Пожеги, да га ухапсе и тамо предведу, јер је српски четник. Отац се је покорио и почео спремати. Међутим су други дотјерали и Дамјана Бјелића из истог села, па су њих обојица отјерали преко пашњака према селу Томиновац. Након кратког времена чули смо три хитца. Други дан дошао је сеоски кнез из Томиноваца Канђера Стјепан и рекао, да оца довеземо кући, да је он мртав на пашњаку код гробља

¹ Извјештај опћинске комисије Котарској области и Усташком стану Слав. Пожега о смрти Вујасиновић Миле из Томиноваца.

и тако смо учинили. Послије тога преслушани су усташки стражари Иван Штирмер, Гјуро Цех и Петар Канђера, који су пронађени код куће, док остали били су одсутни од куће и нису се могли преслушати. Ови су изјавили, да је за истог Вујасиновића Милу било доказано, да је био српски четник и код њега су често обдржавани састанци, а преко дана није никада био код куће, него увјек је некуда ишао околo по селима. Он се је јавно нама пријетио свима сељанима римокатолицима, да ће нас, наше жене и дјецу поубијати. Ми смо се ради тога притужили усташком стану у Слав. Пожеги и тамо нам је било речено, да га ухапсимо и тамо предведемо а шњим скупа и Дамјана Бјелића јер се је и он пријетио нашим људима.

Тако су и поступили, т.ј. Иван Штирмер, Јосип Панош, Гјуро Цех, Петар Канђера, Кладњак Драгутин и Паус Антун ухапсили су покојног Милу Вујасиновића и Дамјана Бјелића и то по ноћи, јер их по дану није било могуће наћи код куће. Путем на селскоме пашњаку код православног гробља почео је Вујасиновић Миле бјежати према оближњој шикари. Кад су му викали „Стој“ он није хтјео послушати и они су опалили у њега салву из пушке и на мјесту убили.

Дамјан Бјелић, који је ишао иза ових око 50 метара удаљеност са Иваном Штирмер био је након тога пуштен кући, јер се је покоравао и није хтјео бјежати.

Присутни опћински лијечник Др. Анте Фабулић обавио је преглед мртвог тијела покојног Миле Вујасиновића и даје слиједећи свој

Н а л а з

Љешина мушкарца старог око 50 година. Мртвачка укоченост и мртвачке пјеге на леђима добро су изражене. На лицу има сухе земљане прашине и земљаног блата као и трагова осушене крви. На избоченом мјесту чела лијево (Tuberfrontalle) отворена рана неравних рубова продужене форме према натраг у дуљини око 6 цм. на, предјелу чела види се повређен мозак кроз отвор лубање у који могу унићи два прста. На стражњем лијевом избоченом мјесту (Tuberparijetle) отворена рана неравних рубова са рупом на кости кроз коју може унићи један прст и види се мозак. На затиљачној страни главе (Protuberantija) occi-pitalis) отворена рана неравних рубова и неправилне форме око 2. цм. величине. Кост лубање није повријеђена. На косама уопће мало згрушане крви. Опицавањем околине рана осијећа се и чује абнормалногибање кости лијевог чела до ока па до затиљне кости и домаредине лијеве сљепочице.

На леђима десно од крпченице за 5 цм., а у висини осмог краљешка отворена рана, равних рубова, обле форме, око 6 до 7 мм, по средини широка. Са предње стране десно у предњој пазушној линији, удаљено око

6 цм, од пазушног руба а од кључне кости око 5 цм., одмах до раменог зглоба руке округла рана равних рубова али мања од оне на леђима. У околини ране сприједа много текуће и згрушане крви. Око ране на леђима мало текуће крви. Сондирањем једне и друге ране смјер показује међусобну везу.

М и ш љ е њ е

Обе ране на десној страни прсног коша потјечу од метка ватреним оружјем који је пробио десно плуће и узроковао унутрашње крварење. Повреде на глави задане су тупотврдим и тешким предметом од чега је прсла лубања на два мјеста и поломљена на широко.

Обе повреде су смртоносне од којих изгледа да је метак временски био прва повреда.

Овај записник састављен је у три примјерка од којих је један задржан код опћине, други се шаље Усташком стану у Слав. Пожеги, а трећи ће се Котарској области у Слав. Пожегу, отпремити.

Закључено и потписано:

Др Фабулић

Инг. Ивичић, кот. шумар

Томислав Ферић, опћ. биљежник

Марко С. Петрић, наредник заповједник постаје

Прилог VI¹

Држава Хрватска
Жандармеријска станица Вилић Село

Бр. 8
24. травња 1941. год.
Вилић Село (срез Слав. Пожега)

Продановић Драган из села Братуља
четник са 5 другога усмрћен. –

Котарској области Славонска Пожега. –

Дана 23. травња 1941. у 19 сати пријавио је на овој постаји агент усташког стана из Слав. Пожеге Иванагић Јосип да се је истога дана са усташама из Слав. Пожеге и селском заштитом из Пожешког Брестовца упутио у село Лучинце у намјери да похвата четнике који су учествовали у убиству почившег Рачића у 1936. години. Том приликом да када су наишли поред шуме зване Брезик на путу између Пасиковаца села и села Лучинаца отворили су на њих пушчану ватру четници на што су и они узвратили и упутили се с њима у борбу те су том приликом шест четника поубијали.

На ову пријаву упутила се је на лице мјеста патрола ове постаје наредник Шанић Ј. Милан и каплар Маровић И. Иван са обавезницима Кларић Матом, Лончаревић Адамом, Тајдан Петром и Ивановић Мијом, те претресом поменуте шуме са сељаком из Миливојеваца Кукић Стојаном пронашли 6 лешева који су удаљени један од другог на по 100 метара, а у којима лешинама је Кукић препознао да су побијени Продановић Драган стар 35 година син Ивана и матере Драге, Продановић Станко стар 58 година син Љубомира и матере Ане, Лазић Стево стар 29 година син Васин и матере Милице сва тројица из села Братуља, опћине Вилић село котар Слав. Пожега Поповић Јанко зв. „Руца“ стар 70 година Опарица Јован стар 32 године и Кекановић Драган стар 50 година син Станка и матере Ане, сва тројица из села Лучинаца Опћине Вилић село котар Слав. Пожега.

¹ Извјештај Жандармеријске постаје Вилић село Котарској области о смрти – убиству Продановић Драгана и још пет особа.

Патрола код лешина није пронашла никаквог оружја, пошто је агент Иванагић изјавио да је он са својим усташама код истих пронашао по једну војничку пушку (карабин) а код двојице пронашао је 3 бомбе.

Од стране усташа и заштите није нитко усмрћен а нити повређен.

Заступа заповједника постаје
оружнички наредник:
Мил. Ј. Жанић

Прилог VII¹

Држава Хрватска
 Жандармеријска станица Сл. Пожега
 Број 6
 22. травња 1941. год.
 У Сл. Пожеги

Ковачевић Миле из Пољанске
 и други убијени извештава.

Котарској области Пожега

Дне 21. травња 1941. године извидила је опходња наредник Мијо Лончаревић и каплар Драженовић Миле, да су у ноћи 20. на 21. ов. мј. по неустановљеним лицима допремљени и уз пут између Михаљеваца и Пожеге из војничких пушака и револвера поубијани, те у две групе њихови лешеве остављени и то у првој групи: Ковачевић Миле („Чутура“) из Пољанске, Вукојевић Никола, Докић Драган, Докић Јанко и Вукојевић Драган из Кантровци, Богојевић Драган и Богојевић Адам из Горњи Врховаца, сви општине Стражеман, а у другој групи Павковић Богдан, Бајић Војин и Вукмировић Раде сва тројица из Александровца, општине Велика и Батић Петар из Шкрабутника, општине Вањска Пожега, котара Пожега.

Мотив овог убиства је што су исти били у четничком удружењу и истицали се као велики југословенски националисте, те су међу народом омражени били, ради чега су их некоја лица између народа поубијала.

Дне 21. ов. мј. је на лицу места била судско лекарска комисија од судбеног стола из Пожеге које је увиђај извршила, а затим покоп лешева одредила, чији су лешеве у једној раки на православном гробљу у Михаљевићима покопани.

Вођеном потрагом није се могло установити, тко је наведене поубијао о чему се и даље потрага води.

Заповедник постаје наредник:

Мијо Л. Лончаревић

(Жиг)
 Држава Хрватска
 Среско начелство Пожега
 Примљено 23/4 1941. год.
 Број 9042 са ./ . прил. Реф II

Пожега, дне 194

¹ Извјештај жандармеријске станице Котарској области Слав. Пожега о смрти више особа које су пронађене побијене из ватреног оружја.

Прилог VIII¹

14. листопада

Господин
 Јосип Р о ж а н к о в и ћ
 државни равнатељ

Стјепан Ј е н д р а ш и ћ
 главностожерни пуковник

З а г р е б

Према споразуму са представницима Њемачких власти имаде се из исељеничког логора у Сл. Пожеги одаслати још један транспорт од 450 особа изсељеника.

Ради уређења те ствари умољавате се, да одпутујете у Сл. Пожегу одредите отпрему тога транспорта, те учините све што је потребно за коначну ликвидацију логора.

О учињеном молите се поднијети писмени извјештај уз приклоп путног рачуна.

За Дом спремни!

Државни равнатељ:
 (Параф)

(Грб)
 НЕЗАВИСНА ДРЖАВА ХРВАТСКА
 ДРЖАВНО РАВНАТЕЉСТВО ЗА ПОНОВУ
 Одјел _____
 Прављено дне _____
 Број 22689 _____ са прилога _____

Да је овај пријепис вјеран оригиналу
 потврђује директор Хисторијског
 архива у Загребу
 Проф. Бранко Војновић
 У Загребу, дне 17. V. 1967.

¹ Наредба Државног равнатеља за понову НДХ Јосипа Рожанковића пуковнику Стјепану Јендрашићу о ликвидацији исељеничког логора у Слав. Пожеги.

Прилог IX¹

Делегат Војсковође
код
Државног равнатељства за
понову
Главностожерни пуковник
Ј Е Н Д Р А Ш И Ћ Стјепан
28. колхоза 1941. год.

Пријепис

Загреб

Побуна и покушај бјегства
заробљеника из исељеничког
логора у Сл. Пожези

Државном
равнатељству за понову.
/4 примјерка/

26. колхоза 1941. вршио сам преглед исељеничког логора у Цапрагу, када сам око 19,30 сати примио брзогласну обавиест из равнатељства /поручника бојног брода г. Унгеру/, да је у исељеничком логору у Сл. Пожези избила побуна код заробљеника, који су из Босне истога дана допремљени у тај логор. Одмах сам се упутио у Сл. Пожегу у логор и стигао на лице мјеста истога дана у 21.50 сати.

Нашао сам слиедеће стање:

У једној зиданој бараци исељеничког логора, одиеленој од станова исељеника Срба и усељеника Словенаца, лежао је велик број љешина. Ван бараке испод посљедњег прозора лежао је један љеш, и код њега тољага. На 15-20 корака, још једмљеш.

Замјеник заповједника логора г. Клаић /заповједник лежи болестан у болници у Осијеку /обавјестио ме је слиедеће:

Пред неколико дана Велики жупан жупе Ливац-Запоље, питао је брзогласно, да ли логор може примити заробљенике из Босне. Одговорено му је, да за то тражи одобрење од Државног равнатељства за понову у Загребу, и ако то буде одобрено, да Велики Жупан треба да се побрине за стражу и храну заробљеника. 26. колхоза у јутро стигао је већ транспорт са око 350 заробљеника на колодвор Сл. Пожегу. Замјеник заповједника није знао да ли је Велики Жупан исходило одобрење Државног равнатељства и примио је транспорт привремено и затражио даље налоге од Равнатељства. Заробљеници примљени су без докумената, никакав попис ни транспортна листа није примљена. Смјештени су у једну

¹ Извјештај главностожерног пуковника Стјепана Јендрашића Државном равнатељству за понову НДХ о „побуни и покушају бјегства заробљеника“ из исељеничког логора у Слав. Пожеги.

бараку, и чувани од усташа 14. усташког сата. Додавана им је само вода. Држање и владање заробљеника уопће било је дрско и приетеће. Пјевали су чак и четничке пјесме.

Ово су ми у разговору потврдили и још неки усташе, као и усташки натпоручник г. Седлер. Стражари су ми још изјавили, да су заробљеници чак приетили, говорећи да ће ова ноћ бити пресудна.

Сам ток догађаја види се из изјава даних у приложеном записнику. Мој је утисак слиедећи:

Напад на стражаре био је уговорен, а сврха му је била да се заробљеници домогну оружја и да побјегну опет у планину.

Напад је отпочео једновремено на стражара-усташу Вуковца, коме је отета пушка и који је из исте пушке одмах рањен у ногу, као и на стражара-усташу Судара, који је ударен батином по глави и пао у несвиест, али након кратког времена дошао ипак себи. Послие је руља пошла ка стражару-усташу Варошћану, који је употребио ватрено оружје. Ови пуцаји узбунили су осталу стражу те су најближи притекли у помоћ и употребили ватрено оружје. Замјеник заповједника логора под утиском призора /повици: Живјела велика Србија, живио краљ Петар, псовке на поглавника, Хрватску и усташе; бацање разних предмета на усташе и покушај заробљеника да продру кроз кордон и побјегу из логора, и на крају пуцњава у затвореном простору/ издао је налог да се постави и стројница, и ступи у акцију. Резултат дјеловања стројнице од неколико часака, на једном ограниченом и затвореном простору, био је: све мртво или у мртвачком хропцу.

Пошто од заробљеника није остао нитко жив, тешко је установити, да ли је мјера предузета против побуњеника прекорачена. Наиме стража под мало прије наведеним утисцима психички није била у стању да оцјени да ли је постигнут успјех. Доказ на ово је тај, да је, када је пуцњава на један часак престала, из хрпе лежећих поново скочио један заробљеник и потрчао и скочио на хрпу грађевног дрва, што је изазвало поновну пуцњаву. У самом пак метежу у затвореном простору при јакој пуцњави, не вјерујем да је било могуће разликовати урликање од јаука рањених. Пуцњава је аутоматски престала кад је код заробљеника уочена тишина. Ово је али било тек када су сви лежали мртви или у смртном хропцу.

Била је могућност да се побуна заробљеника ликвидира на други начин т.ј. да се брзо затворе врата и барака опколи, па да се сваки који продре кроз врата или прозор убије. Међутим, сам почетак побуне у згради, прва одбрана стражара у згради, изазвали су сами по себи и помоћ и интервенцију оних који су притекли у помоћ у самој згради. Њиховим одступањем из зграде, било би омогућено заробљеницима да у већој маси продру из зграде и било би им могуће да је један дио од њих побјегао у оближње кукурзе и тако се дочепа слободе. Доказ за ово је тај, што је и

поред тога што је барака са излазне стране и побочних страна била опкољена, један заробљеник од малог броја оних који са покушали бијег кроз прозор, ипак успио да се дочепа кукурузе, удаљене око 100 метара, и убијен је тек у самој кукурузи.

Према свему, мој је закључак, да је побуна била договорена, а сврха јој је била да се заробљеници дочепају слободе.

Поступак страже је оправдан и правилан. Употреба ватреног оружја била је нужна, али да ли је прекорачена мјера у томе, не може се утврдити, јер су стицајски прилика били такви да ни старјешине нису биле у стању да донесу правилну оцјену.

Мртви заробљеници покопани су 27. VIII у току циелог дана у заједнички гроб ископан на војном сењаку.

Смјештање заробљеника у логор исељеника Срба и усељеника Словенаца није у никаквом случају згодан, нити га је требало учинити. Сами заробљеници су типови који су риешени на сваки корак да се дочепају слободе. Свијесни су да их чека смртна осуда, и за то са лакоћом и без устезања срћу у смрт. Ово ствара негативан утицај на улогорене усељенике Словенце, а и исељенике Србе, из сјеверних крајева, који су по менталитету друкчији од Босанаца. Нема сумње, да овакви догађаји могу наћи одражаја и по околним српским селима код Пожеге.

Овом приликом морам да напоменем и то, да су се при свему усељеници Словенци и исељеници Срби држали најкоректније и са биесом осуђивали поступак заробљеника, псујући их, јер да су такви критички томе што се њих исељава.

26. VIII. 1941 примљен је још један транспорт заробљеника из Брода, кога је послао претстојник полиције у Броду. 27. VIII. 1941. примљено је још 10 заробљеника. Заповједник логора није преузео ове транспорте, и колико сам сазнао они су по налозима из Загреба враћени у Брод.

Прилог записник
Број: 147/Прс.
28. VIII. 41.

Главностожерни пуковник:
Јендрашић, в.р.

- 1) Равнатељство за јавни ред и сигурност
- 2) Предсједништву владе НДХ
/на руке министра г. А. Думанџића/
- 3) Код равнатеља

У пригибу под ./.. достављам извјештај Делегата Војсковође код Државног равнатељства за понову гл. ст. пук. Јендрашић Стјепана о догађајима у логору исељеника у Сл. Пожеги на дан 26. VIII. 41.

Прилог: Извјештај

Држ. равнатељ:
потпис нечитљив.

Прилог X¹

З А П И С Н И К

од 27. коловоза 1941. год састављен у заповједничтву логора
Државног равнатељства за понову у Пожеги.

Предмет рада јест истрага о насталој побуни у логору подигнутој у згради логора по ухићенима, који су јучер примљени у логор.

Назочни су при раду:

главностожорни пуковник Јендрашић Стјепан
заповједник мјеста у Пожеги пјешачки пуковник Шиме Алфред
Претстојник градског редарства Ашнер Миливој
оружнички поручник Бабић Мартин
замјеник заповједника наведеног логора Клаић Емил
усташки натпоручник Седлер Ђуро
усташки натпоручник Патарић Мирко
котарски претстојник Иво Бертоловић

I

Стјепан В А Р О Ш Ч А Н стар 19 година, неочењен, родом из Осијека са станом у Осијеку, Дивалдова улица 105, сада на служби у 14. усташком сату као стражар у наведеном логору – изјављује:

Око подне променита је стража у бараки код примљених ухићеника а у овој стражи био сам ја са Вуковцем и Сударом. Баш је било диелење воде ухићеницима. Већ је било донесено барем 20 кана и подиелењено. Ред је био при диелењу одржан са нешто упозоравања и наговарања. Све канте воде донио је један од ухићених а сњиме је ишао увијек кухар логора Кениг. Већих нереда код диелења воде нијесмо опазили. Дакако да смо били на сваку ситницу опрезни и помно смо све проматрали, зато јер су при примању у логор ухићеници показивали свим својим личним изражајем отворену и одлучну мржњу, те су по свом понашању били сасвим другачији од досадашњих ухићеника, који су примани у логор, како од оних грко-источне вјере а тако још више од Словенаца. Ту разлику су сви јасно опазили од чувара. Подмукло договарање није нам могло измаћи те смо се ми стражари међусобно о томе и разговарали. Ово договарање ухићених смо опазили нарочито у потихом шапутању ухићених, гуркању

¹ Записник заповједништва логора Државног равнатељства за понову о завршеној истрази у вези „побуне заробљеника“.

лактовима и у добацавању погледа међусобно. Расположење нас чувара било је напето као што су и ухићени били потпуно подмукло и нападачки расположени.

У часу пред почетак напада ја сам се налазио на средини дворане. Даље од излаза био је по прилици за 10 корака од мене Вуковац. За Судара не знам најточније гдје је био, али сам сигуран да је био ближе вратима – мени нешто иза леђа. Баш се је дијелила вода даље од мене, још нешто мало даље од Вуковца. Један од ухићених је неколико пута изишао из реда и био више пута опоменут. Увиек се је враћао после опомене на своје мјесто приговарајући. Како се ја видјело на њему, да својим понашањем за стално жели направити неред и није хтио од те накане одустати, Вуковац га је ћушнуо и отјерао натраг у ред да причека док дође вода и до њега. Поновно је излазио из реда па га је Вуковац морао и други пут ћушнути да престане са прављењем нерета.

Био сам увјеран да исти ухићеник ради све ово намјерно, јер није могао бити увјерен, да ће се дијељењем воде престати, да је он неће добити, будући да је видио како је много пута воде донесено и подијељено. Вуковац је био увјерен, да је неред што га је изазвао овај непослушни ухићеник уклоњен. Зато се је окренуо даље и правио поредак међу слиедећим ухићеницима, који су дошли на ред, да добију воду. При томе се је окренуо тако, да је био њему десно иза леђа споменути непослушник, којег је Вуковац 2 пута ћушнуо. Наједанпут је овај скочио на Вуковца, скинуо му пушку са рамена уз повик: „Удрите браћо“. Одмах сам зачуо пуцањ. Одмах је направљена гужва, у којој сам изгубио из вида Вуковца. Настала је стрка према Вуковцу и према мени. У овој стрки чуо сам повике: „Живјела велика Србија! Живио Краљ Петар! Јебем вам матер хрватску! Других повика у насталој галами нисам разумио. Наједанпут сам опазио да се стрка приближава к мени а нарочито ми је упао у очи онај исти који је скинуо Вуковцу пушку са рамена. Држао сам пушку, спремну за ватрену употребу. Сјећам се како сам је откочио. У овој гужви нисам нити викао да не прилазе к мени јер није било вриеме за опомену, него је већ борба настала. Кад ми се је наведени од ухићеника приближио опалио сам један хитац, који га је погодио високо у трбух и он се је срушио. Наставио сам даље са пуцањем не бирајући циљ, него пуцајући у прве који су били предамном и мени најближи. Опалио сам свих 5 метака, што су били у пушки. Ову сам поновно напунио и опалио и других 5 метака.

Ухићеници су у то вриеме када сам престао са пуцањем направили већ највеће комешање у згради. Једни су се гурали према излазу, други према мени, трећи према прозорима, неки су се набацивали према нама и придошлим стражарима са различитим предметима, као корпама, посудама за јело и неком кошаром. Видио сам како је један старији уста-

ша добио са неком корпом ударац по глави, а са лончићем ударао по ноzi. Вуковца нисам могао видјети. При изласку из зграде видио сам да су унутра ушли већ старјешине и друге усташе. Било их је десетак. Имена им не знам, али сам опазио господина Клаића, Славка Сершена, водника Николу Куштру и натпоручника Шедлера. Сви су имали оружје у рукама и пуцали су у гомилу. Ја сам изишао из зграде посудрио метке од усташе Хорвата, који је био пред зградом. Вратио сам се у зграду и испалио и ових 5 добивених метака. После тога сам отишао у бараку ниесам се враћао у наведене просторије. Из своје бараке чуо сам пуцање стројнице. О току догођаја не знам више ништа.

Стјепан Варошћан, в. р.

II

З А М У Л И Н С К И Грегур, стар 43 година, ожењен, родом из Осијека, са станом у Осијеку, Винковачка 26, сада на служби у 14. усташком сату, изјављује:

Око 7 сати поподне, 27. колвоза, зачуо сам у својој бараки да се пуца у просторијама у којој су били смјештени најскорији ухићеници. Истрчао сам са пушком и спреман за пуцање ушао у ту просторију. Одмах сам остао код врата. У просторији сам нашао неколико усташа, који су са пушкама у руци били окренути према ухићеницима, а други су усташе бјежали ван. Ухићени су ови били на ногама у пуном расположењу напада окренути према стражи и вратима. Чуо сам повике; о великој Србији и Краљу Петру, као и неке које ниесам разумио. Галама је била у просторији велика. Неки су ухићеници имали којекакове предмете у рукама. Неки су кидали даске. Други су се набацивали бацама. Неколико сам их видио на прозору, како се пењу. Један је ухватио пушку за цев и бацио је према усташама из замаха. Оценио сам да је побуна у пуном замаху. Пуцали су усташе, који су били у соби према гомили. То сам учинио и ја. Испалио сам много. Ја мислим и до 60. Колико сам времена остао унутра не знам. Сјећам се да сам се повукао када је власт предана по госп. Клаићу господину натпоручнику Седлару. Тада је већ била постављена и стројница у бараку. Околу зграде видио сам постављене усташе сигурно са задатком да онемогуће биег кроз прозоре.

Замулински Грегур, в. р.

III

Бартол С У Д А Р, стар 20 година, неожењен, родом из Ракитовице, котар Д. Михољац, са станом у истом мјесту, сада на служби у 14. усташком сату:

По прилици око 7 сати диелила се је и надаље вода ухићеницима у бараки у којој сам био постављен стражаром. Стајао сам најближе вратима, док су Варошћан и Вуковац били дубље у просторији. Расположење ухићених је било немирније и ја сам осјетио да се каква побуна спрема. Чуо сам наједанпут викање ухићених. Повике ниесам разумио. Осјетио сам ударац са десне стране главе. Прие ударца нијесам чуо хитац из пушке. Знадем само да је настао у просторији метеж и галама. Чуо сам пуцање тек касније. Кад сам добио ударац срушио сам се и побјегао из просторије и отишао у амбуланту. Знао сам по трци усташа према згради, по вици усташа и из зграде, те пуцању, да је унутра побуна. Јер сам осјетио да сам добио снажан ударац ни јесам се на то све што се је догађало освртао, него сам отишао својим путем.

Добро се сјећам да нијесам чуо пуцањ прије него што сам добио ударац по глави. Почетак пуцања нијесам нити примјетио. Према томе мислим да је прво навалито на мене са ударцем, или барем у исто време када је и према Вуковцу почео напад о чему ја из свог опажања не знам ништа. О збивању у просторијама не знам више ништа.

Бартол Судар, в. р.

IV

К Л А И Ћ Емил, заповједника замјеник логора, стар 23 године, нежењен, родом из Осјека, са станом у Загребу, изјављује:

Око 7 сати баш сам се упутио према просторији у којој са били смјештени нови ухићеници. Зачуо сам један хитац. Иза тога била је мала станка, иза које је слиедило често пуцање у наведеној просторији. Пред бараком ми је дотрчао управо у наручај из просторије Вуковац. Преданом је клонуо и ја сам тада опазио да му нога крвари, те га прихватио. Одмах сам издао наређење најближој стројници, да уђу стари усташе, млади да се повуку и наредио водницима Замулиснком и Куштреу, да иду самном у бараку. Како ми се је у рукама створила пушка – не знам. Сада сам ушао у бараку и нашао побуну у пуном јеку. Сви су ухићеници устали и насрнули према вратима и нама који смо ушли у бараку. Када сам ушао у бараку, већ је унутра било око 10 усташа. Наредио сам младима да изађу ван и осигурају околину, а унутра сам остао ја са водницима, те нас је било по изласку младих усташа око 6 унутра. Стројница је била некоко у исто вриеме смјештена у бараку. Викнуо сам два пута ухићеницима да сједну. Ово је било потпуно непотребно, јер сам видио јасно да је побуна већ настала, но то ми је рефлексно управо дошло на памет да их позовем на мир. Наравно да у галами многи нијесу чули мој позив, а нитко га није хтео нити послушао. Одмах је почела са пуцањем стројница, а и ми смо из својих пушака пуцали. Ја сам опалио из своје пушке са-

мо два метка и с тиме је испразнио. Ја сам се држао у просторији најдуже 1 минуту. У то је дошао натпоручник Седлер. Њему сам предао заповједништво, а ја сам изишао да се бринем за вањско осигурање.

Емил Клаић, в. р.

V

С Е Д Л Е Р Ђуро, усташки натпоручник, стар 27 година, ожењен, родом из Осијека, са станом у Црквеној улици бр. 40, изјављује:

Поподне око 7 сати зачуо сам пуцање у бараци према сјеверу. Истрчао сам ван и видио да се догађаји збивају око бараке у којој су смјештени најновији ухићеници. Када сам ушао у бараку, затекао сам око 10 усташа код врата и стројницу, која је већ пуцала као и усташе. Сви су ухићени били на ногама у пуној навали према стражарима. Не сиећам се никаквих детаља узбуне нити неког нарочитог истакнутог рада ухићених, него сам добио опћенити дојам потпуне навале и издавао потребна наређења усташама уз пуцњаву стројнице и усташа. Сјећам се само како је кроз зрак полетела једна корпица према нама. Чуо сам повике од којих се сјећам само узвика о Србији, а долазио је од ухићеника. Кад су видјели неки од ухићеника, покушали су то учинити кроз прозоре. Не могу точно оцијенити вриеме које је побуна трајала, али мислим, да никако није било дуже од 5 минута. Кад сам изашао ван, видио сам у непосредној близини зграде двојицу од убијених ухићеника, који су побјегли кроз прозор, а за једним је већ била потјера кроз кукурузе. Ову потјеру сам пратио са скела уз оближњу браку.

Ђуро Седлер, в. р.

VI

С Е Р Ш Е Н Славко, побочник заповједника, стар 23 године, из Осијека, са станом у Купска бр. 14, изјављује:

Када сам чуо пуцање у сјевреним баракама потрчао сам према мјесту и одмах распоредио усташе око зграде. За вриеме пуцања у бараки опазио сам једног од ухићеника како је изишао на јужни прозор бараке. Одмах сам повикао да се отвори ватра па је тај убијен и срушио се са прозора ван. Отишао сам у бараку и пазили смо на врата на гомилу љешева, који су били у бараки. Из лиевог задњег угла, дигао се је један и зграбио сито жељезно за просијавање шљунка, и потрчао према вратима на нас. Нас 5-6 отворило је ватру на њега и он јо пао. Поновно је скочио из истога угла још један и кроз прозор побјегао ван. Док сам ја истрчао из бараке он је већ био у бјегу и за њим је отворена ватра и он је побјегао у кукурузе. Ја сам организовао потјера и он је убијен око 800 метара у кукурузима.

Трећи што је убијен изван бараке исто се је дигао по довршеном пуцању у бараки између и љешева и побјегао кроз прозор те је убијен од усташа, који су стајали око бараке неколико корака даље од ње.

Славко Сершен, в. р.

VII

Т У Ш Т Е Р Фрањо, стар 30 година, неожењен, из Осијека, са станом у Цвиетковој бр. 22, сада на служби у 14 усташком сату, изјављује:

Када је довршено пуцање у бараки изашао сам напоље и видио како је један изишао кроз прозор и дао се је у бјег. Ја сам одмах потрчао за њим са Јосипом Хидегом. Хидег је мало заостао за једно два корака. Када сам видио да неће на моје позиве бјегунац да стане, опалио сам 2 метка из револвера на њега, и он је онда пао око 800 метара даље од логора. Са тога мјеста је превезен у логор.

Фрањо Туштер, в. р.

Довршено на 4 стране.

ЗАГЛАВАК

Судјеловатељи код рада једногласно закључују према изјави Стјепана Варошчана, Замулинског Грегора, Бартола Судара, Клаића Емила, Седлера Ђуре, Славка Сершена и Туштера Фрање:

1. Побуна је ухићеника у логору договорена и по договору проведена.

2. Побуна је почела одмах у исто вриеме са нападом на усташу Вуковца и Судара.

3. Побуњеници су покушали биег.

4. Угушење побуне је било одлучно и потребно.

5. Љешеве су опћенито по 5 личника прегледани!

Прије укопа имаду се појединачно још прегледати од личника.

Пуковник Стјепан Јендрашић, в. р.

Пуковник А. Шимек, в. р.

Мартин Башић, в. р.

Миливој Ашнер, в. р.

Бертоловић, в. р.

Мирко Патарић, в. р.

Ђуро Седлер, в. р.

Емил Клаић, в. р.

Тачност преписа овјерава,

главностож. пуковник:

Јендрашић, в. р.

Прилог XI¹

Народна Република Хрватска
 ЗЕМАЉСКА КОМИСИЈА
 за утврђивање злочина окупатора
 и њихових помагача
 Опћ. рег. бр. 539/46.
 0362/46

Зх. број 29555

О Д Л У К А

о утврђивању злочина окупатора и њихових помагача

ЗЛОЧИНАЦ:

Презиме и име:	Ашнер Миливој
Приближна старост:	30 г.
Народност:	Хрват
Јединица, званични положај и чин:	Шеф полиције града Сл. Пожега
Мјесто сталног боравишта:	Пожега – родом из Дарувара
Посљедње боравиште:	Загреб – наводно у Загребу у затвору
Остали лични подаци:	имовине нема.

ЖРТВЕ ЗЛОЧИНА (ОШТЕЋЕНИЦИ):

(са личним подацима)

Миленко Прица, трговац из Љесковице.
 Остале жртве види у приложеном попису жртава.

КРАТАК ОПИС И КВАЛИФИКАЦИЈА ЗЛОЧИНА:

Одмах по слому бивше Југославије и проглашењу тзв. НДХ, Ашнер је од стране усташке терористичке организације постављен на положај шефа полиције града Пожеге, те је у заједници са усташким логорником Кишпетитћем и градским повјереником и начелником Гргићем хапсио Јевреје, Србе и слободољубиве Хрвате, који су били тучени, мучени, убијани и истјеривани из својих станова.

Злочин масовног хапшења, мучења, убиства и насилног исељавања и одвођења у логор из члана 3. точ. 3. зак. о крив. дјел. против народа и државе.

¹ Прва страница Одлуке Земаљске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача 1946. године о утврђивању злочина Миливоја Ашнера – шефа полиције града Слав. Пожега – ZKRZ Zh, kut. 389.

Прилог XII¹

И С К А З

Лица Срба којима је издана пропусница за одлазак у Србију и повратак од 10. травња 1941. до 1. колхоза 1941.

1. Ђурчија Љубомир
2. Танасић Вељко
3. Делић Љубо
4. Поповић Марија
5. Јовановић Љуба
6. Барбуловић Зора
7. Балаћ Момчило
8. Богојевић Перо
9. Поповић Ђорђе
10. Велимировић Драгица
11. Ластвица Михајло
12. Јовановић Никола
13. Велимировић Милета
14. Јовановић Марија
15. Лемаић Драгица
16. Босанац Милан
17. Поповић Драгица
18. Новаковић Војислав
19. Добросављевић Даница
20. Вурдеља Димитрије
21. Барбуловић Јелена
22. Барбуловић Десанка
23. Барбуловић Бранко

¹ Исказ лица којима је издана пропусница за одлазак у Србију. Документ Предстојништва градског редарства Слав. Пожега. HDA Zagreb, Fond br. 1519, NDH gradska redarstva, Požega (NG), inv. br. 30303.

24. Витас Душан
25. Витас Десанка
26. Велимировић Илија

Од горе наведених лица повратили су се натраг у Пожегу слиједући: Под редним бројем 1, 2, 3, 4, 5 и 6, док остали нису се повратили.

Предстојништво градског редарства
У Пожеги, 24. студена 1941.

За дом спремни!

Предстојник град. редарства

ИЗЛАЗ

Лица Срба, који су се иселили у Србију, а добили су пропусницу од теране Њемачке команде.

1. Др Гојко Грујић, жена Вида и син Рајко
2. Др _____, жена Олга и сестра Јелена

Именовани нису се вратили натраг у Пожегу.

Предстојништво градског редарства
У Пожеги, 24. студена 1941.

За дом спремни!

Предстојник град. редарства

Прилог XIII¹

ЗАПИСНИК

од 16. септембра 1941. год.

Састављен у комесаријату за избеглице у Београду

Непозван приступио је Ђурчин Теофил, калуђер-јеромонах у манастиру Шишатовцу, стар 29 година, те изјављује следеће:

На 25. аугуста о.г. дошао је у манастир Шишатовац полицијски пристав Др. Бунток Никола са жандармима и ухапсио игумана Момчиловића Рафаила, те калуђере: Божјаковић Димитрија, Јовић Германа и мене. Одмах смо били спроведени у Срем. Митровицу и притворени у казниони. Исти дан у вече били смо са једном жандармом отпраћени у Слав. Пожегу, камо смо стигли на 26. аугуста о. г. у 7,30 сати у јутро.

У Плетерници на жељезничкој станици ушло је у воз око 12-15 усташа, који су нас у возу псовали и тукли. Игуману Рафаилу почупали су браду. Тукли су нас цијелим путем до Слав. Пожеге и силили да певамо четничку песму што смо ми морали чинити. Како ми нисмо знали четничке песме, те нас је један усташа учио и тукао нас ако нисмо одмах за њим погодили.

На жељезничкој станици у Слав. Пожеги чекали смо до 9 сати у јутро, када је дошао воз из Слав. Брода и довезао око 400 ухапшених Срба-сељака из срезова: Бос. Брод и Дервента, а које су пратили усташе. Међу овим сељацима било их је око 20, који су имали кржаве и разлупане главе. Ових 20 сељака, чим смо дошли у логор, отјерали су на камиону са ашовима и будаџима у непознатом правцу. Сигурно су одмах и убијени, јер их ми више нијесмо видјели.

На жељезничкој станици поредали су све Србе-сељаке у поворку четири по четири, а на челу поворке ставили су игумана Рафаила и нас три калуђера. Испред нас возили су се на једном камиону усташе, а камион је стално пуштао дим, а нас је пратило око 15 усташа пјешице наоружани са пушкама. Тако смо у реду ишли кроз град.

Уз пут од жељезничке станице до логора усташе, који су нас пратили стално су нас тукли кундаџима, како нас калуђере тако и сељаке. Игуман Рафаило, те калуђери Димитрије и Герман, као и старији сељаци падали су по путу, а усташе су их тада још више тукли кундаџима и чизмама, вичући да устану. Овај се је приказ више пута понављао. Усташе су од нас још захтијевали да пјевамо црквену пјесму „Сјати Боже“, те

¹ Записник у Комесаријату за избеглице: Изјава калуђера Ђурчин Теофила о смрти игумана Момчиловић Рафаила 16. септембра 1941. године.

четничку „Спремте се спремте четници“. Ми смо морали пјевати. Тако смо дошли до логора, који се налази 2-3 клм. источно од града Слав. Пожеге. Зауоставили су нас пред логорском болницом. Овдје смо стајали читаво 2 сата. А усташе су нас све скупа читаво то вријеме немилосрдно тукли кундацима, летвама, батинама, и са свим, што је који могао наћи или згратити у шаке. Чупали су нам косе и браде. Тамо су се нашле две жене и једно дијете, у усташком одијелу, који су нас такођер тукли са батинама, те викали: „Бизанти“, „смрдљиви Цигани“ и слично. Овакове и сличне псовке падале су према нама и са стране грађана за време нашег проласка кроз Слав. Пожегу.

Ово злостављање пред логорском болницом гледао је међу оним и подзаповједник логора, којему не знам имена, а који је средњег раста, пуног округлог лица, цео избријан, а носи наочале са црним оквиром, а обучен је у усташку униформу.

Након што су нас тако пуна два сата тукли усташе и злостављали, наредили су нам, да идемо у бараку и то трчећим кораком. Опет смо ми свештеници били на челу поворке, а сељци иза нас. Игуман Рафаило измрцварен и испребијан тада је пао, а остали су трчећи морали по њему газити. Када смо дошли у бараку, усташе су нас разделили у два реда и сваки ред поставили на једну страну барака. Тада сам видио игумана Рафаила где лежи без свјести на сред бараке.

По наредби подзаповједника нас ћетворицу свештеника одијелили су од осталих сељака. Игумана Рафаила сам ја са једним усташом пренио у логорску болницу, из које је послје четири дана пренешен у градску болницу, где је установљено, да има пет поломљених ребара. Осим тога имао је на десној страни лица ране, а око му јебило јако модро и натечено. У болници је задржан на лијечењу, али је на 3. септембра о. г. услиједе задобивених рана умро.

У бараца су усташе наставили да туку сељаке и то редом сваког појединог ударајући их кундацима, штаповима, летвама и воловским жилама. Сељаци су страшно јаукали и запомагали. Усташе су се при том измјењивали тако, да су једни тукли па одлазили, а други долазили и наставили тући. То је трајало све до четири сата послје подне.

Око четири сата послје подне дошао је у бараку к нама подзаповједник страже и ја сам га замолио да нас свештенике одијели од ових сељака. Он ми је моју молбу уважио и упутио нас у логорску канцеларију. Када смо изашли из ове бараке, чули смо у бараки страшан јаук сељака.

Ми смо у канцеларији дали о себи потребне податке. Ту са нам одузели сав новац колико смо код себе имали. Игуман Рафаило имао је код себе 1.000.- динара у готову и уложну књижицу Поштанске штедионице на 2.500.- динара. Одузели су нам надаље сатове и ланце, кишобране и кожне капуте, те намирнице које смо имали код себе. Калуђер Герман

добио је назад кожни капут, а ми други ништа. У Београду нам је уручено сваком по 500.- динара.

Између 5 и 6,30 сати у вечер истога дана у бараци, у којој су били сметени наведени сељаци из Босне, чуло се је пуцање из машинске пушке и из револвера, те страшан јаук сељака. Нама је било јасно, да су тада ови сељаци у овој бараци убијени, што је била и истина.

Сутрадан су се усташе хвалиле, како су побили Србе у бараци. Један усташа је мени казао: „Шта мислите, мајку им њихову, митраљез пуца, а они вичу *Живјела Велика Србија!*“.

Сутрадан на 27. аугуста о.г. износили су поубијане сељаке из бараке и товарилиу камионе, те одвозили изван вароши. Тада је установљено, да је један од ових сељака остао жив-рањен, са седам метака. Један усташа га је запитао на који начин жели да га убије, а овај сељак му је одговорио да нека га убије како год хоће. Тада га је усташа бајунетом пробо.

У логору су се тада налазили интернирани сељаци Срби из села Будимци, Погановци, среза Напице, и они су убијене сељаке из Босне по одредби усташа из бараке, у којој су били убијени, товарили на камионе. Овај покољ догодио се у уторак, а пренос љешева трајао је све до недеље закључно. У недљеу тјерале су дјевојке из Будимаца и Погановаца, које су такођер биле затворене о овом логору, да перу бараку од крви побијених сељака из Босне.

Свештеници, који су послје одведени у логор, морали су убијене сељаке накнадно полијевати кречом и навозити на њих земљу, а нас тројицу од тога опростили усташе, јер смо били болесни од туче и тако је на 26. аугуста о.г. у логору у Слав. Пожеги по усташама убијено наједанпут око 400 сељака Срба, доведених из срезова Босански Брод и Дервента.

Ја сам на 9. овога мјесеца са транспортом допремљен у Београд.

Предњи исказ прочитан ми је и ја га усвајам као свој и потписујем.

Јеромонах
 Теофил Ђурчин с. р.
 Записничар:
 Петар М. Еремић
 управ. канц. чиновник, с. р.
 Оверава:
 Ђуро Ј. Родић
 одј. савјетник, с. р.

Прилог XIV¹

Државно равнатељство за понову
Број 2446/20/1941.

Препис²

Загреб, дне 9. коловоз
_____ 1941.

Предмет: Ухићење попова,
Поступак са Румуњима, Црногорцима,
Македонцима и Русима

Свим котарским областима
Свим испоставама
Свим редарственим равнатељствима
Свим Великим жупама
Свим градским поглаварствима
Свим исељеничким логорима

У вези са већ раније датим упутама ухитите све монахе и калуђе-ре преостале грко-источне попове заједно са њиховим обитељима и препратите их у исељенички логор Цапраг код Сиска. Ово се односи само на попове који су по народности Срби и на Црногорце који су се осјећали Србима. Изузмите оне попове који су услијед болести или старости неспособни за транспорт.

Са имовином исељених попова поступити према такођер раније датим упутствима, то вриједи и за црквено благо и сву црквену имовину.

Преосталим поповима било које народности забраните свако даљње вршење њихових црквених функција.

Подједнако се обавјештавате од исељења у Србију житељство румуњског, македонског (бугарског), руског и украјинског подријетла као и оних Црногораца који се нијесу огријешили о интересе хрватског народа и нијесу се истицали и сматрали Србима. На ова лица не смију се примјенјивати мјере које се подузимају против опасних и непоћудних Срба.

Матице, грко-источњака морају преузети надлежна опћинска поглаварства тиме, да издвајају матичне изватке и да врше уписе рођених и умрлих, до даљњег одредишта. Свој ововрсни рад опћине су одговорне вишим државним властима. О преузећу Матица интересиране опћине, путем котарских области извјестити ово равнатељство.

Државни равнатељ, в. р.

¹ Прогон православног свештенства.

² Препис оригинала извршио М. Бјелић.

Прилог XV¹ЗАПИСНИК

od 27. kolovoza 1941. god sastavljen u zapovjedništvu logora Državnog ravnateljstva za ponovu u Požeги.

Predmet rada jest istraga o nastaloj pobuni u logoru podignutoj u zgradi logora po uhićenima, koji su jučer primljeni u logor.

Nazočni su pri radu :

glavnostožerni pukovnik Jendrašić Stjepan
zapovjednik mjesta u Požeги pješачки pukovnik Šime Alfred
Pretpostojnik gradskog redarstva Ašner Milivoj
oružnički poručnik Bašić Martin
zamjenik zapovjednika navedenog logora Klaić Emil
ustaški natporučnik Sedler Djuro
ustaški natporučnik Patarić Mirko
kotarski pretstojnik Ivo Bertolović

I

Stjepan V A R O Š Č A N star 19 godina, neoženjen, rodom iz Osijeka sa stanom u Osijeku, Divaldova ulica 105, sada na službi u 14. ustaškom satu kao stražar u navedenom logoru-izjavljuje:

Oko podne promenita je straža u baraki kod primljenih uhićenika a u ovoj straži bio sam ja sa Vukovcem i Sudaron. Baš je bilo dieljenje vode uhićenicima. Već je bilo doneseno barem 20 kanta i podieljeno. Red je bio pri dieljenju održan sa nešto upozoravanja i nagovaranja. Sve kante vode donio je jedan od uhićenih a snjime je išao uvijek kuhar logora Kenig. Većih nereda kod dieljenja vode nijesmo opazili. Dakako da smo bili na svaku sitnicu oprezni i pomno sve promatrali, zato jer su pri primanju u logor uhićenici pokazivali svim svojim ličnim izražajem otvorenu i odlučnu mržnju, te su po svom ponašanju bili sasvim drugačiji od dosadašnjih uhićenika, koji su primani u logor, kako od onih grko-istočne vjere a tako još više od Slovenaca. Tu razliku su svi jasno opazili od čuvara. Podmuklo dogovaranje nije nam moglo izmaći te smo se mi stražari međusobno o tome i razgovarali. Ovo dogovaranje uhićenih smo opazili naročito u potihom šputanju uhićenih, gurkanju laktovima i u dobacivanju pogleda međusobno. Raspoloženje nas čuvara bilo je napeto kao što su i uhićeni bili potpuno podmuklo i napadački raspoloženi.

U času pred početak napada ja sam se nalazio na sredini dvorane. Dalje od izlaza bio je po prilici za 10 koraka od mene Vukovac. Za Sudara ne znam najtocije gdje je bio, ali sam siguran da je bio bliže vratima - meni nešto iza leđa. Baš se je dielila voda dalje od mene, još nešto malo dalje od Vukovca. Jedan od uhićenih je nekoliko puta izišao iz reda i bio više puta opomenuit. Uvijek se je vraćao poslije opomene na svoje mjesto prigovarajući. Kako se je vidjelo na njemu, da svojim ponašanjem za stalno želi napraviti nered i nije htio od te nakane odustati. Vukovac ga je gušmno i otjerao natrag u red da pričekta dok dođe voda i do njega. Ponovno je izlazio iz reda pa ga je Vukovac morao i drugi put gušmno da prestane sa praviljenjem nereda.

Bio sam uvjeren da isti uhićenik radi sve ovo namjerno, jer nije mogao biti uvjeren, da će se dieljenjem vode prestati, pa je on

¹ Факсимил прве и последње стране Записника од 27. VIII 1941. године о „истрази“ и вези злочина над 438 заточеника логора у Славонској Пожеги (Прилог X).

Za vrijeme pucanja u baraki opazio sam jednog od uhićenikakako je izišao na južni prozor barake. Odmah sam povikao da se otvori vatra pa je taj ubijen i srušio se sa prozora van. Otišao sam u baraku i pazili smo na vrata na gomilu lješeva, koji su bili u baraki. Iz lijevog zadnjeg ugla, digao se je jedan i zgrabio sito željezno za prosijavanje sljunka, i potrčao prema vratima na nas. Nas 5-6 otvorilo je vatru na njega i on je pao. Ponovno je skočio iz istoga ugla još jedan i kroz prozor pobjegao van. Dok sam ja istrčao iz barake on je već bio u bjegu i za njim je otvorena vatra i on je pobjegao u kukuruz. Ja sam organizirao potjeru i on je ubijen oko 800 metara u kukuruzima.

Treći što je ubijen izvan barake isto se je digao po dovršenom pucanju u baraki između lješeva i pobjegao kroz prozor te je ubijen od ustaša, koji su stajali oko barake nekoliko koraka dalje od nje.

Slavko Seršen v. r.

VII

T U Š T E R Franjo, star 30 godina, neoženjen, iz Osijeka, sa stanom u CVietkovoju br. 22, sada na službi u 14 ustaskom satu, izjavljuje:

Kada je dovršeno pucanje u baraki izašao sam napolje i vidio kako je jedan izišao kroz prozor i da se je u bjeg. Ja sam odmah potrčao za njim sa Josipom Hidegom. Hideg je malo zaostao za jedno-dva koraka. Kada sam vidio da neće na moje pozive bjeGUNAC da stane, opalio sam 2 metka iz revolvera na njega, i on je onda pao oko 800 metara dalje od logora. Sa toga mjesta je prevežen u logor.

Franjo Tušter v. r.

Dovršeno na 4 strane.

Z A G L A V A K .

Sudjelovatelji kod rada jednoglasno zaključuju prema izjavi Stjepana Varošćana, Zamulinskog Gregora, Bartola Sudara, Klaića Emila, Sedlera Djuro, Slavka Seršena i Tuštera Franje:

1. Pobuna je uhićenika u logoru dogovorena i po dogovoru provedena.
2. Pobuna je počela odmah u isto vrijeme sa napadom na ustašu Vukovca i Sudara.
3. Pobunjenici su pokušali bjeG.
4. Ugušenje pobune je bilo odlučno i potrebno.
5. Lješevi su općenito po 5 liečnika pregledani. Prije ukopa imaju se pojedinačno još pregledati od liečnika.

Pukovnik Stjepan Jendrašić v. r.
Pukovnik A. Šimek v. r.
Martin Bašić v. r.
Milivoj Ašner v. r.
Bertolović v. r.
Mirko Patarić v. r.
Djuro Sedler v. r.
Emil Klaić v. r.

Točnost prepisa ovjerava,
glavništvož. pukovnik:

Jendrašić

Прилог XVI¹

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
ZEMALJSKA KOMISIJA
ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA
I NJIHOVIH POMAGAČA

Zh. broj 29555

Opis broj 539/46

6362/46

ODLUKA

o utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača

ŽLOČINAC:

Ašner Milivoj

Prezime i ime: Ašner Milivoj
 Približna starost: 30 g.
 Narodnost: Hrvat
 Jedinica, zvanični položaj i čin: šef policije grada Sl. Požege
 Mjesto stalnog boravišta: Zagreb - navodno u Zagrebu u zatvoru
 Posljednje boravište: Novine neka.
 Ostali lični podaci: _____

ŽRTVE ZLOČINA (OŠTEĆENICI):

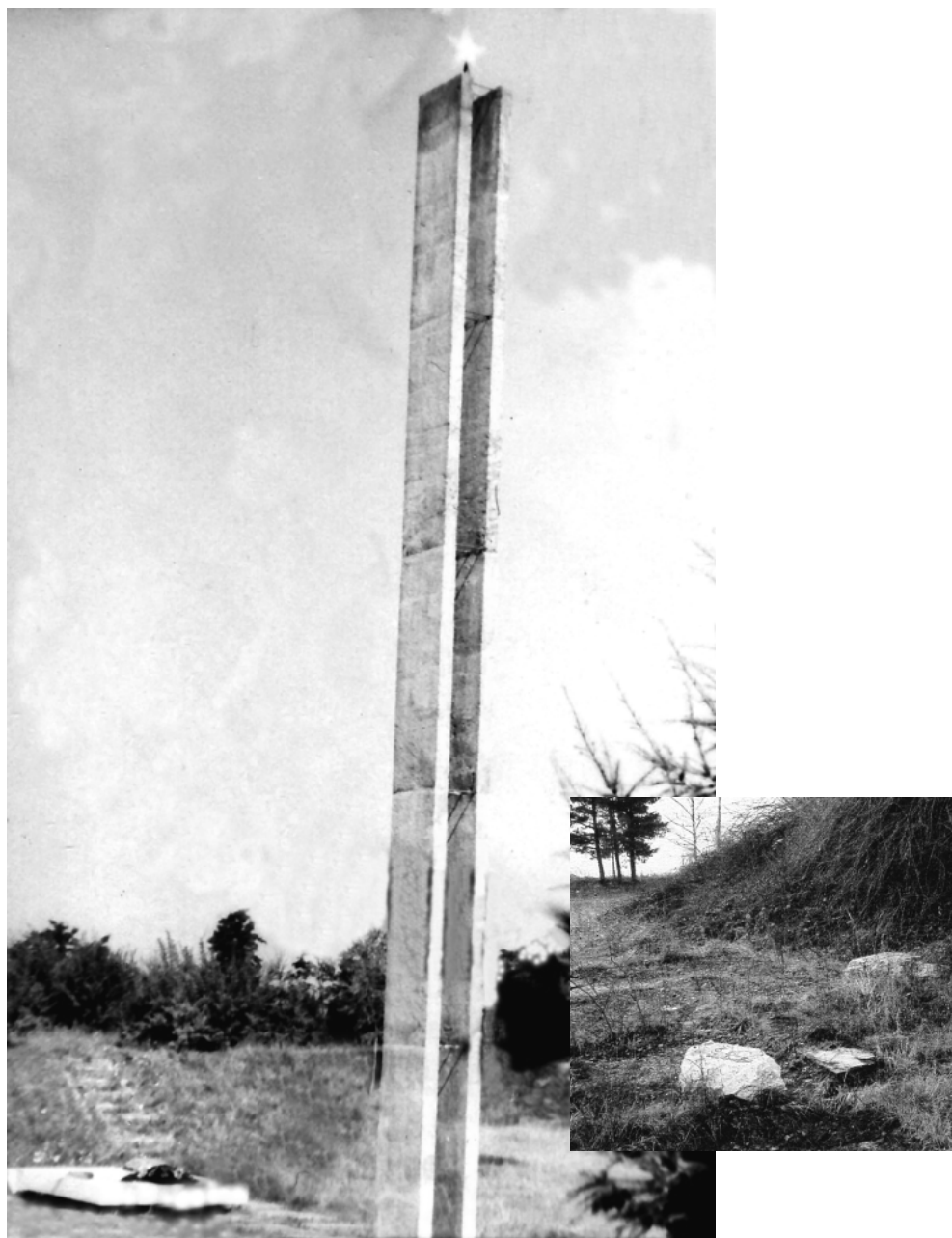
(sa ličnim podacima)

Malenko Frica, trgovac iz Ljeskovice.
 Ostale žrtve vidi u priloženom opisu žrtava

KRATAK OPIS I KVALIFIKACIJA ZLOČINA:

Održavajući službu bivše Jugoslavije i proglašenju tzv. NDH. Ašner je od strane ustaške terorističke organizacije postavljen na položaj šefa policije grada Požege, te je u zajednici sa ustaškim logarnikom Krišetićem i gradskim povjerenikom i načelnikom Grčićem hapšio Jevreje, Srbe i slabodoljubive Hrvate, koji su bili tučeni, mučeni, ubijani i istjerivani iz svojih stanova. Zločin rasovnog hapšenja, mučenja, ubijanja i prisilnog seljavanja iz čl. 3. toč. 8. zak. o kriv. djel. protiv naroda i države.

¹ Факсимил прве стране Одлуке ЗКРЗ Хрватске о утврђивању злочина Миливоја Ашнера, предстојника Редарства у Славонској Пожеги 1941. године.

Сењак, Славонска Пожега – Гвозден Кнежевић и Желимир Жагар:
Споменик жртвама усташког покоља Срба у Сабирном логору у Славонској Пожеги 26. августа 1941. године. Срушен је крајем децембра 1991. и почетком 1992. године од стране припадника Збора народне гарде и новоуспостављене власти Републике Хрватске

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

АРХИВИ

Архив Војноисторијског института, Београд (даље: АВИИ), фонд Недићева архива, 37-2-1.

Arhiv Historijskog instituta Slavonije, Slavonski Brod, fond ustaške građe.

Historijski arhiv Zagreb, fond Državnog ravnateljstva za ponovu.

Historijski arhiv Slavonika Požega.

Historijski arhiv Slavonije, Slavonski Brod, fond ustaških dokumenata.

Sekretarijat unutrašnjih poslova Slavonika Požega, Tajna dokumenta – Spisi ustaša i ustaških organizacija.

Narodne novine, Zagreb 1941.

Poruke – Glasilo Spomen područja Jasenovac: 3/4 - 1971; 4/5 - 1972; 2/7 - 1973; 1/8 - 1974; 1/9 - 1975.; 1/10 - 1976.

Izjave svjedoka i članova porodica žrtava u mjesnim uredima i podaci u matičnim knjigama umrlih (poginulih).

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Dokumenta o protivnarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera, Priredili Joža Horvat i Zdenko Štambuk, Zagreb 1946.

Građa za historiju NOP Slavonije, Historijski institut Slavonije, knj. 1, 2 i 3, Slavonski Brod, 1962.

Obljetnica Nezavisne Države Hrvatske, Zagreb 1943.

Saopštenja Državne komisije za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njegovih pomagača br. 60 – 90 FNRJ, Beograd 1946.

Saopćenje Oblasne komisije Dalmacije za ratne zločine, br. 49.

- Tajna dokumenta o odnosima Vatikana i ustaške NDH*, Zagreb 1959.
- Zbornik zakona i naredaba NDH, I*, Zagreb 1941.
- Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji*, Beograd 1952.
- Ivo Bogdan, *Dr. Ante Pavelić riješio je Hrvatsko pitanje*, Zagreb 1942.

МОНОГРАФИЈЕ И ЧЛАНЦИ

- Milan Bulajić, *Jasenovac na sudu. Suđenje Dinku Šakiću*, Beograd 2001.
- Stevo Cvetković, *Iz Jasenovca u partizane*, Nova Gradiška 1969.
- Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije, 1941-1945*, Beograd 1964.
- Viktor Ivančić, *Točka na U-slučaj Šakić-Anatomija jednog skandala*, Split 1998.
- Fikreta Jelić-Butić, *Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945. godine*, Zagreb 1978.
- Vasa Kazimirović: *NDH u svetlu Nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Hosternaua*, Beograd 1987.
- Bogdan Krizman, *Ustaše i Pavelić*, Zagreb 1978.
- Bogdan Krizman, *Ustaše i Treći Reich*, knj. 1, Zagreb 1986.
- Z. Krnić, S. Ljubljanić, C. Tomljanović, *Neki podaci o organizaciji i radu njemačke narodne skupine u NDH*, Zbornik HIS, 1.
- Andrija-Ljubomir Lisac, *Deportacija Srba iz Hrvatske 1941*. Historijski Zbornik, 1-4, 1956
- Slobodan D. Milošević, *Izbeglice i preseljenici na teritoriji okupirane Jugoslavije 1941-1945. godine*, Beograd 1981.
- Viktor Novak: *Magnum crimen*, Zagreb 1948.
- Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941-1945*, Beograd, 1958.
- Mirko Peršen, *Ustaški logori*, Zagreb 1966.
- Milan Ristović, *Nemački 'novi poredak' i Jugoistočna Evropa 1940/1941-1944/1945. Planovi o budućnosti i praksa*, Beograd 1991.
- Radovan Trivunčić: *Jasenovac*, Spomen područje Jasenovac 1974.
- Zoran Vasiljević: *Sabirni logor Đakovo*, Slavonski Brod 1988.
- Буро Затезало, *Јадовно. Комплекс усташких логора 1941*, књига 1, Београд 2007.

БИОГРАФИЈА

БЈЕЛИЋ, МИОДРАГ, Чечавац код Славонске Пожеге, 31. X 1920. г. Завршио основну школу, нижу гимназију, војну академију у СССР-у и Вишу војну академију ЈНА. Године 1941. одлази у партизанае те је од краја 1943. до љета 1944. г. командант Пожешког НОП одреда, а затим начелник штаба и замјеник команданта бригаде. Након рата завршава Војну академију у СССР-у и Вишу војну академију ЈНА. Међу осталим био је на дужностима команданта тенковске официрске школе, команданта оклопне бригаде, начелник одјела оклопних јединица армије. Умировљен је 1965. г. у чину пуковника. Носилац је „Партизанске споменице 1941“ и више других одликовања за заслуге у рату и изградњи земље.

Након завршетка војне каријере бави се публицистиком и књижевним радом. Објавио је више чланака, расправа, прича и новела на теме из НОР-а у Славонији. Сада живи у Загребу.

Године 1961. штампане су му у „Пожешком зборнику“ и у „Пожешком листу“ цртице из партизанских борби: „Заклетва батаљона“, „На врагима Пожеге срце једног митраљесца престало је да куца“, те је од тада у „Пожешком зборнику“, „Зборнику Хисторијског института Славоније“,

„Новоградишком зборнику“, „Пожешком листу“ и „Гласу Славоније“, објавио више књижевних прилога на тему партизанских догађаја из Пожешке котлине и Козаре, те повијесних приказа неких догађаја везаних уз дјеловање Пожешког одреда. У тједнику „Пожешки лист“ излазе му 1973. г. историографски фељтони у наставцима „Славонија почетком ратне 1943. г.“ и „Стање и специфичности НОП-а у Славонији у периоду пред Друго засједање АВНОЈ-а“.

Значајнији радови: „Пожешки народноослободилачки одред“, Слав. Брод 1981. г.; „Борба на Градини у ретроспективи развоја НОБ-а у Славонији“, Новоградишки Зборник 1986. г.; „Борбе за ослобођење Славонске Пожеге“, Зборник бр. III, Хисторијски институт Славоније, Слав. Брод 1965. г.; „Заклетва батаљона“, Пожешки зборник I/1961. г.; „Стравичне ноћи“. Пожешки зборник II/1966. г.; „Сусрет на Козари“. Пожешки зборник IV/1974. г.

Миодраг Бјелић
САБИРНИ УСТАШКИ ЛОГОР У СЛАВОНСКОЈ ПОЖЕГИ 1941. ГОДИНЕ

Издавач:

Музеј жртава геноцида
Трг Николе Пашића 11/III, Београд
Тел/факс: ++ 381 11 339 88 83
E-mail: yumg@bitsyu.net

За издавача:

Ненад Борђевић

Рецензенти:

Проф. др Светозар Ливада
Др Милан Кољанин

Редактор:

Др Милан Кољанин

Уредник:

Јован Мирковић

Лектор и коректор:

Раша Станисављевић

Корице:

Лука Тадић

Графичко уређење:

Велимир Бранковић

Штампа:

Штампарија „Жиг“
Булевар Арсенија Чарнојевића 213/32, Београд
Тел/факс: ++ 11 37 30 106

Тираж:

500 примерака

ISBN 978-86-906329-6-1

Copyright© 2008. by Музеј жртава геноцида

Публиковано уз финансијску помоћ
Министарства културе Републике Србије

Београд 2008.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна Библиотека Србије, Београд

